

“รักษ์ป่าน่าน”

ครั้งที่ ๔

การประชุมสัมมนา “รักษ์ป่าน่าน” ครั้งที่ ๔

วันจันทร์ที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๖๒

ณ ศูนย์การเรียนรู้และบริการวิชาการ
เครือข่ายแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ตำบลผาสิงห์ อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน

“รักษูป่านาน”

ครั้งที่ ๔

การประชุมสัมมนา “รักษูป่านาน” ครั้งที่ ๔

วันจันทร์ที่ ๑๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๒

ณ ศูนย์การเรียนรู้และบริการวิชาการ เครือข่ายแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตำบลพาสังห์ อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน

คำนำ

ในพื้นที่จังหวัดน่านอย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลากว่า ๒๐ ปี ได้ทอดพระเนตรเห็นพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว ทรงห่วงใยและทรงเห็นถึงความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเร่งฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าไม้ให้คืนสู่สมดุลโดยเร็วที่สุด จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้หน่วยงานต่าง ๆ ร่วมมือกันในการจัดประชุมสัมมนา “รักษ่าน่าน ครั้งที่ ๔” ขึ้นในวันจันทร์ที่ ๑๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๒ ณ ศูนย์การเรียนรู้และบริการวิชาการ เครือข่ายแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตำบลผาสิงห์ อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน โดยมุ่งหวังที่จะให้เป็นเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ป่าไม้ให้ผู้เข้าร่วมประชุมเกิดความตระหนักและเห็นความจำเป็น นำไปสู่ความร่วมมือของภาคส่วนต่าง ๆ ที่จะช่วยกันสร้างสำนึกให้เด็กและเยาวชนอนุรักษ์ป่า และประชาชนร่วมแรงร่วมใจกันอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ป่าไม้ของจังหวัดน่าน ซึ่งถือว่าเป็นรากฐานส่วนหนึ่งของประเทศให้มั่นคงและยั่งยืนต่อไป

หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วย ตัวอย่างของการดำเนินงานในการฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าไม้น่าน และการสร้างสำนึกให้เด็กและเยาวชนอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องสามารถนำความรู้และประสบการณ์เหล่านี้ไปประยุกต์ใช้เพื่อสร้างพลังเยาวชนและประชาชนที่จะช่วยกันอนุรักษ์ผืนป่าน่านต่อไป

สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

เมษายน ๒๕๖๒

สารบัญ

❖ สร้างป่า สร้างรายได้ : สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี	๑
❖ เยาวชนรักษ์ป่าน่าน ผ่าน R-Radio Network	๕
ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี : ศูนย์ภูฟ้าพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี	
❖ แนวการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สาระท้องถิ่น “รักษ์ป่าน่าน” ระดับชั้นประถมศึกษา : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาน่าน เขต ๒	๑๙
❖ การจัดฐานกิจกรรมการเรียนรู้ “รักษ์ป่าต้นน้ำน่าน” : โรงเรียนบ้านห้วยฟอง	๒๖
❖ เยาวชน รักษ์พงไพร ใส่ใจสิ่งแวดล้อม พร้อมพัฒนาสู่การสร้างป่าสร้างรายได้ : โรงเรียนบ้านบ่อหยวก	๓๐
❖ รู้รักอย่างยั่งยืน : โรงเรียนมัธยมพระราชทานเฉลิมพระเกียรติ	๓๒
❖ มหิงสาสายสืบ “เห็ดร่านารู้” : โรงเรียนศรียาตราศิลปเพชรรังสรรค์	๓๘
❖ ปันโอกาส วาดอนาคต ฝายมีชีวิต : โรงเรียนพระธาตุพิทยาคม	๔๒
❖ คนตาลชุมรักษ์ป่า : โรงเรียนตาลชุมพิทยาคม	๔๖
❖ กระบวนการฝึกทักษะเทศนารักษ์ป่าน่าน : โรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดนิโครธาราม	๕๑
❖ จุฬาฯ รักษ์ป่าน่าน ผสานนวัตกรรมสังคม : ศูนย์การเรียนรู้และบริการวิชาการ เครือข่ายแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จังหวัดน่าน	๕๖
❖ ถอดบทเรียน โครงการเรียน-รู้-รักษ์นก เพื่อการพัฒนากิจกรรมเสริมการเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ : ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศูนย์การเรียนรู้และบริการวิชาการ เครือข่ายแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จังหวัดน่าน	๖๐
❖ โครงการปลูกป่าในใจคนถวายเป็นพระราชกุศล แต่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี: การปลูกป่าในใจเยาวชน ปีที่ ๖ : สำนักวิชาทรัพยากรการเกษตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	๖๕

กำหนดการ
ประชุมสัมมนา “รักษำปำนำน” ครั้งที่ ๔
วันจันทร์ที่ ๑๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๒

- 05.30 – 07.30 น. ลงทะเบียน
- 08.20 น. สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินถึง ศูนย์การเรียนรู้และบริการวิชาการ เครือข่ายแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ❖ ผู้ว่าราชการจังหวัดน่าน ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดน่าน แม่ทัพภาคที่ ๓ ผู้บัญชาการตำรวจภาค ๓ นายบันฑูร ลำซำ นายกสภาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เฝ้าฯ รับเสด็จ
 - ❖ ทอดพระเนตรนิทรรศการ
 - โครงการตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
 - แนวการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สาระท้องถิ่น “รักษำปำนำน” ระดับชั้นประถมศึกษา
 - แวชนรักษำปำนำน ผ่าน R-Radio Network
 - สร้างป่า สร้างรายได้
 - ธนาคารกสิกรไทย จำกัด (มหาชน)
 - จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 - มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
 - มณฑลทหารบกที่ ๓๘
 - จังหวัดน่าน
 - ❖ เสด็จเข้าสู่ห้องประชุม (อาคารยมเนเชียม)
 - ❖ อธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทูลเกล้าฯ ถวายสูจิบัตร
 - ❖ นายบันฑูร ลำซำ ประธานกรรมการและประธานเจ้าหน้าที่บริหาร ธนาคารกสิกรไทย จำกัด (มหาชน) กราบบังคมทูลรายงานการจัดประชุมสัมมนา “รักษำปำนำน” ครั้งที่ ๔
 - ❖ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำรัสเปิดการประชุมสัมมนา “รักษำปำนำน” ครั้งที่ ๔
 - ❖ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงบรรยายเรื่อง “สร้างป่า สร้างรายได้”
 - ❖ บรรยายเรื่อง “สิ่งที่ดีกำลังจะเกิดขึ้นที่น่าน”
โดย ดร.วิจารณ์ สิมาฉายา ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
นายบันฑูร ลำซำ ประธานกรรมการธนาคารกสิกรไทย จำกัด (มหาชน)
 - ❖ วิดีโอ สรุปการดำเนินงานของโครงการรักษำปำนำนในรอบ ๒ ปี

❖ เสวนาเรื่อง “วิถีคนน่านอยู่ร่วมกับป่าอย่างยั่งยืน”

โดย นายวิบูลย์ แวบบัณฑิต รองผู้ว่าราชการจังหวัดน่าน

นายอรรถพล เจริญชันษา อธิบดีกรมป่าไม้

นางทิฆัมพร กองสอน รองประธานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

เกษตรอินทรีย์น่าน

นายถนัด ไบยา รองประธานมูลนิธิรักษ์เมืองน่าน

ผู้ดำเนินรายการ นางสาวกัญญาพัชญ์ ต่านอุตรา

❖ พระราชทานของที่ระลึกให้กับวิทยากรและผู้ดำเนินรายการ (จำนวน ๕ ราย)

❖ เสด็จออกจากห้องประชุม (อาคารยมเนเชียม)

11.30 – 12.30 น. พักรับประทานอาหารกลางวัน

12.30 น. ประชุมคณะกรรมการมูลนิธิรักษ์ป่า่าน

13.30 น. ประทับรถยนต์พระที่นั่ง เสด็จกลับ

สร้างป่า สร้างรายได้

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

สร้างป่า สร้างรายได้ เป็นแนวทางการพัฒนาพื้นที่ป่าไม้ เพื่อให้ประชาชนสามารถอยู่ร่วมกับป่า และมีรายได้เสริมจากการปลูกพืชโดยไม่ทำลายป่าไม้ โดยการปลูกไม้ป่าร่วมกับพืชเศรษฐกิจ มีการปลูกไม้หลาย ๆ ระดับ หลาย ๆ ชนิด มีทั้งไม้เรือนยอดสูงลดหลั่นกันลงมา นอกจากจะทำให้ชาวบ้านมีรายได้แล้วยังทำให้มีป่าไม้เพิ่มขึ้นอีกทางหนึ่งด้วย

สร้างป่า สร้างรายได้ เริ่มดำเนินการเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๖ ที่อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน และอำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย ต่อมามีการขยายพื้นที่ไปอีกหลายอำเภอ และยังขยายต่อไปในจังหวัดเชียงใหม่ ตาก และแม่ฮ่องสอนด้วย ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปี ๒๕๖๑ จะเห็นว่ามีชาวบ้านเข้าร่วมโครงการรวมทั้งหมด ๑๙,๘๙๐ครัวเรือน คิดเป็นพื้นที่ป่าที่กำลังฟื้นฟูและอนุรักษ์รวมทั้งหมด ๗๑,๗๘๖ ไร่

ในการดำเนินโครงการจำเป็นต้องมีการบูรณาการความรู้จากหลากหลายสาขา ความร่วมมือจากหลายหน่วยงาน โดยมีสำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นเหมือนกับเจ้าภาพ ทำงานร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ เช่น กรมป่าไม้ กรมการปกครอง กรมวิชาการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และภาคธุรกิจ ทั้งนี้การดำเนินงานในระยะแรก จำเป็นต้องมีการพัฒนารูปแบบการผสมผสานระหว่างชนิดของไม้ป่าและพืชเศรษฐกิจที่เหมาะสมกับพื้นที่ ในลักษณะเป็นเรือนยอดสลับขึ้น ซึ่งเป็นโครงสร้างใกล้เคียงธรรมชาติ รวมทั้งการอนุรักษ์ดินและน้ำด้วย นอกจากนี้ยังมีความจำเป็นต้องพัฒนาการแปรรูปผลผลิตจากป่า เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด และเกิดความคุ้มค่าในการปฏิบัติงานของประชาชน

สรุปพื้นที่โครงการสร้างป่า สร้างรายได้ (พ.ศ. ๒๕๕๖ ถึงพ.ศ. ๒๕๖๑)

จังหวัด	ชุมชน (แห่ง)	สมาชิก (ครัวเรือน)	พื้นที่ (ไร่)
น่าน	๑๖๓	๔,๑๑๒	๑๙,๓๕๐
เลย	๕๔	๒,๕๓๐	๑๑,๑๗๑
เชียงใหม่	๓๐๔	๕,๖๐๓	๑๕,๗๐๙
ตาก	๒๒๖	๔,๑๔๗	๑๒,๙๔๓
แม่ฮ่องสอน	๒๓๕	๓,๔๙๘	๑๒,๖๑๓
รวม	๙๘๒	๑๙,๘๙๐	๗๑,๗๘๖

สร้างป่า สร้างรายได้ จังหวัดน่าน ในส่วนจังหวัดน่าน เริ่มต้นครั้งแรกที่อำเภอบ่อเกลือ ปัจจุบันขยายพื้นที่ไปจนครบทั้ง ๑๕ อำเภอของจังหวัดน่าน มีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการรวมทั้งหมด ๔,๑๑๒ ครัวเรือน ใน ๔๘ ตำบล และมีพื้นที่ป่าที่กำลังฟื้นฟูและอนุรักษ์รวมทั้งหมด ๑๙,๓๕๐ ไร่

ในการดำเนินงานโครงการสร้างป่า สร้างรายได้ ในพื้นที่จังหวัดน่านนี้ จะมีกรมป่าไม้ทำงานร่วมกับสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) โดยแบ่งพื้นที่รับผิดชอบ เพื่อให้สามารถเข้าถึงกลุ่มเกษตรกรที่ต้องการเข้าร่วมโครงการได้อย่างทั่วถึงและรวดเร็ว และยังร่วมมือกับภาคเอกชน เช่นดอยคำ ช่วยรับผลิตผลของเกษตรกรไปแปรรูปและจำหน่ายต่อ บางอย่างศูนย์ภูฟ้าพัฒนา อันเนื่องมาจากพระราชดำริก็รับมาแปรรูป โดยมีภาคเอกชน มหาวิทยาลัยมาช่วยสนับสนุนทางด้านเทคนิคการแปรรูป แล้วส่งขายร้านภูฟ้า บางอย่างส่งไปต่างประเทศ แต่ผู้ที่สำคัญที่สุดคือคนในพื้นที่

จากการสำรวจรายได้ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการจำนวน ๑,๑๘๗ คน พบว่า ในรอบปี ๒๕๖๑ ที่ผ่านมา เกษตรกรมีรายได้จากโครงการสร้างป่าสร้างรายได้คิดเป็นเงิน ๕๐๘,๐๔๕ บาท (ที่มา: กลุ่มส่งเสริมปฏิบัติการ สำนักงาน กศน. ข้อมูล ณ ๑๘ เมษายน ๒๕๖๒) และจากการเก็บข้อมูลกลุ่มสร้างป่าสร้างรายได้ อำเภอบ่อเกลือ ที่ขึ้นทะเบียนกับกรมป่าไม้ พบว่า กลุ่มสามารถสร้างรายได้เป็นจำนวนเงิน ๖๔๘,๑๘๕ บาท (ที่มา: โครงการศูนย์ภูฟ้าพัฒนา กรมป่าไม้)

สรุปพื้นที่โครงการสร้างป่า สร้างรายได้ จังหวัดน่าน (พ.ศ. ๒๕๕๖ ถึงพ.ศ. ๒๕๖๑)

อำเภอ	ตำบล	สมาชิก (ครัวเรือน)	พื้นที่ (ไร่)	รายได้* (บาท) (ปี ๒๕๖๑)
เมืองน่าน	๓	๕๑๘	๒,๖๓๖	๔,๒๒๐
บ่อเกลือ	๔	๑,๒๔๑	๔,๕๔๔	๑๕๑,๕๒๙
เฉลิมพระเกียรติ	๒	๖๔๓	๓,๒๗๕	๑๐๓,๖๖๐
สันติสุข	๓	๑๗๖	๑,๑๗๔	๑๖,๒๓๐
ภูเพียง	๑	๘๕	๔๓๐	-
แม่จริม	๒	๖๖	๔๓๑	๒,๕๖๑
น่าน้อย	๔	๒๘๑	๑,๕๕๐	๕,๔๒๕
เวียงสา	๙	๒๓๖	๑,๐๗๑	-
ปัว	๒	๕๗	๕๒๕	-
ท่าช้างผา	๒	๑๑๗	๕๓๐	๑๕๙,๙๕๐
นาหมื่น	๓	๑๒๒	๓๒๔	๒๙,๘๒๐
ทุ่งช้าง	๒	๑๐๓	๕๔๙	๔,๒๐๐
เชียงกลาง	๔	๑๓๕	๔๔๑	๓๐,๔๕๐
สองแคว	๓	๑๕๔	๑,๑๑๕	-
บ้านหลวง	๔	๑๗๘	๗๕๕	-
รวม	๔๘	๔,๑๑๒	๑๙,๓๕๐	๕๐๘,๐๔๕

* ข้อมูลรายได้เก็บจากสมาชิกจำนวน ๑,๑๘๗ คน ที่มา : กลุ่มส่งเสริมปฏิบัติการ สำนักงาน กศน.

Diagram illustrating the growth stages of a rubber tree plantation over 10 years, categorized by height zones and tree types.

Height Zones (meters):

- 0 - 4
- 4 - 8
- 8 - 10
- 10 - 12
- 12 - 14

Tree Types and Growth Stages:

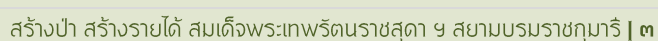
- Zone 0-4m:** เมี่ยง (Year 1), ไผ่ (Year 2), กล้วย (Year 3), กล้วย (Year 4), กล้วย (Year 5-6), กล้วย (Year 7-8), กล้วย (Year 9-10).
- Zone 4-8m:** มะขามป้อม (Year 1), ลำไย (Year 2), มะม่วง (Year 3), หว้า (Year 4), หว้า (Year 5-6), หว้า (Year 7-8), หว้า (Year 9-10).
- Zone 8-10m:** กะล่ำ (Year 1), มะค่าแต้ (Year 2), สัก (Year 3), สัก (Year 4), สัก (Year 5-6), สัก (Year 7-8), สัก (Year 9-10).
- Zone 10-12m:** มะค่าแต้ (Year 1), สัก (Year 2), สัก (Year 3), สัก (Year 4), สัก (Year 5-6), สัก (Year 7-8), สัก (Year 9-10).
- Zone 12-14m:** สัก (Year 1), สัก (Year 2), สัก (Year 3), สัก (Year 4), สัก (Year 5-6), สัก (Year 7-8), สัก (Year 9-10).

Timeline (Years):

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5-6
- 7-8
- 9-10

Productivity Information:

- Zone 0-4m:** กล้วย (Year 3-4), กล้วย (Year 5-6), กล้วย (Year 7-8), กล้วย (Year 9-10).
- Zone 4-8m:** หว้า (Year 4-5), หว้า (Year 6-7), หว้า (Year 8-9), หว้า (Year 10).
- Zone 8-10m:** สัก (Year 3-4), สัก (Year 5-6), สัก (Year 7-8), สัก (Year 9-10).
- Zone 10-12m:** สัก (Year 3-4), สัก (Year 5-6), สัก (Year 7-8), สัก (Year 9-10).
- Zone 12-14m:** สัก (Year 3-4), สัก (Year 5-6), สัก (Year 7-8), สัก (Year 9-10).

แปลงเกษตรกรตัวอย่าง

แปลงเกษตรกรตัวอย่าง นายธนวัฒน์ จรรมรัตน์

บ้านห้วยขาบ ตำบลบ่อเกลือเหนือ อำเภอบ่อเกลือ จ.น่าน
พื้นที่ที่เอาเข้าโครงการทั้งหมด ๑๐ ไร่ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๗
ปัจจุบัน มีรายได้จากการขายกาแฟเฉลี่ย ๒๓,๙๖๐ บาทต่อปี

สภาพพื้นที่ป่าก่อนเข้าร่วมโครงการ

สภาพพื้นที่ป่าปัจจุบัน

แปลงเกษตรกรตัวอย่าง นายพิพัฒน์ ศิริวัฒการณ

บ้านท่าทางหลวง ตำบลภูฟ้า อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน
พื้นที่ที่เอาเข้าโครงการทั้งหมด ๑๕ ไร่ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๙

ในปี ๒๕๖๑ มีรายได้จากการขายกาแฟโรบัสต้า กล้วย ขม้น ไพล เฉลี่ย ๑๐,๘๗๕ บาทต่อปี

นายพิพัฒน์ เล่าว่า “พอเข้าร่วมโครงการแล้ว ไม่ต้องไปทำอะไรเลื้อนลอย มีหน่วยงานที่รองรับผลผลิตที่ปลูก เช่น ศูนย์ภูฟ้าพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และโครงการศูนย์ภูฟ้าพัฒนา กรมป่าไม้ ได้จำหน่ายผลผลิตที่ปลูก”

สภาพพื้นที่ป่าปีแรกที่เข้าร่วมโครงการ

สภาพพื้นที่ป่าปัจจุบัน

ผลผลิตที่ขายได้

เยาวชนรักษ่าป่าผ่าน R-Radio Network

ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

นางสาวนงนุช พิเศษ
ศูนย์ภูฟ้าพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ความเป็นมา

ปัญหาป่าไม้ของจังหวัดน่านเป็นปัญหาที่ทุกภาคส่วนให้ความสนใจ มีการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาหลากหลายรูปแบบ หนึ่งในกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำริคือ การสร้างสำนักให้เด็กและเยาวชนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรป่าไม้ ดังนั้นภาคการศึกษาจึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการสร้างเด็กและเยาวชนให้มีจิตสำนึกและมีศักยภาพในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะป่าไม้ในชุมชนบ้านเกิดของตนเอง ดังที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำริในการประชุมสัมมนา “รักษ่าป่าผ่าน” ครั้งที่ ๑ เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๕๗ ว่า

เนื่องจากข้าพเจ้าเป็นครู และทำงานเรื่องโภชนาการเด็กอยู่แล้ว จึงคิดว่าการฝากแนวคิดให้เด็กศึกษาหาความรู้จากป่าไม้ซึ่งเป็นสื่อการสอนที่ดีที่สุด ให้รักษ่าหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นสมบัติล้ำค่าของพวกเขา และฝึกฝนเด็กให้อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และทรัพยากรอื่น ๆ จึงเริ่มงานอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ดชด. อย่างจริงจังใน พ.ศ. ๒๕๓๐

หลักการในการดำเนินการเน้นเด็กและเยาวชนเป็นศูนย์กลางคือ ให้เด็กเป็นผู้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง (learning by doing) มีชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม และเชื่อมโยงกับทรัพยากรของชุมชนที่อยู่รอบ ๆ ตัว

วิธีการ คือ สอนให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ เห็นความงดงาม ความน่าสนใจ เกิดความปิติที่จะศึกษาและอนุรักษ์ต่อไป เป็นความรัก ความผูกพัน ห่วงแหนในทรัพยากรของตน ในขณะเดียวกันสิ่งที่มีในธรรมชาติจะเป็นอุปกรณ์การสอนในวิชาต่าง ๆ ได้หลายอย่าง

ที่ผ่านมาโรงเรียนหลายแห่งในพื้นที่จังหวัดน่านมีความตื่นตัว และได้จัดกิจกรรมหลากหลายรูปแบบตามสภาพปัญหาและบริบทของแต่ละพื้นที่ เช่น การปลูกป่า การบวชป่า สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน การจัดค่ายรักษ่าป่าผ่าน หรือแม้กระทั่งการพัฒนาชุดการเรียนรู้ต่าง ๆ พร้อมทั้งได้นำผลงานไปแสดงนิทรรศการและนำเสนอในการประชุมสัมมนา “รักษ่าป่าผ่าน” ทุกครั้ง โดยทั้งหมดนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างสำนึกให้เด็กและเยาวชนของจังหวัดน่านในการอนุรักษ์ป่าไม้ ตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ในปีการศึกษา ๒๕๖๑ โรงเรียนบ้านผักเอือก โรงเรียนบ้านสบมาง และโรงเรียนมัธยมบ่อเกลือ ซึ่งตั้งอยู่ที่ตำบลภูฟ้า อำเภอบ่อเกลือ เป็นพื้นที่หนึ่งที่ประสบปัญหาการตัดต้นไม้และเผาป่าอย่างต่อเนื่อง โรงเรียนทั้ง ๓ โรงเรียน จึงได้ร่วมกับศูนย์ภูฟ้าพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจัดกิจกรรม “เยาวชนรักษ์ป่าผ่าน R-Radio Network” ซึ่งเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่จะช่วยสร้างสำนึกและให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และพัฒนาท้องถิ่นของตน

วัตถุประสงค์

กิจกรรม “เยาวชนรักษ์ป่าผ่าน R-Radio Network” มีวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นเวทีให้นักเรียนได้เผยแพร่องค์ความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และช่วยรณรงค์เพื่อสร้างสำนึกเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนให้กับชุมชน เกิดเป็นความภาคภูมิใจ ความผูกพัน ห่วงแหนในทรัพยากรของตน พร้อม ๆ กับนักเรียนได้รับการพัฒนาความรู้และทักษะในการสื่อสารทั้งในด้านการพูดและการเขียนบทวิทยุ ซึ่งเป็นทักษะพื้นฐานของการผลิตรายการวิทยุที่นักเรียนสามารถนำไปใช้ในอนาคตต่อไปได้

การดำเนินงาน

ในการดำเนินกิจกรรมนี้ จะแบ่งเป็นขั้นตอนหลัก ๆ ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การพัฒนาศักยภาพของนักเรียนด้านการผลิตรายการวิทยุและด้านทรัพยากรป่าไม้

ศูนย์ภูฟ้าพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ร่วมกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจัดการฝึกอบรมให้กับนักเรียนที่สมัครเข้าร่วมกิจกรรมจากโรงเรียนบ้านผักเอือก โรงเรียนบ้านสบมาง และโรงเรียนมัธยมบ่อเกลือ

นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมประกอบด้วย นักเรียนระดับประถมศึกษา (ประถม ๔-๖) ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และครูผู้รับผิดชอบโครงการ รวมทั้งหมด ๓๒ คน (ภาคผนวก ข) โดยใช้ระยะเวลา ๒ วัน

เนื้อหาการฝึกอบรมประกอบด้วย

๑. กิจกรรม “เปิดหู...สู่โลกของเสียง”

วิทยากร ผศ. มรรยาท อัครจันทโชติ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ช่วยวิทยากร นางสาวปภาวรินทร์ สุขเลิศผล

เป็นการพัฒนาความรู้และทักษะให้นักเรียนในเรื่องของสื่อวิทยุ หลักการพูดและการเขียนบทวิทยุ รายการวิทยุประเภทต่าง ๆ โดยเน้นให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรงจากการฝึกปฏิบัติในสถานที่จริง ณ สถานีวิทยุเพื่อการศึกษาและพัฒนาอาชีพ ศูนย์ภูฟ้าพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ หัวข้อการฝึกอบรมได้แก่

- ❖ ธรรมชาติและองค์ประกอบของสื่อวิทยุ
- ❖ หลักการพูดและการเขียนบทวิทยุ
- ❖ รายการวิทยุประเภทพูดคุยและสัมภาษณ์
- ❖ การดำเนินรายการวิทยุประเภทพูดคุยและสัมภาษณ์
- ❖ รายการวิทยุประเภทบรรยายนอกสถานที่
- ❖ รูปแบบรายการวิทยุอื่น ๆ และการออกแบบรายการวิทยุ

๒. กิจกรรม “ก๊าดักแสง”

วิทยากร นายกิตติภูมิ จันทร์ศรี ศูนย์เครือข่ายการเรียนรู้เพื่อภูมิภาคจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เป็นการเรียนรู้เรื่องโลกของแมลง แมลงชนิดต่าง ๆ ที่มีอยู่ในธรรมชาติมีความสำคัญและสัมพันธ์กับระบบนิเวศ เป็นการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความหลากหลายของวัฏจักรสิ่งมีชีวิตที่มีความข้องเกี่ยวกัน

กิจกรรมก๊าดักแสง เป็นกระบวนการเรียนรู้ โดยใช้แสงไฟล่อให้แมลงเข้ามาหาแสงไฟ แล้วจับแมลงมาศึกษาชนิด ขนาด เพศ และพฤติกรรมของแมลง นักเรียนเกิดการเรียนรู้โลกอีกมุมหนึ่งคือ โลกกลางคืน ซึ่งสิ่งมีชีวิตที่สามารถออกหากินหรือทำกิจกรรมในเวลากลางคืนย่อมมีอวัยวะในการตอบสนองต่อแสงสว่างและความมืดแตกต่างกันออกไป

วิธีการศึกษา จะใช้วิธีการหลอกแมลงด้วยหลอดไฟ ๒ ชนิด ประกอบด้วย หลอดแสงจันทร์-ให้แสงสีขาว และหลอดยาวสีม่วง-ให้แสงสีม่วง เนื่องจากแมลงบางชนิดชอบแสงสีที่ไม่เหมือนกัน การใช้ก๊าดักแสง ต้องมีผ้าสีขาวตึงเป็นแนวฉากใต้หลอดไฟเพื่อให้แมลงที่หลงมาได้เกาะ ประโยชน์ของก๊าดักแสงคือ เป็นการหลอกแมลงให้มาหาเราได้โดยไม่ต้องไปไล่ตามหาที่ไกล ๆ วิธีการจะต้องเริ่มเปิดไฟทั้งสองสีไว้ตั้งแต่ก่อนพระอาทิตย์ลับฟ้าไป จะช่วยล่อให้แมลงเข้าใจว่าแสงที่ยังอยู่นั้นคือ พระอาทิตย์ที่ยังมีแสงอยู่

๓. การบูรณาการกิจกรรมที่ ๑ และกิจกรรมที่ ๒

วิทยากร ผศ.มรรยาท อัครจันทโชติ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ช่วยวิทยากร นางสาวปภาวรินทร์ สุขเลิศผล

เพื่อให้นักเรียนได้ทดลองจัดรายการวิทยุประเภทบรรยายนอกสถานที่ โดยใช้สิ่งที่นักเรียนค้นพบในธรรมชาติด้วยตัวเองในกิจกรรม “ก๊าดักแสง” นักเรียนได้เลือกชนิดแมลงที่หลงกับดักไปเป็นเนื้อเรื่องเขียนบทวิทยุออกสถานที่ แล้วฝึกบันทึกเสียงโดยใช้โทรศัพท์มือถือเป็นเครื่องมือ

ขั้นตอนที่ ๒ การเตรียมการเพื่อผลิตรายการวิทยุ

หลังจากผ่านการฝึกอบรมแล้ว นักเรียนทำการเขียนบทวิทยุเกี่ยวกับเรื่องการอนุรักษ์ป่าไม้ในพื้นที่อำเภอ ป่อเกลือ โดยมีผศ. มรรยาท อัครจันทโชติ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา และมีครูผู้รับผิดชอบของแต่ละโรงเรียนและนางสาวนงคันทุช พิศจาร หัวหน้างานเผยแพร่ การพัฒนา ศูนย์ภูฟ้าพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นผู้ช่วย และร่วมกันจัดทำผังรายการ ออกอากาศของ R-Radio Network โดยกำหนดออกอากาศในช่วงวันจันทร์-วันเสาร์ เวลา ๑๒.๐๐-๑๓.๐๐ น.

❖ ผังรวมรายการออกอากาศของ R-Radio Network

เวลา	จันทร์	อังคาร	พุธ	พฤหัสบดี	ศุกร์	เสาร์
๐๘.๐๐ – ๐๘.๐๒ น.	เคารพธงชาติ					
๐๘.๐๒ – ๐๙.๐๐ น.	รายการจากสำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี					
๐๙.๐๐ – ๑๐.๐๐ น.	สารความรู้ (จากทางสถานี)					
๑๐.๐๐ – ๑๑.๐๐ น.	การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	แฉวง อบต.	แฉวงการศึกษา	เกษตรนำรู้ กับครูป่าไม้	การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้	ตชด.สัมพันธ์
	อุทยานแห่งชาติขุนน่าน	อบต.ภูฟ้า	รร.บ้านสบมาง	กรมป่าไม้	กรมอุทยาน	ร้อย ตชด.๓๒๕๓ บ้านสบมาง
๑๑.๐๐ – ๑๒.๐๐ น.	Link ข้อมูลจากส่วนกลาง					
๑๒.๐๐ – ๑๓.๐๐ น.	การอนุรักษ์ป่าไม้ในพื้นที่	การอนุรักษ์ป่าไม้ในพื้นที่	การอนุรักษ์ป่าไม้ในพื้นที่	การอนุรักษ์ป่าไม้ในพื้นที่	การอนุรักษ์ป่าไม้ในพื้นที่	การอนุรักษ์ป่าไม้ในพื้นที่
	รร.บ้านสบมาง	รร.บ้านฝักเหือก	รร.มัธยมบ่อเกลือ	รร.บ้านสบมาง	รร.บ้านฝักเหือก	รร.มัธยมบ่อเกลือ
๑๓.๐๐ – ๑๔.๐๐ น.	ศูนย์ภูฟ้ากับการพัฒนาที่ยั่งยืน	เกษตรนำรู้กับการพัฒนาอาชีพ	ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นอันดีงาม	การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ศุกร์สดใส กับสุขภาพใกล้ตัว	แฉวงการศึกษา การพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก เยาวชน และราษฎรบนพื้นที่สูง
	นงคันทุช พิศจาร	ศักดิรินทร์ นุแปงลา	นงคันทุช พิศจาร	นงคันทุช พิศจาร	สุอภิชัย คำแคว่น	นงคันทุช พิศจาร
๑๔.๐๐ – ๑๕.๐๐ น.	Link ข้อมูลจากส่วนกลาง					
๑๕.๐๐ – ๑๖.๓๐ น.	รายการจากสำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี					

❖ กำหนดการออกอากาศ เยาวชนรักษำปำนำน

โรงเรียน	เรื่อง	จำนวน ตอน	วันออกอากาศ	นักเรียนผู้รับผิดชอบ
๑. บ้านสบมาง	๑. บวชป่า บวชต้นไม้ ๒. ภัยของน้ำป่าไหลหลาก ๓. ภัยจากดินโคลนถล่ม ๔. ฝายมีชีวิต ๕. การสร้างฝายชะลอน้ำ	๒ ๑ ๑ ๑ ๑	๑๐ ส.ค./๕ ต.ค. ๒๕๖๑ ๑๐ ส.ค. ๒๕๖๑ ๕ ต.ค. ๒๕๖๑ ๑๗ ก.ย. ๒๕๖๑ ๑๐ ส.ค. ๒๕๖๑	ด.ญ.บรรรัตน์/ด.ญ.รุ่งนภา/ด.ญ.อนัญญา ด.ญ.จารุณ/ด.ญ.ขวัญชนก/ด.ญ.อาภาภรณ์ ด.ญ.กชกร/ด.ญ.ศดาวัลย์ ด.ญ.นารดา/ด.ญ.วิลาวัลย์ ด.ญ.อนัญญา/ด.ญ.อาภาภรณ์
๒. บ้านฝักเหือก	๑. สิ้นป่าก็สิ้นชีวิต ๒. ถวายงานผ่านภาษารักษำปำรักแผ่นดิน ๓. เศรษฐกิจพอเพียงกับการใช้ชีวิตประจำวัน	๑ ๑ ๑	๒๘ ก.ย. ๒๕๖๑ ๑๗ ก.ย. ๒๕๖๑ ๑๘ ก.พ. ๒๕๖๑	ด.ช.นพรัตน์/ด.ญ.ปิยาพัชร/ด.ญ.ตุลยา ด.ญ.วิลาสินี/ด.ญ.แพรวา ด.ญ.ประกายดา/ด.ช.ภุทธิพัฑ/ด.ญ.ศศิวิมล
๓. มัธยมบ่อเกลือ	๑. การทำเกษตรเชิงเดี่ยวและผสมผสาน ๒. การปลูกป่าทดแทน ๓. ประโยชน์ของป่าไม้ ๔. ภูเขาหัวโล้น ๕. การปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ ๖. แนวทางการอนุรักษ์ป่าไม้ในพื้นที่ศูนย์ภูฟ้าพัฒนาฯ ๗. การอนุรักษ์ป่าเมื่อนำน ๘. ภัยจากดินโคลนถล่ม	๒ ๒ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑	๒๙ ก.ย. ๒๕๖๑ ๑๐ ต.ค. ๒๕๖๑ ๑๕ พ.ย. ๒๕๖๑ ๑๐ ต.ค. ๒๕๖๑ ๑๕ พ.ย. ๒๕๖๑ ๑๕ พ.ย. ๒๕๖๑ ๑๔ พ.ย. ๒๕๖๑ ๑๔ พ.ย. ๒๕๖๑	นายชัชวาล/น.ส.พิมลนาฏ น.ส.นัชชา/น.ส.จิตินันท์ ด.ช.ภูมิปัญญา/ด.ญ.โชติกา ด.ช.ภควัท/ด.ญ.พิมพ์สิริ ด.ญ.ศิวัญญา/ด.ญ.กมลพรรณ นายชัชวาล ด.ช.ภูมิปัญญา/ด.ญ.โชติกา ด.ช.ภควัท/ด.ญ.พิมพ์สิริ

❖ ตัวอย่างบทวิทยุ เรื่อง ภัยจากดินโคลนถล่ม

ที่	รายการ	เวลา
๑	ช่างเทคนิค: เพลงนำเข้ารายการ เพลง “เมื่อเราปรับ โลกก็เปลี่ยน” ผู้ดำเนินรายการ: สวัสดีค่ะ ท่านผู้ฟังทุกท่าน พบกันวันนี้ ในรายการเยาวชนคนต้นน้ำ ดำเนินรายการโดย ดีเจเบียร์ ทางสถานีวิทยุเพื่อการศึกษาและพัฒนาอาชีพ อาร์เรดิโอ เน็ตเวิร์ค เอฟเอ็ม ๑๐๒ เมกะเฮิร์ตซ์ เราจะอยู่ด้วยกันตั้งแต่เวลา ๑๒ นาฬิกา ถึงเวลา ๑๓ นาฬิกา นะคะ ท่านผู้ฟังคะ ช่วงนี้ฝนตกตลอดเวลา ยากต่อการเดินทางและการทำไร่ทำสวน ดีเจเบียร์ก็ขอเป็นกำลังใจให้กับท่านผู้ฟังทุก ๆ ท่าน ขอให้รักษาสุขภาพ ดูแลคนที่เรารัก ด้วยความเป็นห่วงจากใจดีเจเบียร์ในวันนี้ค่ะ ในช่วงนี้ที่อำเภอบ่อเกลือของเราเจอกับภัยพิบัติครั้งใหญ่ที่สุดกว่าได้ในรอบหลายสิบปี นั่นคือ น้ำป่าไหลหลาก และดินโคลนถล่มทับบ้านเรือนของพี่น้องที่บ้านห้วยขาบ ตำบลบ่อเกลือเหนือ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน ซึ่งเหตุการณ์ในครั้งนี้ทำให้มีผู้เสียชีวิตจำนวน ๘ รายด้วยกัน และทำให้อีกหลายชีวิตต้องไร้ที่อยู่อาศัย ดีเจเบียร์ ขอแสดงความเสียใจกับครอบครัวผู้ประสบภัยในครั้งนี้ และขอให้กำลังใจที่เข้มแข็งในการต่อสู้กับชีวิต พี่น้องชาวตำบลภูฟ้าของเราก็คงเป็นกำลังใจให้ทุก ๆ ท่านก้าวผ่านฝันร้ายในครั้งนี้ไปได้ และก้าวไปข้างหน้า อย่างยิ้มแย้มแจ่มใสค่ะ	๑๒.๐๐ น. - ๑๒.๐๕ น.

ที่	รายการ	เวลา
	ดีเจขอมอบบทเพลงเพื่อเป็นกำลังใจให้กับพี่น้องผู้ประสบภัยและท่านผู้ฟังทุก ๆ ท่านด้วยเพลง “อย่าเพิ่งท้อ” ของไม้มะลิ้ง หลังจากจบบทเพลงนี้เราจะกลับมาพูดคุยกันเกี่ยวกับน้ำป่าไหลหลากและดินโคลนถล่มกันนะคะ ว่ามันเป็นอย่างไร ช่วงนี้พบกับบทเพลงเพราะ ๆ กันก่อนค่ะ ไปฟังกันเลยค่ะ ช่างเทคนิค: เปิดเพลงในรายการ เพลง “อย่ายอมแพ้”	
๒	เบ๊: ค่ะบทเพลงที่จบลงไปแล้ว ดีเจขอส่งไปเป็นกำลังใจให้กับพี่น้องของเราที่กำลังลำบาก ขอให้ทุก ๆ คนมีกำลังใจที่เข้มแข็ง พร้อมสู้ รับมือกับวันใหม่ด้วยกันนะคะ สืบเนื่องจากฝนที่ตกหนักติดต่อกันมาหลายวัน ทางตำบลภูฟ้าของเราก็เกิดดินโคลนถล่มปิดเส้นทางบริเวณบ้านท่าทางหลวง ทำให้ไม่สามารถใช้เส้นทางได้เลยตั้งหลายวัน จนกว่าเจ้าหน้าที่จะเคลียร์เส้นทางให้เรียบร้อย เราต้องใช้เส้นทางอื่นในการเดินทางกันก่อนนะคะ วันนี้ดีเจมีผู้ร่วมรายการอีกสองคนค่ะที่จะพูดคุยเกี่ยวกับน้ำป่าไหลหลากและดินโคลนถล่ม ไปพบกับผู้ร่วมรายการเรากันเลยค่ะ คนแรกเลย ดีเจแดงโม หรือขวัญชนก จันทรา แดงโม: สวัสดีค่ะ ดีเจแดงโม รายงานตัวนะคะ เบ๊: คนที่สอง ดีเจเอสเทอร์ หรือ นารดา มั่นอ่าว เอสเทอร์: สวัสดีค่ะ ดีเจเอสเทอร์ รายงานตัวนะคะ เบ๊: เป็นไงบ้างคะสบายดีหรือเปล่าคะทั้งสองคน ขอต้อนรับดีเจทั้งสองเข้าสู่รายการ สบายดีนะคะ เอสเทอร์: สบายดีค่ะ แต่ก็มีอาการกังวลกับสถานการณ์ดินโคลนถล่มที่เกิดขึ้นในบ้านเรา เบ๊: ใช่แล้วค่ะ ดีเจแดงโม คิดอย่างไรกับเรื่องนี้ค่ะ เอสเทอร์: ก็ถ้าเป็นเมื่อก่อนต้องศึกษาจากอินเทอร์เน็ต หรือไม่ก็ฟังจากวิทยุ แต่ตอนนี้มันเกิดขึ้นใกล้ตัวมาก ๆ เลยค่ะ มันน่ากลัวจริง ๆ นะคะท่านผู้ฟัง เบ๊: แล้วแดงโมละ มีความคิดเห็นอย่างไรบ้าง แดงโม: ก็คล้าย ๆ กับเอสเทอร์ นั่นแหละค่ะ มันเกิดใกล้ตัว น่ากลัวมากค่ะ เบ๊: ดีเจแดงโมคะ คิดว่าสาเหตุหลักเลยที่ทำให้เกิดน้ำป่าไหลหลากและดินโคลนถล่ม แดงโม: อย่างแรกเลยนะคะ แดงโมคิดว่า ปริมาณน้ำฝนค่ะ เพราะจากเหตุการณ์ที่บ้านห้วยขาฝนตกติดต่อกันหลายวัน ทำให้ดินและต้นไม้ดูดซับน้ำไม่ไหว ก็เลยไหลมาทับบ้านเรือนจนทำให้เกิดการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งเหตุการณ์มันเกิดขึ้นเร็วมากอาจเพียงแค่เสี้ยววินาทีค่ะ เบ๊: เอสเทอร์คะ มีความคิดเห็นอย่างไรบ้างคะ เกี่ยวกับดินโคลนถล่มรวมน้ำป่าไหลหลาก เอสเทอร์: จริง ๆ แล้วมันก็มีหลายสาเหตุ อย่างเช่น การตัดไม้ทำลายป่า การปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น การปลูกข้าวโพด การปลูกข้าวไร่ เบ๊: ท่านผู้ฟังคะ เห็นไหมละคะว่า น้ำป่าไหลหลากมันน่ากลัวเพียงใด หลายคนอาจคิดว่า ทำไมไม่วิ่งหนีกันล่ะ อย่างที่เอสเทอร์บอกว่า มันมาเร็วมาก นับเป็นวินาทีกันเลยทีเดียว หรือบางทีมันอาจจะเกิดขึ้นตอนกลางคืน ตอนที่เรากำลังนอนหลับพักผ่อนอยู่ก็ได้ค่ะ ความโชคร้ายก็ยังมี โชคดีที่เหตุการณ์ที่บ้านห้วยขาฝน เกิดตอนกลางวันซึ่งพี่น้องของเราที่ตื่นขึ้นมาบางส่วนเพื่อเตรียมหุงหาอาหาร ถ้าเกิดตอนกลางคืนตอนที่เรากำลังหลับสนิท อาจจะสูญเสียมากกว่านี้ แต่ถึงอย่างไร ดีเจก็ไม่อยากให้มันเกิดขึ้นกับใครเลยนะคะ แล้วทั้งสองพอมีวิธีมาแนะนำให้ท่านผู้ฟังหรือเปล่าคะ เพื่อว่าท่านผู้ฟังกำลังอยู่ที่ไร่ กำลังปลูกข้าว ปลูกข้าวโพดกัน หรือกำลังจะเข้าไปหาของเห็ด หาปลา จะได้มีวิธีรับมือหรือป้องกันภัยค่ะ แดงโม เอสเทอร์: มีค่ะ	๑๒.๐๕ น. – ๑๒.๒๕ น.

ที่	รายการ	เวลา
	เบีย: ก่อนที่จะไปฟังสาระน่ารู้วิธีการรับมือหรือป้องกันภัยจากน้ำป่าไหลหลาก ดีเจเบียขอทบทวนให้ท่านผู้ฟังอีกครั้งนะคะ การเกิดน้ำป่าไหลหลากมีสาเหตุมาจากอะไร สาเหตุของน้ำป่าเกิดจากการอิมตัวของผืนดินจากฝนที่ตกมากเกินไปจนขีดความสามารถในการดูดซับน้ำ ทำให้ปริมาณของน้ำฝนที่ตกลงมาทั้งหมดไหลไปตามผิวพื้นดินจากที่เคยถูกซึมซับไว้ได้ น้ำจะรวมตัวไหลลู่ที่ต่ำอย่างรวดเร็ว ในระหว่างทางก็จะมีน้ำป่าส่วนอื่นเพิ่มปริมาณสมทบทะลักลงไปตามร่องน้ำอย่างรวดเร็ว ยิ่งชันและมีพื้นที่รับน้ำมาก ก็ยิ่งมีความเร็วและพลังที่รุนแรงมากขึ้น ผลที่ตามมาคือการเพิ่มระดับน้ำตามทางน้ำอย่างรวดเร็ว เอาละค่ะ แต่งโมกับเอสเทอร์คะ วิธีการรับมือหรือป้องกันน้ำป่าไหลหลาก จะทำอย่างไรคะ ลองแนะนำให้ท่านผู้ฟังหน่อยค่ะ เบีย: แต่ก่อนที่จะไปฟังวิธีการป้องกันและรับมือกับน้ำป่าไหลหลาก จากทั้งสองคน ดีเจ ขอมอบบทเพลง เพื่อเป็นกำลังใจให้กับท่านผู้ฟังทุกท่านที่กำลังฟังอยู่ตอนนี้ ชักสองผลงานเพลงแล้วกลับมาฟังสาระดี ๆ กันต่อ นะคะ อย่าฟังเพลินเพลินเกินไปไหนอยู่เป็นเพื่อนดีเจก่อนนะคะ หรือท่านผู้ฟังอยากฟังเพลงไหน แนะนำมาได้นะคะ ทางหมายเลขโทรศัพท์ ๐๘๒ - ๘๘๒๔๙๐๖ ไปฟังเพลงกันเลยคะ ในผลงานเพลงของ พีมีค์ ภิรมย์พร เพลงบุญผลา และผลงานเพลงของ แซ็ก ชุมแพ เพลงคำแพง ไปฟังกันเลยคะ	
๓	เบีย: เป็นอย่างไรบ้างคะ ท่านผู้ฟัง ผลงานเพลงที่จบไปคงถูกใจท่านผู้ฟังกันใช่ไหมคะเรามาฟังสาระดี ๆ เกี่ยวกับน้ำป่าไหลหลากกันต่อเลยคะ เอาละค่ะ แต่งโมกับเอสเทอร์คะ วิธีการรับมือหรือป้องกันน้ำป่าไหลหลาก จะทำอย่างไรคะ ลองแนะนำให้ท่านผู้ฟังหน่อยค่ะ เอสเทอร์: วิธีการรับมืออย่างแรกที่ยากจะแนะนำนะคะ คือ ท่านผู้ฟังต้องหมั่นสังเกตสัญญาณความผิดปกติทางธรรมชาติ โดยในช่วงก่อนเกิดอุทกภัยจะมีสัญญาณความเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ เช่น ระดับน้ำในแม่น้ำเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง น้ำในแม่น้ำ ลำคลอง ลำธาร เปลี่ยนสีเป็นสีขุ่นข้น หรือสีเดียวกับสีดินภูเขา ฝนตกหนักต่อเนื่องหลาย ๆ วัน สัตว์ป่าแตกตื่น มีเสียงดังอื้ออึงจากป่า มด แมลง ปลวกอพยพจำนวนมาก เป็นต้น หากสังเกตพบสัญญาณดังกล่าว ให้ติดตามเฝ้าระวังอย่างใกล้ชิด จะได้เตรียมพร้อมรับมือและอพยพหนีภัยได้อย่างทันท่วงที โดยเฉพาะเวลาที่ท่านผู้ฟังไปนอนไร่ ต้องเตรียมตัวอยู่เสมอนะคะ แต่งโม: ท่านผู้ฟังอย่าลืมนะคะ เวลาจะสร้างกระท่อมหรือเพิงพักควรสร้างให้ห่างจากทางน้ำไหลผ่านด้วยนะคะ เพราะเราจะปลอดภัยเวลาน้ำหลากลงมาคะ เบีย: เป็นอย่างไรบ้างคะ วิธีการป้องกันไม่ยากใช่ไหมคะ แล้วแต่งโมมีวิธีอื่น ๆ อีกไหมคะที่จะป้องกันหรือรับมือกับน้ำป่าไหลหลาก แต่งโม: มีค่ะ เป็นวิธีการง่าย ๆ และสามารถแก้ปัญหาได้ในระดับหนึ่งเลยทีเดียวทั้งยังได้ประโยชน์หลายอย่างคะ เบีย: มีประโยชน์อย่างไรบ้างคะ แต่งโมลองอธิบายสิคะ แต่งโม: ปลุกป่าทดแทนคะ เป็นวิธีการง่าย ๆ แต่ได้ประโยชน์หลายอย่าง เบีย: มันเกี่ยวข้องกันอย่างไร การป้องกันน้ำป่าไหลหลาก กับการปลุกป่าทดแทนคะ แต่งโม: การตัดไม้ทำลายป่า ในพื้นที่เสี่ยงภัยเมื่อเกิดฝนตกหนักจะทำให้อัตราการไหลสูงสุดเพิ่มมากขึ้นและไหลมาเร็วขึ้น เพราะไม่มีต้นไม้คอยดูดซับน้ำและเป็นกำแพงกั้นน้ำ ทำให้เพิ่มความรุนแรงของน้ำในการทำลายและยังเป็นสาเหตุของดินถล่มด้วย นอกจากนี้ยังทำให้ดินและรากไม้ขนาดใหญ่ถูกชะล้างให้ไหลลงมาในท้องน้ำ ทำให้ท้องน้ำตื้นเขินไม่สามารถระบายน้ำได้ทันที กลายเป็นน้ำป่าไหลหลากเลยทีเดียวนะ เบีย: แต่งโมคะ ถ้าเป็นพื้นที่ทำไร่ของท่านผู้ฟังละคะ เราไปปลุกป่า ก็ไม่มีพื้นที่เพาะปลูกสิคะ แต่งโม: ก็ให้ท่านผู้ฟัง หาไม้ผลปลูกก็ได้คะ ได้ประโยชน์หลายอย่าง ปลูกป้องกันการพังทลายของหน้าดิน ป้องกันการไหลของน้ำและดูดซับน้ำ ให้ร่มเงา ผลก็กินได้ หากไม่มีก็ลองให้ท่านผู้ฟังติดต่อไปยังหน่วยงานของป่าไม้ดูคะ รับรองได้ประโยชน์แน่ ๆ ค่ะ	๑๒.๒๕ น. - ๑๒.๔๕ น.

ที่	รายการ	เวลา
	เบีย: เป็นอย่างไรบ้างคะท่านผู้ฟัง วิธีแนะนำของแตงโม คงมีประโยชน์ต่อท่านผู้ฟังใช้ไหมละคะ การปลูกป่า มีประโยชน์มากมายจริง ๆ ค่ะ ช่วงหน้าเราลองมาฟัง ข้อเสนอแนะของเอสเทอร์กันนะคะว่า จะมีวิธีป้องกัน น้ำป่าไหลหลากอย่างไรกันบ้าง ช่วงนี้มาฟังเพลงเพราะ ๆ กันอีกซักสองผลงานเพลงค่ะ อย่าลืมนะคะ ท่านผู้ฟังที่ต้องการฟังเพลงแนะนำเข้ามาได้นะคะ หรือมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการป้องกันหรือการรับมือกับน้ำป่าไหลหลาก โทรศัพท์เข้ามาได้ที่ เบอร์ ๐๘๒-๘๙๒๔๙๐๖ ค่ะ ตอนนี้ไปฟังเพลงกันก่อนนะคะ ด้วยผลงานเพลงของ กับ เพลง..... ของ.....	
๔	เบีย: เป็นอย่างไรบ้างคะ ท่านผู้ฟัง ผลงานเพลงที่จบไปคงถูกใจท่านผู้ฟังกันใช่ไหมคะ เรามาฟังสาระ ดี ๆ กันต่อเลยคะ เอสเทอร์คะ เอสเทอร์มีวิธีอื่น ๆ อีกไหมคะ นอกจากการปลูกป่า ตามที่แตงโมได้แนะนำไปคะ เอสเทอร์: มีค่ะเมื่อเรามีป่า หรือปลูกป่าทดแทน เราก็ยังมีอีกวิธีหนึ่ง คือการสร้างฝายค่ะ เราสร้างฝายแบบง่าย ๆ ใช้วัสดุที่ได้จากไร่ของเราเอง ไม้ไผ่ ไม้ป่า เรามาสร้างฝายกันลำห้วยตรงไร่ของเราหรือถ้าไร่ของเราติดกับของเพื่อนบ้านเราก็ชวนกันมาสร้าง เพื่อลดความแรงของน้ำเวลาเกิดน้ำหลากมา และยังช่วยเก็บกักน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้งได้อีกด้วย ทั้งยังเพิ่มความชุ่มชื้นให้กับดินหรือไร่ของเราอีกค่ะ เบีย: เป็นอย่างไรบ้างคะท่านผู้ฟังทุกท่าน สาระดี ๆ ที่เรานำมาฝาก ท่านผู้ฟังคะ ป่าไม่มีประโยชน์นานักการทำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล เป็นต้นน้ำลำธาร เป็นที่อยู่ของสัตว์ป่า และเป็นกำแพงธรรมชาติป้องกันการพังทลายของหน้าดิน ป้องกันการหลากของน้ำป่า ป้องกันทรัพย์สินของเรา พืชผลการเกษตรของเราและที่สำคัญอาจป้องกันชีวิตของเราเมื่อเราเจอกับภัยธรรมชาติอย่างน้ำป่าไหลหลาก บ้านเราเป็นป่าต้นน้ำของจังหวัดน่าน ถ้าเราช่วยกันดูแลรักษาป่าต้นน้ำ ช่วยกันปลูกป่าทดแทน ภัยธรรมชาติก็จะน้อยลง คนทั้งประเทศ จะได้รับประโยชน์จากการดูแลรักษาป่าต้นน้ำของเรา ปัญหาการเกิดน้ำท่วม น้ำป่าไหลหลากก็อาจลดน้อยลง หรือบรรเทาความเสียหายลงไปได้บ้าง ท่านผู้ฟังคะ เรามาช่วยกันปลูกป่าทดแทนกันนะคะ ปลูกไม้ผลตามไหล่เขาที่ไร่ของเรา หรือเวลาที่ท่านผู้ฟังเข้าป่า หาของป่าก็หยิบต้นไม้เข้าไปปลูกในป่าด้วยก็ได้ เพียงเราช่วยกันดูแลรักษาป่า การเกิดภัยธรรมชาติที่เราไม่อาจคาดเดาได้ อาจเกิดน้อยลง ความรุนแรงน้อยลงไปได้ เบีย: ขอขอบคุณ แตงโมและเอสเทอร์ ที่มาพูดคุยนำสาระดี ๆ มาฝากผู้ฟังทุกๆ ท่าน สำหรับวันนี้ ดีเจเบีย ดีเจแตงโม และดีเจเอสเทอร์ ขอขอบคุณ ท่านผู้ฟังทุก ๆ ท่าน ที่ติดตามรับฟังรายการเยาวชนคนต้นน้ำ ด้วยดีเสมอมา สำหรับวันนี้ ดีเจเบียลาท่านผู้ฟังไปก่อน แล้วพบกันใหม่ในวันต่อไป ก่อนจะจากกันไป ดีเจเบียขอมอบบทเพลงเพราะ ๆ ทั้งท้ายรายการ ขอให้ท่านผู้ฟังทุกท่านจงมีความสุขกับการทำงานนะคะ ขอคุณและสวัสดีค่ะ	๑๒.๔๕ น. — ๑๓.๐๐ น.

ขั้นตอนที่ ๓ การผลิตรายการวิทยุ

เมื่อเขียนบทวิทยุเสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงทำการบันทึกเสียงการจัดรายการวิทยุ โดยนักเรียนผู้รับผิดชอบในแต่ละวันจะทำการผลิตรายการที่ R-Radio Network หรือ สถานีวิทยุเพื่อการศึกษาและพัฒนาอาชีพที่ศูนย์ภูฟ้าพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยจัดเป็นรายการสด ออกอากาศในช่วงเวลา ๑๒.๐๐ – ๑๓.๐๐ น. พร้อมกับบันทึกเสียงจัดเก็บลงเทปไว้ และได้ upload ขึ้นเผยแพร่ทาง youtube ด้วย (<https://www.youtube.com/watch?v=hOjpcOSGmeM&t=๖๘๘s>)

ขั้นตอนที่ ๔ การติดตามและประเมินผล

ภายหลังจากการออกอากาศแล้ว ได้มีการติดตามและประเมินผลในกลุ่มเป้าหมาย ๒ กลุ่มดังนี้

๑. กลุ่มนักเรียนผู้ผลิตรายการวิทยุ

จากการสัมภาษณ์นักเรียนที่ร่วมผลิตรายการวิทยุพบว่า การดำเนินงาน “เยาวชนรักษ์ป่าผ่าน R-Radio Network ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” นั้นได้กระตุ้นให้นักเรียนหันมาสนใจในปัญหาป่ารอบตัว ทำให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ และที่สำคัญคือ ทำให้นักเรียนเกิดความตระหนัก รักและหวงแหนป่าไม้ของตน และอยากมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ดังปรากฏในบางตอนของบทสัมภาษณ์นักเรียนผู้ผลิตรายการวิทยุ

“รู้สึกว่ป่ามีบุญคุณต่อเราทุก ๆ คนค่ะ ไม่ว่าจะเป็คน สัตว์ หรือสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ และจากที่เอสเธอร์ได้อบรมการจัดรายการวิทยุมา รู้สึกว่เราควรอนุรักษ์ป่า ฟื้นฟูป่า เพื่อที่ป่าจะทำประโยชน์ต่อพวกเราทุกคนค่ะ”

(ดีเจเอสเธอร์ เด็กหญิงนารดา มั่นอ่าว ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนบ้านสบมาง)

“การที่ผมได้เข้าร่วมจัดรายการวิทยุที่เกี่ยวกับป่าไม้ มันทำให้ผมได้ศึกษาปัญหาป่าไม้ที่มันเกิดขึ้นบนโลกของเราทำให้รู้ว่ามีอีกหลาย ๆ ที่ที่ประสบปัญหาหนักกว่าเรา และทำให้ผมรู้สึกรักและหวงแหนป่าไม้บ้านเรามากขึ้นและอยากให้ทุกคนรู้สึกเช่นเดียวกันกับผมครับ”

(ดีเจจัน เด็กชายภูมิปัญญา พิศจาร มัธยมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนมัธยมบ่อเกลือ)

“รู้สึกเสียตายเป็นความรู้สึกหายมากค่ะ ที่ธรรมชาติเราถูกทำลาย หนูรู้สึกรักป่ามากขึ้นค่ะ อยากให้ป่าอยู่กับเราไปนาน ๆ มากเลยคะ เพราะว่าลูกหลานของเราจะได้เห็น และได้อนุรักษ์ ได้เรียนรู้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับป่า”

(ดีเจแตงโม เด็กหญิงขวัญชนก จันทรา ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนบ้านสบมาง)

“ในฐานะที่ผมเป็นเยาวชนนะครับ สิ่งที่เราสามารถทำได้คือการให้ความร่วมมือและให้ความรู้แก่ชาวบ้านในเรื่องของปัญหาป่าที่มันเกิด โดยการเป็นสื่อกลางในการประชาสัมพันธ์และสร้างจิตสำนึกให้กับคนอื่นได้ตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ป่าไม้ เพื่อจะเป็นประโยชน์สูงสุดต่อไปในภายภาคหน้าครับ และจากที่ผมได้ร่วมจัดรายการวิทยุการอนุรักษ์ป่าไม้ในพื้นที่อำเภอบ่อเกลือ มันทำให้ผมรู้ว่ป่าไม้สำคัญต่อผู้คนในพื้นที่ รวมถึงสิ่งมีชีวิตบนโลกของเรา ป่าเปรียบเสมือนถึงออกซิเจนใบใหญ่บนโลก มันทำให้ผมอยากปกป้องป่าไม้ในบ้านของผมที่อำเภอบ่อเกลือ มาช่วยกันปกป้องถึงออกซิเจนของเราด้วยกันนะครับ”

(ดีเจอมบ๋ นายชัชวาล พิศจาร มัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนมัธยมบ่อเกลือ)

๒. กลุ่มผู้ฟัง

ได้สุ่มสำรวจการติดตามรับฟังรายการการออกอากาศของ R-Radio Network และพบปะกับแฟนรายการที่อยู่ในเขตตำบลภูฟ้าจำนวน ๖ หมู่บ้าน ผลการสำรวจความคิดเห็น (จากผู้รับฟังรายการ ๓๕ คน) พบว่า ผู้รับฟังรายการมากกว่าครึ่ง คือร้อยละ ๕๑.๔๓ เป็นผู้ที่ไม่ได้เรียนหนังสือจนถึงจบระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ ๔๘.๕๗ จบการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษา โดย

ส่วนใหญ่จะเป็นเกษตรกรคิดเป็นร้อยละ ๖๘.๕๗ ร้อยละ ๑๑.๔๓ เป็นกลุ่มพ่อบ้านแม่บ้านไม่ได้ประกอบอาชีพ นักเรียนนักศึกษาไม่มีเพียงร้อยละ ๘.๕๗ เท่านั้น ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ ๑๑.๔๓ เป็นพนักงาน ลูกจ้างรายวันทั่วไป และผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระ เมื่อสอบถามประเภทรายการที่น่าสนใจพบว่า รายการที่ผู้รับฟังสนใจมากที่สุดคือ รายการเกษตรนำรู้กับการพัฒนาอาชีพ ส่วนรายการเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีผู้สนใจรับฟังเป็นอันดับ ๓ รายละเอียดดังในตารางข้างล่าง นอกจากนี้ยังมีผู้รับฟังบางคนให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม เช่น อยากให้เพิ่มเวลาออกอากาศในช่วงการจัดรายการสดมากขึ้น

ตารางการจัดลำดับรายการที่น่าสนใจโดยผู้รับฟัง

อันดับที่	รายการ	ความสนใจ (ร้อยละ)
๑	เกษตรนำรู้กับการพัฒนาอาชีพ	๒๗.๒๗
๒	ศูนย์ภูฟ้ากับการพัฒนาที่ยั่งยืน	๒๐.๗๘
๓	การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	๑๘.๑๘
๔	ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและประเพณีอันดีงาม	๑๕.๕๘
๕	สุขภาพใกล้ตัว	๙.๐๙
๖	แนวทางการศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร	๗.๗๙

* หมายเหตุ สํารวจเมื่อเมษายน ๒๕๖๒

แผนการดำเนินงานต่อไป

ในปีการศึกษา ๒๕๖๒ ศูนย์ภูฟ้าพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจะจัดการฝึกอบรมให้นักเรียนรุ่นที่ ๑/๖๑ เพื่อเพิ่มพูนศักยภาพในการผลิตรายการวิทยุและการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ นาน และรับสมัครนักเรียนรุ่นใหม่รุ่นที่ ๒/๖๒ เพื่อขยายขอบเขตให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ซึ่งคาดว่าจะดำเนินการในเดือนมิถุนายนหรือกรกฎาคมนี้

ภาคผนวก ก

R-Radio Network (สถานีวิทยเพื่อการศึกษาและพัฒนาอาชีพ)

ศูนย์ภูฟ้าพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

❖ ความเป็นมา

ในปี ๒๕๓๐ สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารีและสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาจัดการเรียนการสอนและฝึกอาชีพให้นักเรียนและประชาชนในพื้นที่ที่มีโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริ ซึ่งอยู่ในพื้นที่ทุรกันดาร บางแห่งเดินทางลำบาก ต่อมาในปี ๒๕๔๔ ทั้งสองหน่วยงานได้เริ่มนำเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และการกระจายเสียงมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนแบบสหวิทยาการควบคู่ไปกับการพัฒนาอาชีพในชุมชนทุรกันดารห่างไกล เพื่อเสริมสร้างโอกาสการเรียนรู้วิชาชีพอย่างต่อเนื่อง และเปิดโอกาสให้นักเรียนนักศึกษาได้ฝึกทักษะและประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยถ่ายทอดสัญญาณทางวิทยุกระจายเสียงและทางระบบอินเทอร์เน็ตร่วมกับสถานีวิทยเพื่อการศึกษาและพัฒนาอาชีพทั่วประเทศ ในเวลาต่อมาจึงน้อมเกล้าฯ ถวายเวลาการออกอากาศ จำนวนร้อยละ ๓๐ ของผังรายการเพื่อเผยแพร่พระราชกรณียกิจ ข่าวสารโครงการตามพระราชดำริ ในปี ๒๕๕๐ ได้น้อมเกล้าฯ ถวายสถานีวิทยเพื่อการศึกษาและพัฒนาอาชีพ (R-Radio network) “ศูนย์ภูฟ้าพัฒนา” คลื่น FM ๑๐๒.๐๐ MHz อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน และสถานีวิทยเพื่อการศึกษาและพัฒนาอาชีพ R-Radio network “โรงเรียนบ้านเกาะสาหร่ายชัยพัฒนา” คลื่น FM ๑๐๑.๐๐ MHz อำเภอเมือง จังหวัดสตูล เมื่อวันที่ ๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๒

❖ วัตถุประสงค์

๑. เพื่อเผยแพร่พระราชกรณียกิจและข่าวสารโครงการตามพระราชดำริ
๒. เพื่อส่งเสริมและพัฒนาอาชีพให้กับชุมชนในพื้นที่ทุรกันดารห่างไกลและด้อยโอกาส
๓. เพื่อเผยแพร่ข่าวสารความรู้ด้านสังคม เศรษฐกิจ การประกอบอาชีพ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมของชาติ ตลอดจนสาระบันเทิงอันเป็นประโยชน์ต่อประชาชน
๔. เพื่อเป็นสื่อการเรียนการสอน พัฒนาองค์ความรู้ แหล่งเรียนรู้ด้านวิชาชีพหลากหลายสาขา สำหรับนักเรียน นักศึกษาอาชีวะ และประชาชนที่สนใจ
๕. เพื่อสื่อสารเหตุการณ์ กรณีฉุกเฉิน อุบัติภัย ศูนย์แจ้งเหตุ โดยเชื่อมโยงกับหน่วยงานองค์กรอื่น ๆ

❖ ช่องทางการรับฟังรายการ

๑. สถานีวิทยสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา กรุงเทพมหานคร ทางคลื่นความถี่ FM ๙๗.๒๕ MHz
๒. สถานีวิทยในสถานศึกษาจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ทางคลื่นความถี่ย่าน FM ของแต่ละแห่ง จำนวน ๑๔๒ สถานี
๓. ระบบอินเทอร์เน็ต และระบบ Network ของสถานศึกษาที่ www.r-radionetwork.com

ภาคผนวก ข

รายนามนักเรียนและครูผู้รับผิดชอบจัดรายการวิทยุ R-radio รักษ์ปำนาน
รุ่นที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๖๑ (๑/๖๑)

	ชื่อ - นามสกุล	โรงเรียน	ระดับชั้น
๑.	เด็กหญิงตุลยา ภัคดิปริชานนท์	บ้านผักเอือก	ป.๕
๒.	เด็กชายภูริทัต โนนจันทร์	บ้านผักเอือก	ป.๕
๓.	เด็กชายนพรัตน์ มูลคำ	บ้านผักเอือก	ป.๕
๔.	เด็กหญิงวิลาสินี ส่องสี	บ้านผักเอือก	ป.๕
๕.	เด็กหญิงปิยาพัชร พงษ์ศรี	บ้านผักเอือก	ป.๕
๖.	เด็กหญิงศศิวิมล อิมิตร	บ้านผักเอือก	ป.๔
๗.	เด็กหญิงประกายดาว สุยะ	บ้านผักเอือก	ป.๔
๘.	เด็กหญิงแพรวา หาญยุทธ	บ้านผักเอือก	ป.๔
๙.	นางสาวอัจฉรา บุญเกิด	บ้านผักเอือก	ครูผู้ช่วย
๑๐.	เด็กหญิงบวรรัตน์ ใจปิง	บ้านสบมาง	ม.๓
๑๑.	เด็กหญิงอาภาภรณ์ บุญอินทร์	บ้านสบมาง	ม.๓
๑๒.	เด็กหญิงกชกร ศักดิ์ศิริ	บ้านสบมาง	ม.๒
๑๓.	เด็กหญิงจารุมน บุญอินทร์	บ้านสบมาง	ม.๑
๑๔.	เด็กหญิงขวัญชนก จันทรา	บ้านสบมาง	ป.๖
๑๕.	เด็กหญิงลดาวัลย์ บุญอินทร์	บ้านสบมาง	ป.๖
๑๖.	เด็กหญิงนารดา มั่นอ่าว	บ้านสบมาง	ป.๖
๑๗.	เด็กหญิงรุ่งนภา โพธิ์เนตร	บ้านสบมาง	ป.๖
๑๘.	เด็กหญิงวิลาวัลย์ บุญอินทร์	บ้านสบมาง	ป.๕
๑๙.	นายประภาส จันทรา	บ้านสบมาง	ครูชำนาญการพิเศษ
๒๐.	นางสุนิษา จันทรา	บ้านสบมาง	ครูชำนาญการพิเศษ
๒๑.	เด็กหญิงโชติกา สาหลัง	มัธยมบ่อเกลือ	ม.๓/๑
๒๒.	เด็กหญิงพิมพ์สิริ คำยันต์	มัธยมบ่อเกลือ	ม.๓/๒
๒๓.	เด็กหญิงกมลพรรณ ทองไชย	มัธยมบ่อเกลือ	ม.๓/๒
๒๔.	เด็กหญิงศิวัญญา ลำนัย	มัธยมบ่อเกลือ	ม.๓/๒
๒๕.	เด็กชายภูมิปัญญา พิศจาร	มัธยมบ่อเกลือ	ม.๓/๒
๒๖.	เด็กชายภควิทย์ จันทรา	มัธยมบ่อเกลือ	ม.๓/๑
๒๗.	นายชัชวาล พิศจาร	มัธยมบ่อเกลือ	ม.๕/๑
๒๘.	นางสาวจิตินันท์ พิศจาร	มัธยมบ่อเกลือ	ม.๕/๑
๒๙.	นางสาวนัชชา บัวจันทร์	มัธยมบ่อเกลือ	ม.๕/๑
๓๐.	นางสาวพิมลนาฏ ดวงพันธ์	มัธยมบ่อเกลือ	ม.๖/๑
๓๑.	นางพะยอม ทิฆัมพรธีรวงศ์	มัธยมบ่อเกลือ	ครูชำนาญการ
๓๒.	นางสาวราตรี แสงอุด	มัธยมบ่อเกลือ	ครู

แนวการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สาระท้องถิ่น

“รักษาน่าน” ระดับชั้นประถมศึกษา

นายมานพ ตรีตรากุล นายจำลอง ไชยยา นางปรานอม จินะสาม
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาน่าน เขต ๒

ความเป็นมา

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาน่าน เขต ๒ ได้มีโอกาสเข้าร่วมการประชุมสัมมนา “รักษาน่าน” ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๕๗ และครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๕๘ ทำให้ได้รับทราบแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ในจังหวัดน่านให้กลับคืนสู่ความอุดมสมบูรณ์ดังเดิม ดังนั้นในเดือนสิงหาคม ๒๕๕๘ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาน่าน เขต ๒ ในฐานะหน่วยงานที่รับผิดชอบจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานใน ๗ อำเภอของจังหวัดน่าน และสำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีได้ประชุมร่วมกันเพื่อกำหนดแนวทางในการผลักดันให้มีการพัฒนาหลักสูตร “รักษาน่าน” ขึ้น เพื่อให้ครูใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องในการปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าไม้ให้แก่เด็กและเยาวชน อันจะส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนต่อไป

กระบวนการดำเนินงาน

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาน่าน เขต ๒ เริ่มต้นดำเนินการในปีงบประมาณ ๒๕๕๙ โดยพัฒนาแนวการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สาระท้องถิ่น “รักษาน่าน” ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ ก่อน และในปีงบประมาณ ๒๕๖๐ ดำเนินการพัฒนาต่อสำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒ จนถึงประถมศึกษาปีที่ ๖

ในการพัฒนาแนวการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สาระท้องถิ่น “รักษาน่าน” มีกรอบแนวคิดสำคัญ ๓ ประการ ดังนี้

- แนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ในจังหวัดน่าน
- การพัฒนาแนวการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ “รักษาน่าน” จะสอดคล้องกับมาตรฐานตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ โดยใช้หน่วยการเรียนรู้เรื่อง สิ่งมีชีวิตกับกระบวนการดำรงชีวิต ในกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ โดยจัดกิจกรรมตามแนวรายวิชาพื้นฐานวิทยาศาสตร์ของสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงศึกษาธิการ และเพิ่มสาระการเรียนรู้ในบริบทท้องถิ่นจังหวัดน่านเพิ่มเติม
- การจัดกิจกรรมจัดในช่วงกิจกรรมลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ ภายหลังจากที่ได้เรียนสาระการเรียนรู้ตามหน่วยการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ในเวลาเรียนปกติในห้องเรียนแล้ว เพื่อให้นักเรียนได้เพิ่มพูนองค์ความรู้และประสบการณ์จากที่เรียนในห้องเรียนมาสู่การสัมผัสสภาพแวดล้อมหรือสื่อที่เป็นธรรมชาติแท้จริงในชุมชนท้องถิ่นของนักเรียน ทั้งนี้ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ นักเรียนจะได้ทำกิจกรรมอย่างหลากหลาย ทุกกิจกรรมได้กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ซึ่งสอดคล้องกับตัวชี้วัดชั้นปี เพื่อให้ครูผู้สอนทราบว่า เมื่อนักเรียนทำกิจกรรมนั้นแล้ว นักเรียนเกิดการเรียนรู้อะไรบ้าง โดยยึดหลัก

ให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติ สืบเสาะหาความรู้ด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ กระบวนการแก้ปัญหา การสื่อสาร ความสามารถในการตัดสินใจ การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงและในสถานการณ์ใหม่ จนก่อให้เกิดเจตคติ คุณธรรม จริยธรรม มีจิตสำนึก และมีพฤติกรรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่นและจังหวัดน่านต่อไป

จากกรอบแนวทางการพัฒนาข้างต้น บรรณาธิการก็จะรวบรวม ตรวจสอบความสอดคล้องในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ แล้วให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสอดคล้องเชิงเนื้อหาและปรับแก้ให้สมบูรณ์ หลังจากนั้นจึงประชุมชี้แจงการใช้เอกสารแนวการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สาระท้องถิ่น “รักษ่าน่าน” ให้แก่ครูผู้สอน เพื่อนำไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้นักเรียนต่อไป สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา น่าน เขต ๒ จะมีการนิเทศ ติดตาม ช่วยเหลือ และประเมินผลการใช้เอกสารแนวการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สาระท้องถิ่น “รักษ่าน่าน” ของครูผู้สอนควบคู่ไปด้วย

แนวทางการจัดการเรียนรู้สาระท้องถิ่น “รักษ่าน่าน”

หน่วย สิ่งมีชีวิตกับกระบวนการดำรงชีวิต
กิจกรรมที่ ๙ ต้นไม้ในใจคน (๒) การให้ปุ๋ยพืช

เวลา ๑ ชั่วโมง

การเตรียม

๑. แบบบันทึกต้นไม้ในใจคน
๒. เศษใบไม้ เศษฟาง มูลสัตว์ ขี้เถ้าแกลบ ฯลฯ
๓. จอบ เสียม บัวรดน้ำพลาสติก

สาระสำคัญ

ปัจจัยสำคัญในการเจริญเติบโตของพืชหรือต้นไม้ ได้แก่ อาหาร น้ำ แสงแดด พืชหรือต้นไม้ที่หาอาหารเก่งก็จะเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ต่างจากพืชหรือต้นไม้ที่ไม่ค่อยได้รับอาหาร น้ำ เราจึงควรหมั่นให้ปุ๋ย และรดน้ำพืชหรือต้นไม้ที่เราดูแลอย่างสม่ำเสมอ

จุดประสงค์

เมื่อจบการจัดกิจกรรมนี้แล้วนักเรียนควร

๑. บอกข้อมูลของพืชหรือต้นไม้ที่นักเรียนดูแลรักษาได้
๒. ปฏิบัติการทำปุ๋ยหมักและบำรุงรักษาพืชหรือต้นไม้ที่ดูแลได้

กิจกรรม

๑. นำสู่บทเรียนโดยสนทนากับนักเรียนถึงพืช/ต้นไม้ต้องการอะไรในการดำรงชีวิต (ปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตของพืช ได้แก่ อาหาร น้ำ อากาศ แสงแดด ฯลฯ) จากนั้นครูสรุปว่า พืช/ต้นไม้ก็เหมือนสิ่งมีชีวิตทั่ว ๆ ไปที่ต้องการอาหาร (แร่ธาตุ) น้ำ และแสงแดด ในการดำรงชีวิต โดยพืช/ต้นไม้จะใช้รากในการหาอาหารดูดแร่ธาตุจากดิน ถ้าหากรากของพืชงอกงามแผ่ขยายมีมากก็จะหาอาหารได้มากจะทำให้พืช/ต้นไม้โตเร็ว สูงใหญ่ เปรียบเหมือนคนหรือสัตว์ที่กินเก่ง กินมาก ก็จะโตเร็วกว่าคนหรือสัตว์ที่กินอาหารน้อย ร่างกายแคระแกรน ดังนั้น พืช/ต้นไม้ที่นักเรียนดูแลก็ต้องพรวนดิน ใส่ปุ๋ย และรดน้ำอย่างสม่ำเสมอเป็นประจำทุก ๆ วัน
๒. ให้นักเรียนวาดรูป/ถ่ายภาพต้นไม้ที่นักเรียนดูแล (พืช/ต้นไม้ที่นักเรียนเคยปลูกที่บ้านหรือที่ครูกำหนดเมื่อเริ่มเข้าเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑) โดยวาดรูปหรือถ่ายภาพพืช/ต้นไม้ในสภาพปัจจุบันนี้ และเขียนข้อมูลเกี่ยวกับพืช/ต้นไม้ที่นักเรียนปลูกตามแบบบันทึกที่ครูแจกให้ (เป็นแบบบันทึกตามตัวอย่าง ต่างจากแบบบันทึกข้อมูลต้นไม้ที่ให้นักเรียนบันทึกจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ในคู่มือของชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑)
๓. แบ่งนักเรียนเป็นกลุ่ม ๆ ละ ๔-๕ คน แล้วให้ทำปุ๋ยหมักโดยนำเศษใบไม้ เศษฟาง มูลสัตว์ ขี้เถ้าแกลบ ฯลฯ มาผสมเป็นปุ๋ยหมักเพื่อให้นักเรียนนำกลับไปใช้ดูแลบำรุงรักษาพืช/ต้นไม้ที่นักเรียนดูแล (ตามข้อ ๒) ทั้งนี้ ครูอาจสั่งให้นักเรียนเตรียมอุปกรณ์มาจากบ้านแล้วสอนวิธีการทำปุ๋ยหมักที่โรงเรียน
๔. ครูสรุปวิธีการดูแลและบำรุงรักษาพืช/ต้นไม้ที่ให้นักเรียนปลูกดังกล่าว พร้อมทั้งอธิบายเพิ่มเติม หากมีพืช/ต้นไม้มาก ๆ ก็จะทำให้เกิดความชุ่มชื้น ร่มรื่น และช่วยให้ไม่เกิดความแห้งแล้ง จึงควรช่วยกันปลูกและรักษาให้มีพืช/ต้นไม้มาก ๆ

สื่อการเรียนรู้

๑. แบบบันทึกต้นไม้ในใจคน
๒. เศษใบไม้ เศษฟาง มูลสัตว์ ขี้เถ้าแกลบ ฯลฯ
๓. จอบ เสียม บัวรดน้ำพลาสติก

การประเมินผล

๑. การบอกข้อมูลของพืชหรือต้นไม้ที่นักเรียนดูแลรักษา
๒. การปฏิบัติการทำปุ๋ยหมักและบำรุงรักษาพืชหรือต้นไม้ที่ดูแล

เกณฑ์การประเมิน

รายการประเมิน	เกณฑ์การประเมิน		
	ระดับ ๑	ระดับ ๒	ระดับ ๓
๑. การบอกข้อมูลของพืชหรือต้นไม้ที่นักเรียนดูแลรักษา	บอกข้อมูลของพืชหรือต้นไม้ที่นักเรียนดูแลรักษาได้เล็กน้อย ไม่ครบถ้วน ไม่ครอบคลุม	บอกข้อมูลของพืชหรือต้นไม้ที่นักเรียนดูแลรักษาได้ครบถ้วน	บอกข้อมูลของพืชหรือต้นไม้ที่นักเรียนดูแลรักษาได้ครบถ้วน สมบูรณ์
๒. การปฏิบัติการทำปุ๋ยหมักและบำรุงรักษาพืชหรือต้นไม้ที่ดูแล	ปฏิบัติการทำปุ๋ยหมักและบำรุงรักษาพืชหรือต้นไม้ที่ดูแลได้เพียงเล็กน้อย ไม่ค่อยช่วยเหลือหรือลงมือ	ปฏิบัติการทำปุ๋ยหมักและบำรุงรักษาพืชหรือต้นไม้ที่ดูแลได้ โดยให้ความร่วมมือช่วยเหลือในการทำ และปฏิบัติการดูแลบำรุงรักษาพืชหรือต้นไม้ที่ตนเองดูแล	ปฏิบัติการทำปุ๋ยหมักและบำรุงรักษาพืชหรือต้นไม้ที่ดูแลได้ โดยให้ความร่วมมือช่วยเหลือในการทำ และปฏิบัติการดูแลบำรุงรักษาพืชหรือต้นไม้ที่ตนเองดูแลเป็นประจำสม่ำเสมอ

ระดับการประเมิน

ระดับดี คือ	ได้คะแนน	๕-๖ คะแนน
ระดับพอใช้ คือ	ได้คะแนน	๓-๔ คะแนน
ระดับปรับปรุง คือ	ได้คะแนน	ต่ำกว่า ๓ คะแนน

แบบบันทึกต้นไม้ในใจคน (๒)

ชื่อ.....นามสกุล.....เลขที่.....

รูปพืชหรือต้นไม้ที่ปลูกเมื่อ ชั้น ป.๑

ชื่อพืชหรือต้นไม้.....

ความสูง.....เซนติเมตร

เส้นรอบวงของลำต้น.....เซนติเมตร

จำนวนใบ.....ใบ

วิธีการดูแลและบำรุงรักษา

.....

.....

.....

.....

.....

.....

โครงสร้างแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สาระท้องถิ่น“รักษำนำน”ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖

สาระ	ชีวิตกับสิ่งแวดล้อม				ความสัมพันธ์ระหว่าง สิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม	ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
หน่วย เรียนรู้	สิ่งมีชีวิตกับ กระบวนการดำรงชีวิต	ดิน	พืช	สัตว์		
ป.๑	(๗ ชั่วโมง) ๑. นักสำรวจน้อย ๒. สนุกคิดกับสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต ๓. Walk Rally ๔. เธอฉันนั้นผูกพัน ๕. อยู่ร่วมกันอย่างพึ่งพา ๖. สิ่งมีชีวิตในป่าชุมชน ๗. ฉันเหมาะจะสมกับที่อยู่ใต้	(๗ ชั่วโมง) ๑. ดินเกิดขึ้นได้อย่างไร ๒. ดินในชุมชนของเรา ๓. มีอะไรอยู่ในดิน ๔. เพื่อนรักของดิน ๕. ตรวจสอบสมบัติของดิน (๑) ๖. ตรวจสอบสมบัติของดิน (๒) ๗. ร่วมกันสร้างดินให้สมบูรณ์	(๖ ชั่วโมง) ๑. ป่าไม้มีผืน ๒. ป่าให้คนอนันต์ ๓. ต้นไม้ที่ฉันรัก ๔. ใบไม้หลายแบบ ๕. เรียนรู้ต้นไม้ในชุมชน ๖. ปลูกดันไม้ในใจคน	(๗ ชั่วโมง) ๑. ฉันทือใคร ๒. ฉันทเป็นสัตว์พวกใด ๓. รูปร่างฉันนั้นเป็นอย่างไร ๔. ตัวฉันนั้นเหมือนใคร ๕. วงจรชีวิตในป่าชุมชน ๖. ห่วงโซ่อาหาร ๗. ชีวิตสัมพันธ์ในป่าชุมชน		
			(๙ ชั่วโมง) ๑. นิเวศในป่าชุมชน ๒. ชีวิตในแหล่งน้ำ ๓. ใครอยู่ใต้ดิน ๔. พืชกับสิ่งร้ำในชุมชน ๕. ชีวิตใหม่ในเมล็ดพืช ๖. หนูน้อยนักปลูกป่า ๗. พืชกระจายพันธุ์พืชโดยการปักชำราก ๘. การขยายพันธุ์พืชโดยการปักชำราก ๙. ต้นไม้ในใจคน (๓) การให้ยพืช	(๖ ชั่วโมง) ๑. มดในป่าชุมชน ๒. แมลงช่วยผสมเกสร ๓. นกน้อยนักปลูกป่า ๔. สัตว์นักพรางตัว ๕. สัตว์ป่าสงวน ๖. การตอบสนองสิ่งร้ำของสัตว์		
ป.๒						
ป.๓			(๓ ชั่วโมง) ๑. พืชใบเลี้ยงเดี่ยว ใบเลี้ยงคู่ในป่าชุมชน ๒. รากของพืชใบเลี้ยงเดี่ยวและใบเลี้ยงคู่ ๓. การเติบโตของรากในดินชนิดต่าง ๆ ๔. การขยายพันธุ์กิ่งไม้ ๕. ต้นไม้ในใจคน (๔) การทำฮอร์โมน บำรุงใบพืช ๖. การถ่ายทอดลักษณะพันธุกรรมพืช	(๖ ชั่วโมง) ๑. การสำรวจแมลงในป่าชุมชน ๒. กินแมปลาทำให้ปลาหมตไป ๓. สัตว์ป่าสงวนในประเทศไทย ๔. การพรางตัวของสัตว์ ๕. การถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรม (มนุษย์)	(๕ ชั่วโมง) ๑. ระบบนิเวศของแหล่งน้ำในชุมชน ๒. ระบบนิเวศของป่าชุมชน ๓. การปรับตัวของต้นไม้	

ป.๔			(๔ ชั่วโมง) ๑. การล้างเสียงอาหารของพืช ๒. ให้ตีมีพืชและไม่มีพืชในป่าชุมชน ๓. การขยายพันธุ์ของเห็ดในป่าชุมชน ๔. ต้นไม้ในใจคน (๕) ปุ๋ยหมักอาหารของพืช	(๓ ชั่วโมง) ๑. แมลงบนต้นไม้ชนิด ๒. แมลงในป่าชุมชน ๓. นกในป่าชุมชน		
ป.๕			(๖ ชั่วโมง) ๑. พืชมีดอกและพืชไม่มีดอกในป่าชุมชน ๒. การขยายพันธุ์แบบอาศัยเพศของพืช ๓. วิถีชีวิตของพืชดอกในป่าชุมชน ๔. การคัดเลือกพันธุ์พืช ๕. การขยายพันธุ์ให้โดยสปอร์ ๖. ต้นไม้ในใจคน (๖) การทำยาสมุนไพรจากสมุนไพร	(๔ ชั่วโมง) ๑. สัตว์มีกระดูกสันหลังและไม่มีกระดูกสันหลังในป่าชุมชน ๒. รักษาต้นไม้ป่าชุมชน ๓. วงจรชีวิตแมลงในป่าชุมชน ๔. แมลงศัตรูธรรมชาติ ๕. สัตว์ใกล้สูญพันธุ์ ๖. การสูญเสียพันธุ์สัตว์ที่ดักจับ ๗. การถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรมของสัตว์ ๘. การคัดเลือกพันธุ์สัตว์		
ป.๖						(๑๑ ชั่วโมง) ๑. ป่าต้นน้ำบนเป็นต้นใด ๒. การเพิ่มของประชากรที่มีผลกระทบสิ่งแวดล้อม ๓. การฟื้นฟูป่าเสื่อมโทรม (สายน้ำพระราชหฤทัย) ๔. มหัศจรรย์ไฟฟ้า ๕. การพึ่งพาของดิน ๖. หญ้าแฝกพืชคลุมดิน ๗. การเป็นอนุสรณ์ในแหล่งน้ำ ๘. โครงการอนุรักษ์พืชพันธุ์ในท้องถิ่น ๙. ต้นไม้ในใจคน (๗) การทำปุ๋ยอินทรีย์บำรุงพืช ๑๐. ภาพยนตร์อนุรักษ์ป่าไม้ ๑๑. โครงการอนุรักษ์สัตว์สำคัญในท้องถิ่น

การจัดฐานกิจกรรมการเรียนรู้ “รักษำปำต้นน้ำน่าน”

นางสาวชิษณุกาญจน์ นามะ

โรงเรียนบ้านห้วยพอง

ความเป็นมา

โรงเรียนบ้านห้วยพอง ตั้งอยู่ตำบลขุนน่าน อำเภอลำปาง จังหวัดน่าน เป็นโรงเรียนหนึ่งที่ดำเนินกิจกรรมตามพระราชดำริ เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกและพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยที่นักเรียนทั้งหมดของโรงเรียนบ้านห้วยพองมีภูมิลำเนาอยู่ในบ้านห้วยพอง บ้านสะกุก บ้านสะแก ซึ่งทั้ง ๓ หมู่บ้านนี้เป็นบริเวณพื้นที่ป่าต้นน้ำน่าน ดังนั้นการสร้างจิตสำนึกให้นักเรียนทุกระดับชั้นตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงมัธยมศึกษาตอนต้นอนุรักษ์พื้นที่ป่ารอบ ๆ โรงเรียนและหมู่บ้านของตนเองจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง

ตั้งแต่ปี ๒๕๕๗ เป็นต้นมา โรงเรียนได้เข้าร่วมการประชุมสัมมนา “รักษำปำน่าน” และนำเสนอรูปแบบกิจกรรมการสร้างจิตสำนึกให้นักเรียนอนุรักษ์พื้นที่ป่า ด้วยการนำแนวพระราชดำริมาเป็นหลักในการปฏิบัติ นั่นคือ การใช้พื้นที่ป่าไม่รอบ ๆ โรงเรียนและหมู่บ้านมาเป็นสื่อการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้นักเรียนได้สัมผัสกับป่าของชุมชนรอบตัว อันเป็นแนวพระราชดำริที่จะสร้างให้นักเรียนเกิดความรัก ความผูกพัน และความหวงแหนทรัพยากรของตน พร้อมทั้งฝึกฝนนักเรียนให้อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และทรัพยากรอื่น ๆ ด้วย

บทเรียนจากกิจกรรมที่ผ่านมา (พ.ศ. ๒๕๕๗-๒๕๖๐)

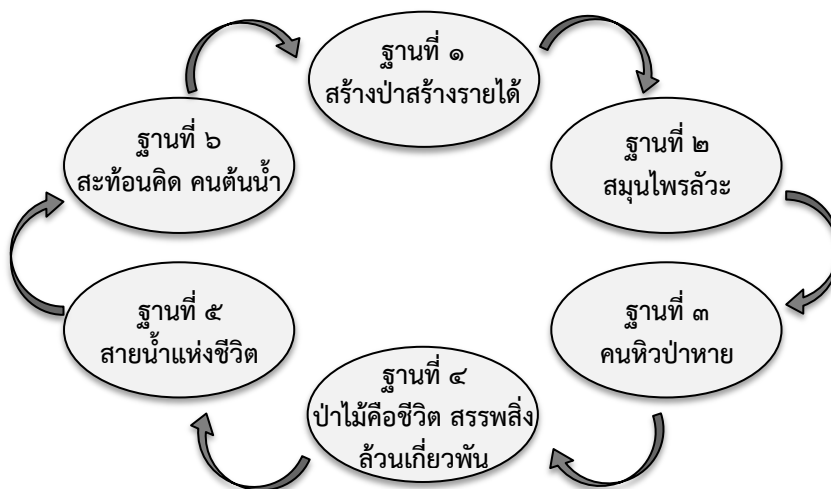
กิจกรรมที่โรงเรียนดำเนินการและนำเสนอในการประชุมสัมมนา “รักษำปำน่าน”

- ❖ ปี ๒๕๕๗ เริ่มต้นด้วยการจัดค่ายปลูกฝังจิตสำนึกเด็กและเยาวชนในการอนุรักษ์ป่าไม้พื้นที่ป่าต้นน้ำ แต่ประสบปัญหาหลายอย่าง ที่สำคัญคือ มีข้อจำกัดเรื่องเวลา จึงทำให้ไม่สามารถปฏิบัติได้ต่อเนื่อง
- ❖ เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว คณะครูจึงได้ร่วมกันหาแนวทางในการพัฒนาปรับปรุงและทดลองใช้ จนในที่สุดได้รูปแบบเป็น ชุดการเรียนรู้ “รักษำปำน่าน” ซึ่งออกแบบเป็นการเรียนรู้แบบบูรณาการกลุ่มสาระการเรียนรู้ มีจุดมุ่งหมายให้นักเรียนเกิดความตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นของตนเอง มีจิตสำนึก รักและหวงแหนในทรัพยากรธรรมชาติ ร่วมฟื้นฟูป่าต้นน้ำน่านอย่างยั่งยืน ผลลัพธ์จากการดำเนินการในปี ๒๕๕๘ พบว่า การสอดแทรกเนื้อหาท้องถิ่นทำได้ไม่เต็มที่ เวลาปฏิบัติกิจกรรมไม่เพียงพอ
- ❖ ในปี ๒๕๖๐ โรงเรียนจึงได้พัฒนาปรับปรุงรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ชุดการเรียนรู้ “รักษำปำน่าน” กำหนดใช้เวลาในชั่วโมง ลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ โดยเน้นการศึกษาที่ใช้บริบทของท้องถิ่นเป็นแหล่งเรียนรู้ ลงมือปฏิบัติได้มากขึ้น ชุดการเรียนรู้แบ่งเนื้อหาออกเป็น ๔ ระดับการเรียนรู้ แยกตามระดับชั้นตั้งแต่ปฐมวัย ประถมศึกษาปีที่ ๑-๓ ประถมศึกษาปีที่ ๔-๖ และมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ เพื่อให้นักเรียนมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เมื่อจัดการเรียนรู้ครบถ้วนแล้ว ในปลายภาคเรียนที่ ๒ กำหนดให้มีการจัดค่ายกิจกรรมในรูปแบบค่ายวิทยาศาสตร์และค่ายลูกเสือสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นการทบทวนความรู้และสะท้อนจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าไม้ของนักเรียน เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ร่วมกัน

ฟื้นฟูป่าต้นน้ำน่าน และประเมินผลการจัดการเรียนรู้ “รักษ่าป่าต้นน้ำน่าน” ของโรงเรียนในแต่ละปีการศึกษาด้วย ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ “รักษ่าป่าต้นน้ำน่าน” พบว่านักเรียนได้มีโอกาสสัมผัสตรงกับพื้นที่ป่าต้นน้ำน่าน โดยเรียนจากแหล่งเรียนรู้ที่มีในบริเวณโรงเรียน ชุมชน และท้องถิ่น และนักเรียนร้อยละ ๘๒ สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

การจัดฐานกิจกรรมการเรียนรู้ “รักษ่าป่าต้นน้ำน่าน” ปี ๒๕๖๑

เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีโอกาสสัมผัสกับธรรมชาติพื้นที่ป่าต้นน้ำน่าน เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติที่มีในบริเวณโรงเรียน ชุมชน และท้องถิ่น และได้ลงมือปฏิบัติเองมากขึ้น การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในปี ๒๕๖๑ จึงเน้นการจัดในรูปแบบของฐานการเรียนรู้ โดยใช้เวลาในช่วงโมดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ ฐานการเรียนรู้ ประกอบด้วย ๖ ฐานดังนี้

แหล่งเรียนรู้ธรรมชาติ “รักษ่าป่าต้นน้ำน่าน”

❖ ฐานที่ ๑ สร้างป่าสร้างรายได้

ศึกษาแนวทางพัฒนาฟื้นฟูป่าไม้เพื่อให้ประชาชนสามารถอยู่ร่วมกับป่า และมีรายได้เสริมจากการปลูกพืชโดยที่ไม่ทำลายป่าไม้ โดยการปลูกป่าร่วมกับพืชเศรษฐกิจ ศึกษาการปลูกไม้หลาย ๆ ระดับหลาย ๆ ชนิดมีทั้งไม้เรือนยอดสูงลดหลั่นกันลงมา

เป็นการศึกษาหาพันธุ์ไม้ป่า ไม้เศรษฐกิจที่เหมาะสมกับพื้นที่ ตลอดจนการจัดการพื้นที่ปลูก รูปแบบการปลูกพืช การดูแลรักษา การปรับปรุงดิน เป็นต้น

❖ ฐานที่ ๒ สมุนไพรลื้อวะ

ศึกษาพืชสมุนไพรที่เป็นประโยชน์ และพืชสมุนไพรของชนเผ่าลื้อวะ โดยมีการปลูกพืชตัวอย่าง และให้ความรู้เกี่ยวกับชนิดและสรรพคุณทางยา

❖ ฐานที่ ๓ คนหิวป่าหาย

สร้างความเข้าใจและสร้างจิตสำนึกให้กับผู้เรียนตามแนวพระราชดำริ “ปลูกป่า ปลูกคน” ที่ให้ทุกคนมีส่วนร่วมทำให้ป่าเสื่อมโทรมถูกพลิกฟื้นกลับคืนเป็นป่าต้นน้ำ ป่าใช้สอยและกลายเป็นป่าเศรษฐกิจ ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในทุก ๆ ด้านและอยู่ร่วมกับป่าอย่างพึ่งพา

❖ ฐานที่ ๔ ป่าไม้คือชีวิต สรรพสิ่งล้วนเกี่ยวพัน

ศึกษาประโยชน์และความสำคัญของป่าไม้ ที่มีต่อสิ่งมีชีวิตรอบ ๆ ตัว ให้ความรู้เชื่อมโยงความเกี่ยวพันของสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศแบบสายใยอาหาร ศึกษาผลกระทบของการขาดสิ่งมีชีวิต หรือความไม่สมดุลในสายใยอาหาร

❖ ฐานที่ ๕ สายน้ำแห่งชีวิต

ศึกษาผลกระทบของภัยแล้ง การขาดน้ำ และแนวทางการทำให้มีน้ำใช้อย่างยาวนานท่ามกลางภาวะโลกร้อน ศึกษาสิ่งมีชีวิตในแหล่งน้ำ ความเกี่ยวพันของแหล่งต้นน้ำน่านกับการดำเนินชีวิตของคนต้นน้ำ และคนลุ่มน้ำน่าน

❖ ฐานที่ ๖ สะท้อนคิด คนต้นน้ำ

เป็นฐานการเรียนรู้ ที่ให้นักเรียนสรุปองค์ความรู้ในฐานที่ ๑ ถึงฐานที่ ๕ ในรูปแบบการสนทนา พูดคุย การเขียนบันทึกรูปแบบแผนผังความคิด

เพิ่มเติม: สำหรับนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ จะให้นักเรียนและผู้ปกครองร่วมกันปลูกต้นไม้คนละ ๑ ต้น และบันทึกการเจริญเติบโต จนกระทั่งนักเรียนจบการศึกษาภาคบังคับ ซึ่งได้ดำเนินการมาเป็นระยะเวลา ๒ ปี

ผลการดำเนินงาน

การจัดกิจกรรมเรียนรู้เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกเด็กและเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ป่าต้นน้ำน่าน ส่งผลให้สถานศึกษามีคุณภาพดังนี้

❖ ด้านปริมาณ

นักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยฟอง ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-มัธยมศึกษาปีที่ ๓ ได้เข้าร่วมกิจกรรมฐานการเรียนรู้ “รักษ์ป่าต้นน้ำน่าน” เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ต้นน้ำน่าน บุคลากรในโรงเรียนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ร่วมคิดวางแผน ปฏิบัติ กำกับติดตาม ตรวจสอบประเมินผล

❖ ด้านคุณภาพ

นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พัฒนาศักยภาพของตนเอง สามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้นร้อยละ ๘๕ นักเรียนร้อยละ ๙๐ มีความสุขกับการเรียนรู้ ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานอื่น ๆ ให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ป่าต้นน้ำน่าน

ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ

❖ ปัญหาและอุปสรรค

การศึกษาเกี่ยวกับบริบทในท้องถิ่นโดยใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ ซึ่งมีข้อมูลอีกมากมายที่ยังต้องศึกษาค้นคว้าลงสู่บทเรียน ซึ่งมีชื่อเรียกเป็นภาษาท้องถิ่น (ลัวะ) ยากต่อการตีความหมาย รวมทั้งครูผู้สอนส่วนใหญ่

เป็นคนนอกพื้นที่จึงต้องศึกษาข้อมูลทำความเข้าใจให้มากขึ้นเพราะมีความแตกต่างทางด้านภาษา และวัฒนธรรม

❖ ข้อเสนอแนะ

การจัดการเรียนรู้จำเป็นต้องใช้ระยะเวลาเพิ่มเติมข้อมูลใหม่ ๆ ลงสู่กิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และเชิญผู้รู้ในท้องถิ่นหรือปราชญ์ชาวบ้านและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องมาร่วมถ่ายทอดความรู้ให้นักเรียน

แนวทางการพัฒนาต่อไป

ทางโรงเรียนมีแนวทางในการปรับปรุงแหล่งเรียนรู้ สวนพฤกษศาสตร์ในโรงเรียน และปรับปรุงศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงให้มีความพร้อมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ “รักษำป่าต้นน้ำน่าน” ให้ครอบคลุมนักเรียนและคนในชุมชน โดยจัดการเรียนรู้แบบต่อเนื่องทุกปีการศึกษา ให้หน่วยงานเข้ามามีส่วนร่วมจัดกิจกรรมให้มีความหลากหลายและเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนและชุมชน เพื่อให้เกิดความน่าสนใจเพื่อให้นักเรียนเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข ใกล้ชิดกับแหล่งเรียนรู้ ควบคู่กับการมีจิตสำนึกตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าต้นน้ำน่านในลำดับต่อไป

เยาวชน รักษ์พงไพร ใส่ใจสิ่งแวดล้อม พร้อมพัฒนา สู่การสร้างป่าสร้างรายได้

นางสาววันทนา สุทธิ
โรงเรียนบ้านบ่อหยวก

โรงเรียนบ้านบ่อหยวก ตั้งอยู่ที่อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน มีเขตบริการของโรงเรียน ๘ หมู่บ้าน ซึ่งมีสภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าไม้และภูเขาสลับซับซ้อน มีแหล่งต้นกำเนิดแม่น้ำที่สำคัญคือแม่น้ำน่าน และแม่น้ำว่า ดังนั้นโรงเรียนบ้านบ่อหยวกจึงให้ความสำคัญกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อสร้างสำนึกให้เด็กและเยาวชนอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มาอย่างต่อเนื่อง

ในปีการศึกษา ๒๕๖๐ โรงเรียนบ้านบ่อหยวกเข้าร่วม โครงการค่าย “เยาวชน...รักษ์พงไพร เถลิง-พระเกียรติ ๖๐ พรรษา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี” ซึ่งดำเนินการภายใต้ความร่วมมือระหว่างมูลนิธิสวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กรมป่าไม้ กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กรมพัฒนาที่ดิน กรมส่งเสริมการเกษตร บริษัท ทูรคอร์ปอเรชั่น จำกัด กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมหม่อนไหม องค์การสวนสัตว์ และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมทั้งหมด ๑๒ หน่วยงาน โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

๑. ให้เยาวชนได้ซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ที่พระราชทานโครงการพระราชดำริมากมาย ล้วนเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนทั้งสิ้น
๒. เยาวชนมีความเข้มแข็ง สามารถดูแลและพัฒนาตนเองได้ และมีศักยภาพในการเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ อันเป็นแนวทางสู่ความมั่นคงและความยั่งยืน ตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ตามปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง”
๓. เยาวชนได้เข้าใจประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นรากฐานของประเทศ ที่จะต้องช่วยกันฟื้นฟูและรักษาให้มั่นคงและยั่งยืน เพื่อนาคตของตนเอง ลูกหลาน ตลอดจนถึงโลกนี้
๔. เยาวชนได้รู้พื้นฐานวิถีการดำรงชีวิต วัฒนธรรม และภูมิปัญญาที่งดงามของท้องถิ่น มีความรู้และทักษะพื้นฐานการเกษตรยั่งยืนในการผลิตอาหารเพื่อการบริโภคและอาชีพในการดำรงชีวิต เช่น การแปรรูปการเพาะขยายพันธุ์ ซึ่งเป็นวิถีที่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และรู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม
๕. เยาวชนได้ปฏิบัติจริง เรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญจริง ฝึกฝนทักษะทั้ง ๔ ด้าน คือ พุทธิศึกษา จริยศึกษา หัตถศึกษา และพลศึกษา ซึ่งเป็นความรู้และทักษะที่นำไปใช้ในชีวิตจริง และถึงที่สุดสามารถพัฒนาต่อไปได้ด้วยตนเอง

โครงการค่าย “เยาวชน...รักษ์พงไพร เถลิงพระเกียรติ ๖๐ พรรษา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี” ปี ๒๕๖๐ จัดเป็นปีที่ ๓ โดยรุ่นที่ ๑ จัดขึ้นระหว่างวันที่ ๓๑ มีนาคม-๒ เมษายน ๒๕๖๐ ณ ศูนย์เรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ตามแนวพระราชดำริ กรมป่าไม้ จังหวัดน่าน (ศูนย์ภูฟ้า

^๑ <http://www.rakpongprai.org/>

พัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี) คณะครูเข้าร่วมอบรมเป็นครูแกนนำและร่วมเป็นวิทยากร และนำนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔-๖ จากโรงเรียนบ้านบ่อหยวกจำนวน ๑๙ คนเข้าร่วมกิจกรรมร่วมกับนักเรียนจากโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต ๒

หลังจากเข้าร่วมโครงการค่าย “เยาวชน...รักษ์พงไพร เฉลิมพระเกียรติ ๖๐ พรรษา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี” แล้ว โรงเรียนบ้านบ่อหยวกได้จัดกิจกรรมต่อยอดชื่อ โครงการค่าย “เยาวชนรักษ์พงไพร ใส่ใจสิ่งแวดล้อม พร้อมพัฒนา สู่การสร้างป่าสร้างรายได้” ระหว่างวันที่ ๒๓-๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๐ ณ โรงเรียนบ้านบ่อหยวก

นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมปลูกต้นกาแฟร่วมกันระหว่างครูและนักเรียน จำนวน ๒๐๐ ต้น และมอบหมายนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ เป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ จัดตั้งชุมนุม “อนุรักษ์ทรัพยากร” จัดกิจกรรมการเรียนการสอนในคาบชุมนุม และเชิญวิทยากรมาอบรมให้ความรู้เรื่องกาแฟ

ในปีการศึกษา ๒๕๖๑ โรงเรียนได้ดำเนินงานต่อ โดยพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้สาระท้องถิ่นเรื่อง การผลิตกาแฟ สู่การสร้างป่าสร้างรายได้ ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีจิตสำนึกรักษ์ป่า ตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรป่าไม้ที่สามารถสร้างรายได้ให้กับตัวเอง ครอบครัว และชุมชนได้ เป็นการสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ต่อยอดให้กับชุมชน ผู้ปกครอง โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ บอกเล่าถึงสิ่งที่เกิดขึ้นด้วยความภาคภูมิใจ ซึ่งทำให้อยินยาวและยั่งยืนตลอดไป

รู้จักอย่างยั่งยืน

นางสาวชนิตา ศรีเรือง

โรงเรียนมัธยมพระราชทานเฉลิมพระเกียรติ

หลักการและเหตุผล

โรงเรียนมัธยมพระราชทานเฉลิมพระเกียรติ ตั้งอยู่ในอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน จากรายงานสถานการณ์และคุณภาพอากาศประเทศไทย จากผลการตรวจวัดคุณภาพอากาศในพื้นที่ตำบลห้วยโก๋น อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๒ พบปริมาณฝุ่นละออง ขนาดไม่เกิน ๒.๕ ไมครอน (PM ๒.๕) มีค่า ๑๔๕ ไมโครกรัมต่อลูกบาศก์เมตร ($\mu\text{g}/\text{m}^3$) ซึ่งอยู่ในเกณฑ์มีผลกระทบต่อสุขภาพ (กองจัดการคุณภาพอากาศและเสียง กรมควบคุมมลพิษ) ซึ่งปัญหาดังกล่าวเกิดมาได้จากหลายสาเหตุ เช่น การเผาป่าเพื่อเพิ่มพื้นที่ทางการเกษตร ชุมชนยังขาดความตระหนักในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และบางชุมชนยังยึดวิถีชุมชนแบบดั้งเดิมคือการเผา ทำลายป่ามากกว่าที่จะเรียนรู้อยู่ร่วมกับป่าไม้ (สัมภาษณ์นางบัวออน ท้าวคาม ประชาชนหมู่บ้านห้วยโก๋น, ๒๕๖๒)

โรงเรียนมัธยมพระราชทานเฉลิมพระเกียรติได้ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาดังกล่าว จึงจัดตั้งกลุ่มแกนนำเยาวชนจิตอาสาพารักษ์ป่าน่าน รุ่นที่ ๒ เป็นตัวแทนในการขับเคลื่อนกิจกรรมรู้จักอย่างยั่งยืน เพื่อให้นักเรียนมีจิตอาสาในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้นักเรียนแกนนำถ่ายทอดความรู้และปลูกจิตสำนึกให้แก่นักเรียน เยาวชน และชุมชน ในเขตพื้นที่อำเภอเฉลิมพระเกียรติให้เกิดความตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนเป็นการสนองงานตามโครงการพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

วัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน

- เพื่อพัฒนานักเรียนแกนนำเยาวชนจิตอาสาพารักษ์ป่าน่าน มีจิตอาสาในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านกิจกรรมรู้จักอย่างยั่งยืน
- เพื่อให้ นักเรียนแกนนำถ่ายทอดองค์ความรู้และปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้แก่นักเรียน เยาวชน และชุมชนในอำเภอเฉลิมพระเกียรติ
- เพื่อให้ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เป้าหมายของการดำเนินงาน

เชิงปริมาณ

- นักเรียนจำนวน ๖๓ คน เข้ารับการพัฒนาเป็นแกนนำเยาวชนจิตอาสาพารักษ์ป่าน่าน เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมรู้จักอย่างยั่งยืน

๒. นักเรียนจำนวน ๖๓ คน สามารถขยายผลและถ่ายทอดองค์ความรู้และวิธีปฏิบัติด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้นักเรียน เยาวชน และชุมชนในอำเภอเฉลิมพระเกียรติ

เชิงคุณภาพ

๑. นักเรียนตระหนักและเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน และสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าวให้ผู้อื่นได้
๒. โรงเรียนและชุมชนมีเครือข่ายความร่วมมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่มีความเข้มแข็งและยั่งยืน

กระบวนการดำเนินงาน

กิจกรรมรู้จักอย่างยั่งยืน ใช้กระบวนการดำเนินงานตามรูปแบบ PDCA เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนกิจกรรมอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ดังนี้

ขั้นที่ ๑ การวางแผน (PLAN)

ผู้บริหาร คณะครูและนักเรียนแกนนำ ร่วมกันวิเคราะห์สภาพปัญหาจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น สื่อออนไลน์ บทความทางวิชาการ และการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน นำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์จัดทำแผนการดำเนินกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในพื้นที่อำเภอเฉลิมพระเกียรติ

ขั้นที่ ๒ การดำเนินงาน (DO)

กิจกรรมรู้จักอย่างยั่งยืน แบ่งได้ ๓ ด้าน ดังนี้

❖ ด้านที่ ๑ ปลุก

นักเรียนแกนนำเยาวชนจิตอาสาพารักษ์ป่านาน จำนวน ๖๓ คน ประชาสัมพันธ์เชิญชวนและรับสมัครให้นักเรียนในโรงเรียนเข้าร่วมกลุ่มแกนนำเยาวชนจิตอาสาพารักษ์ป่านาน ปรากฏว่ามีนักเรียนมาสมัครเข้าร่วมเป็นแกนนำเยาวชนจิตอาสาพารักษ์ป่านาน จำนวน ๑๔ คน รวมเป็น ๗๗ คน

นักเรียนแกนนำเยาวชนจิตอาสาพารักษ์ป่านาน จำนวน ๗๗ คน และครู ลงพื้นที่ศึกษาแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติภายในสวนป่าของโรงเรียน และหน่วยจัดการต้นน้ำ น้ำปาด โดยนักเรียนทุกคนบันทึกความรู้ลงในแบบบันทึกการศึกษาแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติและนำความรู้ที่ได้มาอภิปรายร่วมกันเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าและน้ำในชุมชนของตนเอง

นักเรียนแกนนำเยาวชนจิตอาสาพารักษ์ป่านาน จำนวน ๙ คน และครู ได้ร่วมกันจัดทำเพลง “รักษนะ ป่านาน” และมิวสิกวิดีโอขึ้น เพื่อถ่ายทอดจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื้อหาของเพลงจะกล่าวถึงสิ่งที่นักเรียนกลุ่มแกนนำเยาวชนจิตอาสาพารักษ์ป่านานต้องการสื่อสารออกมาให้ผู้ที่ได้รับชมและรับฟังได้เล็งเห็นผลกระทบจากการทำลายป่าไม้และต้นน้ำ และการอนุรักษ์ที่แท้จริงนั้นควรเริ่มจากการปลูกฝังจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้กับตัวเองก่อน ซึ่งใน

ฐานะที่พวกเขาเป็นเยาวชนคนหนึ่งจึงได้รวมกลุ่มกันจัดตั้งกลุ่มแกนนำเยาวชนจิตอาสาพารักษ์ป่านานขึ้น เพื่อเป็นส่วนช่วยในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผลงานดังกล่าวมีการนำไปเผยแพร่ให้แต่ละหมู่บ้านในอำเภอเฉลิมพระเกียรติเปิดเป็นเสียงตามสาย นอกจากนี้ยังมีการเผยแพร่ผ่านช่องทางออนไลน์ www.youtube.com

❖ ด้านที่ ๒ ปลุก

นักเรียนแกนนำเยาวชนจิตอาสาพารักษ์ป่านาน จำนวน ๗๗ คน ผู้บริหาร คณะครูและนักเรียนทุกคนในโรงเรียนมัธยมพระราชทานเฉลิมพระเกียรติ ร่วมกันปลูกต้นไม้ในโรงเรียนคนละ ๑ ต้น และดูแล สังเกต การเจริญเติบโต โดยบันทึกการเปลี่ยนแปลงลงในสมุดบันทึก ๑ คน ๑ ต้น เพื่อเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกในการรู้จักรักษาและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ครูและนักเรียนแกนนำเยาวชนจิตอาสาพารักษ์ป่านาน จำนวน ๑๐ คน ลงพื้นที่สำรวจต้นไม้ที่ได้นำไป ปลูกร่วมกับชุมชนทั้งหมด ๗ หมู่บ้าน คือ หมู่บ้านปางหก หมู่บ้านปิ่น หมู่บ้านสบปิ่น หมู่บ้านห้วยดง หมู่บ้านใหม่ไชยสงคราม หมู่บ้านห้วยโกน และหมู่บ้านห้วยทรายขาว หลังจากทำการบันทึกข้อตกลง (MOU) ว่าด้วยความร่วมมือด้านการจัดการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำระหว่างโรงเรียนและชุมชน ในกิจกรรม ร้อยรักษ์สู่ชุมชน ในปีการศึกษา ๒๕๖๐ จากนั้นนำผลที่ได้มาอภิปรายร่วมกันเกี่ยวกับต้นไม้และสภาพพื้นที่ที่ปลูก

❖ ด้านที่ ๓ ปกป้อง

นักเรียนแกนนำเยาวชนจิตอาสาพารักษ์ป่านาน จำนวน ๗๗ คน ผู้บริหาร คณะครูและนักเรียนทุกคนในโรงเรียนมัธยมพระราชทานเฉลิมพระเกียรติ ร่วมกันลงพื้นที่ทำแนวกันไฟรอบบริเวณโรงเรียนมัธยมพระราชทานเฉลิมพระเกียรติ เพื่อป้องกันไม่ให้ไฟป่าลุกลามเข้าไปในพื้นที่ป่าของโรงเรียน

นักเรียนแกนนำเยาวชนจิตอาสาพารักษ์ป่านาน จำนวน ๗๗ คน ผู้บริหาร คณะครูและนักเรียนทุกคนในโรงเรียนมัธยมพระราชทานเฉลิมพระเกียรติ ร่วมกันปลูกหญ้าแฝกบริเวณอ่างเก็บน้ำโรงเรียนมัธยมพระราชทานเฉลิมพระเกียรติ เพื่อป้องกันการพังทลายของหน้าดิน

นักเรียนแกนนำเยาวชนจิตอาสาพารักษ์ป่านาน จำนวน ๖ คน และครู ได้ร่วมกันจัดทำสื่อออนไลน์เรื่อง ต่าว เพื่อใช้เป็นสื่อในการเรียนรู้ของกระบวนการอัด (ปีบ) ต่าว ซึ่งเป็นพืชประจำถิ่นของอำเภอเฉลิมพระเกียรติ มีการเผยแพร่ผ่านช่องทางออนไลน์ www.youtube.com

ขั้นที่ ๓ การประเมินผลการดำเนินงาน (CHECK)

จากการดำเนินกิจกรรมต้นกล้าเยาวชนสู่ป่าชุมชนที่ยั่งยืนแบ่งการประเมินออกเป็น ๒ รูปแบบ คือ การประเมินกิจกรรมภายในโรงเรียน โดยผู้บริหาร และคณะกรรมการฝ่ายบริหารของโรงเรียน และการประเมินกิจกรรมภายนอกโรงเรียน โดยการสัมภาษณ์ผู้นำและชาวบ้านในชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรม

ขั้นที่ ๔ การรายงานผลการดำเนินงาน (ACTION)

นักเรียนแกนนำเยาวชนจิตอาสาพารักษ์ป่านานรายงานผลการดำเนินกิจกรรม รู้รักอย่างยั่งยืน ต่อคณะครู ผู้บริหาร และนำเสนอแนะที่ได้มาปรับปรุงพัฒนากระบวนการดำเนินงานในปีต่อไป

ขั้นที่ ๕ การเผยแพร่ผลงาน (SHARE)

- ๑) เผยแพร่ข้อมูลผ่านทางเว็บไซต์โรงเรียน www.mpcs.ac.th และ Facebook โรงเรียนมัธยมพระราชทานเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน ๕๕๑๓๐
- ๒) ประชาสัมพันธ์กิจกรรมและเพลง “รักษนะ ป่านาน” ผ่านทางหอกระจายข่าวหมู่บ้าน/ชุมชน ตำบลห้วยโก๋นและตำบลขุนน่าน อำเภอเฉลิมพระเกียรติ
- ๓) นำเสนอผลงานในงานเปิดบ้านวิชาการโรงเรียนมัธยมพระราชทานเฉลิมพระเกียรติ ประจำปีการศึกษา ๒๕๖๑ และ
- ๔) เผยแพร่ผ่านช่องทางออนไลน์ www.youtube.com

ผลการดำเนินงาน

เชิงปริมาณ

๑. นักเรียนแกนนำเยาวชนจิตอาสาพารักษ์ป่านาน รุ่นที่ ๒ จำนวน ๖๓ คน รุ่นที่ ๓ จำนวน ๑๔ คน รวมจำนวน ๗๗ คน เข้ารับการพัฒนาเป็นแกนนำเยาวชนจิตอาสาพารักษ์ป่านาน เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมรักษะอย่างยั่งยืน
๒. นักเรียนจำนวน ๗๗ คน สามารถขยายผลและถ่ายทอดองค์ความรู้และวิธีปฏิบัติด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้แก่นักเรียน เยาวชน และชุมชนในอำเภอเฉลิมพระเกียรติ

เชิงคุณภาพ

๑. นักเรียนตระหนักและเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน และสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าวสู่ผู้อื่นได้
๒. โรงเรียนและชุมชนมีเครือข่ายความร่วมมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่มีความเข้มแข็งและยั่งยืน

ประโยชน์ที่ได้รับ

๑. นักเรียนรู้และเข้าใจการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่อย่างยั่งยืน ฝึกการทำงานร่วมกับผู้อื่นเพื่อให้เกิดความสามัคคี สามารถเผยแพร่องค์ความรู้และวิธีปฏิบัติด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านมิวสิกวิดีโอเพลง “รักษนะ ป่านาน” เพื่อให้เกิดแรงกระตุ้นในการช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
๒. ครูและบุคลากร สนองงานตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการทำงานร่วมกันเป็นทีม เกิดความสามัคคี สามารถดำเนินงานตามรูปแบบ PDCA และเผยแพร่ผลงานออกสู่สาธารณะได้
๓. โรงเรียนได้รับการสนับสนุนจากชุมชน หน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ทำให้เกิดความร่วมมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
๔. ชุมชนมีองค์ความรู้และวิธีปฏิบัติในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างผู้นำหมู่บ้านและชาวบ้านในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นการสนับสนุนให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง

ปัจจัยความสำเร็จ

๑. ผู้บริหารให้การสนับสนุนการดำเนินงานกิจกรรมรณรงค์อย่างยั่งยืนอย่างเต็มที่ และสนับสนุนการประสานความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง
๒. ครูและบุคลากรในโรงเรียนให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมรณรงค์อย่างยั่งยืน โดยให้องค์ความรู้และวิธีปฏิบัติด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และควบคุมดูแลนักเรียนในการลงพื้นที่ดำเนินกิจกรรมรณรงค์อย่างยั่งยืนทั้งในโรงเรียนและชุมชนอย่างใกล้ชิด
๓. นักเรียนต้องตระหนักและเห็นความสำคัญ มีจิตอาสา เป็นแกนนำในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เชิญชวนชุมชนให้เข้าร่วมกิจกรรมรณรงค์อย่างยั่งยืน เพื่อเผยแพร่แนวความคิดและความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับการปลูกป่าและรักษาต้นน้ำน่าน
๔. ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติด้วยการเป็นสื่อกลางในการช่วยประชาสัมพันธ์ผลงานของนักเรียนในเพลง “รักษันะ ป่านาน” และให้ความรู้ในเรื่องพืชประจำถิ่น
๕. หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องให้ความร่วมมือ ส่งเสริม สนับสนุนกล้าไม้ต่าง ๆ และหญ้าแฝก เพื่อใช้ดำเนินงานตามกิจกรรมรณรงค์อย่างยั่งยืน

แนวทางการพัฒนาต่อเนื่อง

๑. เชิญชวนนักเรียนทุกคนภายในโรงเรียนเข้าร่วมกลุ่มแกนนำเยาวชนจิตอาสาพารักษ์ป่านานเพื่อดำเนินกิจกรรมต่อไปในอนาคต
๒. เชิญวิทยากรในชุมชนมาให้ความรู้เกี่ยวกับการปลูกและการแปรรูปพืชประจำถิ่นให้แก่ นักเรียนภายในโรงเรียน
๓. เพาะต้นกล้าไม้เพื่อแจกให้ชุมชนนำไปปลูก

เอกสารอ้างอิง

- สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. (๒๕๕๔). การประชุมวิชาการ “แนวปฏิบัติที่ดีในการพัฒนาเด็กและเยาวชนตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” กรุงเทพฯ: พี.เอ.ลีฟวิ่ง จำกัด.
- สำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ. (๒๕๕๙). คู่มือการเพาะกล้าไม้ท้องถิ่นเพื่อใช้ปลูกเพื่อฟื้นฟูป่าต้นน้ำ ลำธาร ส่วนศึกษาการพัฒนาการอนุรักษ์ต้นน้ำ สำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. กรุงเทพฯ: สำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ
- บัวออน ท้าวคาม, ประชาชนหมู่บ้านห้วยโก้น. (๒๕๖๒). สัมภาษณ์. ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๒
- ตารางแสดงคุณภาพอากาศ. กองจัดการคุณภาพอากาศและเสียง : กรมควบคุมมลพิษ. ออนไลน์. สืบค้นจากอินเทอร์เน็ต, <http://www.pcd.go.th/index.cfm>, ค้นเมื่อ ๑ เมษายน ๒๕๖๒

มหิงสาสายสืบ “เห็ดรำนารู้”

นางสาวจรรักษ์ ใหม่คำ
โรงเรียนศรัทธาธิดาเพชรรังสรรค์

ความเป็นมา

โรงเรียนศรัทธาธิดาเพชรรังสรรค์เริ่มทำโครงการปลูกจิตสำนึกรักษ์ป่าด้วยมหิงสาสายสืบมาตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๖๐ ด้วยการน้อมนำแนวพระราชดำริในการอนุรักษ์ป่ามานานมาดำเนินการ โดยมีวัตถุประสงค์ให้เยาวชนเห็นคุณค่า ความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น พร้อม ๆ กับพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ทักษะทางสังคม การสืบปัญหา และการทำงานร่วมกับผู้อื่น

มหิงสาสายสืบ เป็นกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย ๔ ขั้นตอน คือ (๑) “ค้นหา” พื้นที่ธรรมชาติที่กลุ่มมีความสนใจ (๒) ลงมือ “สำรวจ” พื้นที่นั้นอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ (๓) “อนุรักษ์” พื้นที่ดังกล่าวด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่กลุ่มสามารถทำได้ (๔) นำประสบการณ์ที่กลุ่มได้รับ “แบ่งปัน” หรือเผยแพร่ให้บุคคลอื่นได้รับรู้และเห็นถึงประโยชน์ความสำคัญของพื้นที่นั้นต่อไป การทำกิจกรรมในปีการศึกษา ๒๕๖๐ ก่อให้เกิดการรวมกลุ่มกันของนักเรียนได้เป็นกลุ่มกิจกรรม ๓ กลุ่มคือ กลุ่มมหิงสา@น่านนคร โครงการกึ่งก่อ...แสนดิน...สหัสบาท..ลูกกึ่งพระอินทร์ กลุ่มมหิงสา@ปัว โครงการมหิงสาไล่หาผดสั้ม และกลุ่มพฤกษา@น่าน โครงการเห็ดรำนารู้ กลุ่มกิจกรรมดำเนินกิจกรรมมาอย่างต่อเนื่องในปีการศึกษา ๒๕๖๑ และได้รับประสบการณ์พร้อมที่จะแบ่งปันและเผยแพร่ ดังรายงานต่อไปนี้

การดำเนินกิจกรรมมหิงสาสายสืบ “เห็ดรำนารู้” กลุ่มพฤกษา@น่าน

ขั้นที่ ๑ ค้นหาพื้นที่ธรรมชาติ

ด้วยสภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่ร่มรื่น มีพืชพรรณไม้หลากหลายชนิด ทั้งไม้ดอกไม้ประดับที่มีสีสันสวยงาม ให้ร่มเงา ให้ออกซิเจน ให้อากาศที่เย็นสบาย และให้ความสดชื่น มีไม้ยืนต้นหลากหลายชนิดตามบริเวณต่าง ๆ มีนกนานาชนิดอาศัยอยู่บนต้นไม้และกินผลของต้นไม้เหล่านั้นเป็นอาหาร

บริเวณสวนป่าหน้าโรงเรียนมีต้นมะขาม ต้นสัก ต้นบุณนาค ต้นสัตบรรณ ต้นไทรย้อยใบแหลม ต้นปาล์ม ขนุน ต้นพิกุล ต้นพะยอม ต้นลีลาวดี รอบอาคารพญาภูคา มีต้นประดู่ ต้นนนทรี ต้นกระถินณรงค์ ต้นมะค่าโมง ต้นหมาก ต้นปาล์ม ต้นไทรย้อยใบแหลม ต้นไทรย้อยใบด่าง ต้นสนมังกร ต้นสมอพิเภก

สวนป่าหลังอาคารวิทยาศาสตร์มีต้นกระบก ต้นเป้อย ต้นประดู่ ต้นมะค่า ต้นคอแลน ต้นเงาะป่า ต้นตะเคียน ต้นขี้เหล็ก ต้นราชพฤกษ์

จากการสำรวจบริเวณเหล่านี้พบว่า มีการทับถมของใบไม้กิ่งไม้แห้งเป็นจำนวนมาก เมื่อฝนตกทำให้ใบไม้กิ่งไม้เหล่านั้นฉุพังและย่อยสลาย และจะมีเห็ดราขึ้นอยู่จำนวนมาก จากการค้นหาพื้นที่ธรรมชาติในบริเวณพื้นที่ต่าง ๆ ของโรงเรียน กลุ่มพฤกษา@น่านจึงเลือกพื้นที่ในการศึกษาค้นหาเห็ดรำนารู้ครั้งนี้คือ บริเวณสวนป่าหน้าโรงเรียน บริเวณหลังอาคารพญาภูคา หน้าอาคารวิทยาศาสตร์ สวนป่าหลังอาคารวิทยาศาสตร์

ขั้นที่ ๒ สำรวจ

เมื่อสำรวจพื้นที่คัดเลือกพบว่า บริเวณที่พบเห็ดรามาากที่สุดเรียงตามลำดับได้แก่ สวนป่าหลังอาคารวิทยาศาสตร์ สวนป่าหน้าโรงเรียน รอบอาคารพญาภูคา และหน้าอาคารวิทยาศาสตร์ บริเวณเหล่านี้มีต้นไม้ขึ้นอยู่หนาแน่น ทำให้มีการทับถมของใบไม้ตามบริเวณใต้ต้นไม้จนเป็นสีดำ มีซากพืชเศษใบไม้ที่ถูกย่อยสลายเป็นองค์ประกอบของดินเป็นส่วนใหญ่ จึงพบเห็ดราหลากหลายชนิด โดยเฉพาะราที่เกิดรูปร่างเป็นดอก คือเห็ด ทั้งเห็ดที่รับประทานได้และเห็ดที่รับประทานไม่ได้ ในการสำรวจจะพบเห็ดมากในช่วงฤดูฝน เพราะว่ามีอากาศร้อนชื้น เป็นสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมแก่การเจริญเติบโต นอกจากนั้นการเจริญของเส้นใยและดอกเห็ดมีปัจจัยทางกายภาพที่สำคัญ ได้แก่ อุณหภูมิ ความชื้น อากาศ ปริมาณแสงแดด และความเป็นกรดต่างของดิน ขณะที่ทำการสำรวจวัดอุณหภูมิบริเวณสวนป่าหลังอาคารวิทยาศาสตร์ที่พบเห็ดมากที่สุดพบว่า บริเวณใต้ที่เกิดเส้นใยสีขาวของเห็ดจะมีอุณหภูมิสูง ๒๓-๒๗ °C เช่นบริเวณที่มีการทับถมของใบไม้แห้งหนา ๆ เมื่อเอามือไปสัมผัสใต้ใบไม้จะร้อน ส่วนบริเวณที่เกิดดอกเห็ดอุณหภูมิจะต่ำลงเล็กน้อย

การที่ดอกเห็ดจะเจริญเติบโตได้ความชื้นเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่ง ระยะเวลาที่กลุ่มพฤกษานาน ทำการสำรวจเห็ดเป็นช่วงฤดูฝน จึงทำให้บริเวณที่สำรวจมีความชื้นสูง เหมาะสำหรับการเกิดเส้นใยและดอกเห็ดมาก ทำให้พบเห็ดที่รับประทานได้ปริมาณมาก คือเห็ดน้ำข้าว เห็ดน้ำหมากหรือเห็ดหนาม้อย เห็ดค่าแสงมีความสำคัญต่อการเจริญเติบโตของเห็ดเช่นกัน จากการสำรวจเห็ด เส้นใยของเห็ดต้องการแสงน้อย ดินบริเวณที่พบเห็ดรา จากการตรวจสอบค่าความเป็นกรด-ด่างของดินด้วยกระดาษลิตมัสพบว่า การเจริญเติบโตของเห็ดราดินอยู่ในสภาพเป็นกลาง ซึ่งเหมาะสมแก่การเจริญเติบโตของเห็ดราที่สำรวจพบเห็ดต้องการออกซิเจนค่อนข้างมากในการเจริญเติบโต โดยเฉพาะอย่างยิ่งเวลาเกิดดอก

จากการสำรวจเห็ดราในบริเวณโรงเรียน พบเห็ดราอยู่ ๒ ไฟลัม คือ Ascomycota และ Basidiomycota ราในไฟลัม Ascomycota ที่พบ คือ ราที่อยู่ร่วมกับสาหร่ายแบบภาวะพึ่งพา (Mutualism) คือ ไลเคน (Lichen) ที่พบว่ามีราเจริญเติบโตอยู่บนต้นไม้ชนิดต่าง ๆ ได้แก่ ต้นสัตบรรณ ต้นหมาก ต้นสน ต้นไทรย้อย ใบตอง ต้นกระบก ต้นมะขาม ต้นบุนนาค ต้นสมอพิเภก ต้นประดู่ ต้นมะม่วง ต้นสารภี

ไฟลัม Basidiomycota คือเห็ด (Mushroom) เป็นสิ่งมีชีวิตที่ไม่มีคลอโรฟิลล์ ไม่สามารถสังเคราะห์แสงและไม่สามารถสร้างอาหารได้ด้วยตนเอง ไม่มีระบบประสาทและอวัยวะรับสัมผัส ไม่มีอวัยวะสำหรับการเคลื่อนไหว เห็ดที่อยู่ในไฟลัมนี้สำรวจพบในโรงเรียนศรัทธาศิลาเพชรรังสรรค์ทั้งหมด ๓๒ ชนิด โดยสามารถจำแนกและระบุชนิดของเห็ดได้จำนวน ๒๙ ชนิด แบ่งเป็นเห็ดที่รับประทานได้จำนวน ๑๒ ชนิด ได้แก่ เห็ดน้ำข้าว เห็ดน้ำหมาก เห็ดถ่าน เห็ดหาด เห็ดหนาม่วง เห็ดวุ้นพายทอง เห็ดดาวดินเล็ก เห็ดหูหนู เห็ดค่า เห็ดแครง เห็ดโคน เห็ดดำน และเห็ดที่รับประทานไม่ได้ ๑๘ ชนิด ได้แก่ เห็ดไข่พอกขาว เห็ดก้านขนรุงรัง เห็ดหึ่งเกือกม้ารวงผึ้ง เห็ดอบเชย เห็ดกระด้าง *Genus Lepiotasp.* *Genus Agrocybesp.* *Genus Lacariasp* *Marasmius sp.* *Russula sp.* *Chorinus sp.* *Genus Xylariasp.* *Genus Favolussp* *Marasmiellus sp.* *Earliellascabrosa.* *Genus Favolus sp.* *Coriolopsis sp.* *Doldinia sp.* *Ceratiomyxy Fruticulosa.* และไม่สามารถจำแนกได้ ๒ ชนิด

เห็ดราทำหน้าที่เป็น “ผู้ย่อยสลาย” (Decomposer) ในระบบนิเวศที่ช่วยย่อยใบไม้แห้ง ต้นไม้ที่ตายแล้วจนกลายเป็นปุ๋ย นอกจากนี้ “เห็ดรา” ยังมีความพิเศษอีกคือ สามารถจะสร้างและทำหน้าที่เป็น “ถังเก็บไนโตรเจน” (Nitrogen Bank) ซึ่งไนโตรเจนเป็นธาตุอาหารที่ต้นไม้ต้องการ ดังนั้นต้นไม้จะสามารถซึมซับ

ธาตุไนโตรเจนจากซากที่ตายแล้ว และบนต้นไม้ยังมีสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ อีกจำนวนมากที่อาศัยอยู่ เช่น นก แมลงและสัตว์พวกนั้นก็จะกินเห็ดเป็นอาหารรวมถึงมนุษย์ด้วย

ระบบนิเวศบริเวณต่าง ๆ ของโรงเรียนศรัทธาศิลาเพชรรังสรรค์ จากการสำรวจทำให้พบว่า มีเห็ดราหลากหลายชนิดที่มีบทบาทสำคัญทำหน้าที่เป็นผู้ย่อยสลายทำให้ซากใบ กิ่งไม้แห้ง และขอนไม้ค่อย ๆ เกิดการเปื่อยหรือผุ จนกลายเป็นแร่ธาตุ ทำให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์ และเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของพืช ต้นไม้ต่าง ๆ ถ้าไม่มีเห็ดราทำหน้าที่สำคัญนี้ ซากสิ่งมีชีวิตจะกองทับถมกันมากมายจนเต็มล้นไปทุกที่ และไม่เกิดการหมุนเวียนของธาตุอาหาร ผู้ผลิตในระบบนิเวศ คือพืช และผู้บริโภค คือสัตว์ทั้งหลาย รวมถึงมนุษย์ด้วยก็จะมีชีวิตอยู่ไม่ได้

ภาวะพึ่งพากัน (Mutualism) เป็นความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตที่ทั้งสองฝ่ายต่างได้รับประโยชน์ร่วมกันเมื่ออาศัยอยู่ด้วยกันเท่านั้น แต่เมื่อทั้งสองฝ่ายแยกตัวออกจากกันก็ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ เช่น ไลเคน เป็นการดำรงชีวิตระหว่างรากกับสาหร่าย โดยสาหร่ายสร้างอาหารได้เองด้วยการสังเคราะห์แสง แต่ต้องอาศัยความชื้นจากรากคือน้ำที่จะใช้ในสังเคราะห์แสง ส่วนรากก็อาศัยดูดอาหารที่สาหร่ายสร้างขึ้นและให้ความชื้นกับสาหร่าย ทั้งรากและสาหร่ายจึงเป็นสิ่งมีชีวิตที่ทั้งสองฝ่ายจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันเพื่อความอยู่รอด ไม่สามารถแยกจากกันได้ เนื่องจากฝ่ายหนึ่งขาดอาหาร อีกฝ่ายหนึ่งขาดความชื้น จากการสำรวจในบริเวณโรงเรียน พบความสัมพันธ์ในภาวะแบบนี้ได้อีก จากสิ่งมีชีวิตอื่นคือปลวกซึ่งภายในลำไส้ปลวกจะมีโปรโตซัว ต่างก็ได้ประโยชน์ซึ่งกันและกัน

ขั้นที่ ๓ อนุรักษ์

ดำเนินการเผยแพร่และให้ความรู้เกี่ยวกับเห็ดรากับเพื่อนนักเรียนในห้องเรียน ในโรงเรียนด้วยการจัดป้ายนิเทศ เสียงตามสาย เกี่ยวกับชนิดของเห็ดที่พบในสวนป่าหลังอาคารวิทยาศาสตร์ มีเห็ดที่รับประทานได้ คือ เห็ดด่าน เห็ดน้ำข้าว เห็ดเผาะ (เห็ดถอบ) เห็ดน้ำหมาก เห็ดหนาม่วง เห็ดหาด เห็ดนอง พบที่สวนป่าหน้าโรงเรียน คือเห็ดโคนปลวกแหลม หรือเห็ดโคนปลวกจิก พบที่หน้าอาคารวิทยาศาสตร์ คือเห็ดค่า เห็ดแก่น เห็ดหูหนู แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความรู้เกี่ยวกับการจำแนกเห็ดรับประทานและเห็ดพิษกับผู้ปกครอง ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความรู้เกี่ยวกับเห็ดผ่านวิถีชีวิตในครอบครัว การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเกิดของเห็ดที่มีความสัมพันธ์กับป่าไม้แต่ละชนิด ร่วมกิจกรรมการปลูกต้นไม้ร่วมกับโรงเรียนและชุมชน และรณรงค์ให้ความรู้การเก็บเห็ดให้ถูกวิธี เพื่อที่จะทำให้เห็ดมีการแพร่และการกระจายพันธุ์ของเห็ด ร่วมอนุรักษ์ป่า และสัตว์ป่า โดยการรณรงค์ให้เพื่อนนักเรียนในโรงเรียนได้มีความรู้ความเข้าใจ และเกิดความตระหนักในเรื่องการไม่ตัดไม้ทำลายป่าที่เป็นของสาธารณะ

ขั้นที่ ๔ แบ่งปัน

กลุ่มพฤษภา@นาน ได้แบ่งปันโครงการเห็ดราน่ารู้ เกี่ยวกับชนิดของเห็ดราคือ เห็ดที่รับประทานได้และเห็ดที่รับประทานไม่ได้ โครงสร้างและวงจรชีวิตของเห็ด การจำแนกเห็ดพิษ บทบาทของเห็ดในระบบนิเวศ ความสัมพันธ์ของเห็ดกับสิ่งมีชีวิตอื่นในระบบนิเวศ การจำแนกเห็ดและรา ประโยชน์และโทษของเห็ดอาหารจากเมนูเห็ด ด้วยรูปแบบดังต่อไปนี้ เผยแพร่ผ่านเสียงตามสายของโรงเรียน จัดป้ายนิเทศ และเผยแพร่ใน Facebook สร้างเพจขึ้นชื่อว่ามหิงสาสายสืบเห็ดราน่ารู้

ปณิธาน วาดอนาคต ฝ่ายมีชีวิต โรงเรียนพระธาตุพิทยาคม

ยามอรุณเบิกฟ้าเบิกบาน

จิบ จิบ จิบ จู จุก จู จุก กุ

สายน้ำใสไหลเอื่อยเอื่อยเรื่อย

เสียงน้ำใสไหลออกจอกุ่มน้ำเย็น

สดับเสียงระรินเพราะเสนาะหู

แสนสุขอยู่คู่ป่าพนาไพร

ฝูงปลาว่ายหลบลิ้มให้เห็น

ร่มไม้เป็นเช่นชีวาพาสุขใจ

พัทธนันท์ พิพิธวงค์

ผู้อำนวยการโรงเรียนพระธาตุพิทยาคม

หลักการและเหตุผล

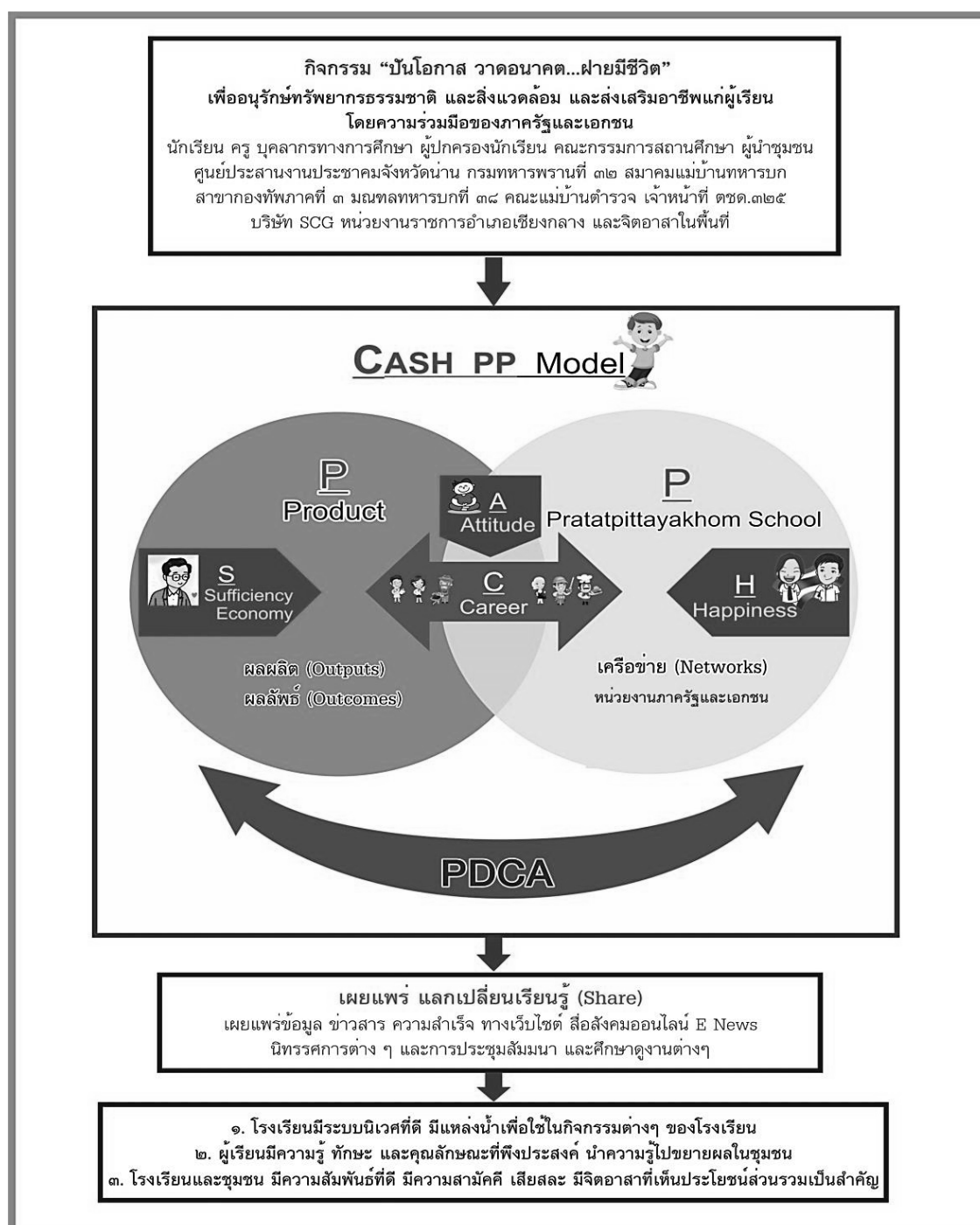
สภาพปัจจุบันของโรงเรียนพระธาตุพิทยาคม เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาเขต ๓๗ มีนักเรียนจำนวน ๑๕๒ คน มีนักเรียนพักนอน และมีนักเรียนชาติพันธุ์จำนวน ๕ ชาติพันธุ์ มีครูและบุคลากรจำนวน ๒๑ คน มีลำห้วยสาธารณะผ่านโรงเรียนคือห้วยโก้นฝ้าง ระยะทาง ประมาณ ๑.๕ กิโลเมตร ซึ่งโรงเรียนและชุมชนในตำบลพระธาตุและตำบลเปือยจำนวน ๑๒ หมู่บ้าน ได้ใช้ประโยชน์ในการเกษตรจากลำห้วยนี้ เมื่อถึงฤดูฝนน้ำจะหลากท่วมสนามกีฬาของโรงเรียน เนื่องจาก ลำห้วยมีวัชพืชและต้นไม้ซึ่งเป็นสิ่งกีดขวางทางน้ำ ทำให้เกิดน้ำท่วม เมื่อถึงฤดูแล้งน้ำจะแห้งไม่เพียงพอที่จะทำกิจกรรมส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียน เช่น การเลี้ยงปลาในพืชมังคัง การเพาะเห็ดนางฟ้า การเลี้ยงกบในบ่อซีเมนต์ การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ การปลูกผักสวนครัวปลอดสารพิษ และการปลูกต้นไม้ งานสวนพฤกษศาสตร์ ดังนั้นเพื่อน้อมนำเอาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้พร้อม ๆ กับอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม “มีป่าไม้ มีน้ำ มีนก มีปลา” โรงเรียนพระธาตุพิทยาคมจึงมีแนวคิดใน การดำเนินโครงการ “ปณิธาน วาดอนาคต...ฝ่ายมีชีวิตโรงเรียนพระธาตุพิทยาคม” ด้วยความร่วมมือ จากทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น นักเรียน ครู บุคลากรทางการศึกษา ผู้ปกครองนักเรียน คณะกรรมการ สถานศึกษา ผู้นำชุมชน ศูนย์ประสานงานประชาคมจังหวัดน่าน กรมทหารพรานที่ ๓๒ สมาคมแม่บ้าน ทหารบกสาขากองทัพบกที่ ๓ มณฑลทหารบกที่ ๓๘ คณะแม่บ้านตำรวจ เจ้าหน้าที่ ดชด.๓๒๕ บริษัท SCG หน่วยงานราชการอำเภอเชียงกลาง และจิตอาสาในพื้นที่ร่วมกิจกรรมการสร้างฝ่ายมีชีวิต ฝ่ายพอเพียงตามรอยพ่อหลวง ร.๙ ซึ่งเป็นฝ่ายมีชีวิตลำดับที่ ๖ ของอำเภอเชียงกลาง ลำดับที่ ๔๖ ของ จังหวัดน่าน ลำดับที่ ๘๔๘ ของประเทศไทย

ฝ่ายมีชีวิตจะช่วยส่งเสริมกิจกรรมของนักเรียนโรงเรียนพระธาตุพิทยาคม นักเรียนสามารถเรียนรู้และ บริโภคผลผลิตต่าง ๆ จากกิจกรรม นักเรียนสามารถนำไปประกอบอาชีพตามความถนัดและความสนใจ ของนักเรียน สร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้ สามารถพึ่งพาตนเอง ไม่เป็นภาระของครอบครัว และอยู่ใน สังคมได้อย่างมีความสุข นอกจากนี้การสร้างฝ่ายมีชีวิตยังก่อให้เกิดประโยชน์กับชุมชน โดยชุมชนสามารถ ทำการเกษตรจากการใช้น้ำที่กักเก็บไว้ใช้ จะเป็นการส่งเสริมอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในสถานศึกษาสู่ชุมชนอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

๑. เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สืบสานพระราชดำริสมเด็จพระรัตนราชสุตา ฯ สยามบรมราชกุมารี
๒. เพื่อส่งเสริมระบบนิเวศ เพิ่มพื้นที่สีเขียว และเพิ่มต้นไม้ที่เป็นอาหารนก
๓. เพื่อส่งเสริมกิจกรรมจิตอาสา สร้างความสามัคคี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความสัมพันธ์ที่ดีระหว่าง โรงเรียนและชุมชน

ขั้นตอนการดำเนินงาน

โรงเรียนได้ดำเนินการกิจกรรม “ปันโอกาส วาดอนาคต...ฝ่ายมีชีวิตโรงเรียนพระธาตุพิทยาคม” โดยการประสานงานขอรับการอนุเคราะห์วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ในการสร้างฝ่ายมีชีวิต จากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน และได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากนักเรียน ครู บุคลากรทางการศึกษา ผู้ปกครอง นักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้นำชุมชน ศูนย์ประสานงานประชาคมจังหวัดน่าน กรมทหารพรานที่ ๓๒ สมาคมแม่บ้านทหารบก สาขากองทัพภาคที่ ๓ มณฑลทหารบกที่ ๓๘ คณะแม่บ้านตำรวจ เจ้าหน้าที่ ตชด.๓๒๕ บริษัท SCG หน่วยงานราชการอำเภอเชียงกลาง และจิตอาสาในพื้นที่ร่วมกิจกรรมการสร้างฝ่ายมีชีวิต ส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างทักษะอาชีพให้นักเรียนตาม CASH PP Model (C=Career ส่งเสริมอาชีพให้นักเรียนตามความถนัด และความสนใจ A=Attitude สร้างเจตคติที่ดี คุณลักษณะที่พึงประสงค์แก่นักเรียน S=Sufficiency Economy นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ H=Happiness ส่งเสริมให้นักเรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข ด้วยการปฏิบัติจริง P=Product ส่งเสริมให้ได้ผลผลิต และผลลัพธ์ P=Pratat Pittayakhom School ส่งเสริมความร่วมมือของเครือข่ายต่าง ๆ และมีการดำเนินงานตามวงจรเดมมิ่ง PDCA (Plan Do Check Act) เผยแพร่ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และพัฒนาปรับปรุง

ปัจจัยความสำเร็จ

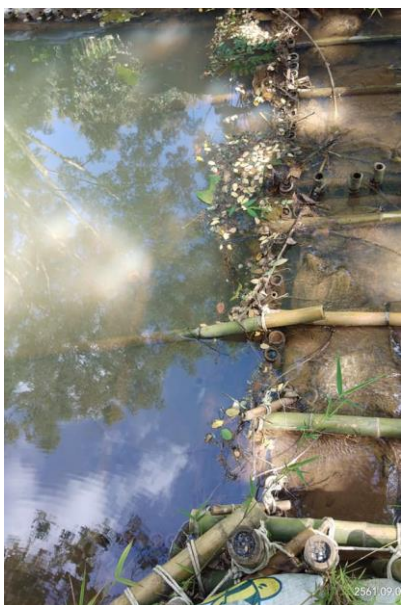
๑. สถานศึกษาได้อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อนักเรียน สถานศึกษา และชุมชน
๒. หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือ และสนับสนุน
๓. นักเรียนมีความรู้ ตระหนัก รักธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นำความรู้ที่ได้ไปเผยแพร่ขยายผลในชุมชนของตนเอง
๔. จิตอาสา มีความเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม และมีความสามัคคี

สรุปผลที่ได้รับ

๑. โรงเรียน ชุมชน หน่วยงานภาครัฐและเอกชนได้อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สืบสานแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
๒. นักเรียนมีทักษะชีวิต รู้จักการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตระหนัก รักธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นำความรู้ที่ได้ไปเผยแพร่ขยายผลในชุมชนของตนเอง
๓. โรงเรียนและชุมชนมีความสามัคคี มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม และมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

การเผยแพร่ผลงาน

๑. เผยแพร่และแลกเปลี่ยนผลงานในกลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา สพม. เขต ๓๗ โรงเรียนประถมศึกษา สพป.น่าน เขต ๒ และโรงเรียนในโครงการโรงเรียนพัฒนาคุณภาพต่อเนื่อง (School Quality Improvement Program: sQip) ในรูปแบบการจัดนิทรรศการ การประชุมสัมมนา และ E-News
๒. เผยแพร่ผลงานทางสื่อออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก ไลน์ และทางเว็บไซต์ของโรงเรียนพระธาตุพิทยาคม
๓. เผยแพร่ผลงานให้ผู้สนใจทั่วไปที่สถานศึกษาในรูปแบบแผ่นพับ

คนตาลชุมรักษ์ป่า

นางปราณี อินวาทย์
โรงเรียนตาลชุมพิทยาคม

ความเป็นมา

โรงเรียนตาลชุมพิทยาคมเป็นโรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน มีพื้นที่ทั้งหมด ๑๔๒ ไร่ โดยเป็นพื้นที่ป่าถึงเกือบหนึ่งร้อยไร่ที่ยังคงสภาพป่าสมบูรณ์ เป็นป่าเต็งรังและป่าเบญจพรรณ ช่วงที่ผ่านมาโรงเรียนได้ตระหนักถึงสภาพปัญหาการตัดไม้ทำลายป่าของพื้นที่จังหวัดน่าน จึงน้อมนำแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยการนำผืนป่าของโรงเรียนมาเป็นสื่อ เพื่อมุ่งส่งเสริมปลูกจิตสำนึกให้นักเรียนรักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ และได้ปรับเอกลักษณ์ของโรงเรียนเป็น “คนตาลชุมรักษ์ป่า” ปลูกจิตสำนึกให้ผู้เรียนมีความรักในทรัพยากร รักชาติ รักแผ่นดิน ดังนั้นในปีการศึกษาผ่านมา โรงเรียนตาลชุมพิทยาคมจึงริเริ่มทำ กิจกรรมการเรียนรู้ **คนตาลชุมรักษ์ป่า** โดยมีวัตถุประสงค์

๑. เพื่อปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้กับเยาวชน
๒. เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติผ่านกิจกรรมการเรียนรู้จากห้องเรียนสู่ป่า
๓. เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีคุณลักษณะของผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ มีสุขภาพกายและจิตใจที่ดี อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข บนพื้นฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ คนตาลชุมรักษ์ป่า

กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ “คนตาลชุมรักษ์ป่า” ใช้ชั่วโมงสอนพลศึกษา ๑ ชั่วโมง กิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ ชั่วโมงรายวิชาวิทยาศาสตร์ และการบำเพ็ญประโยชน์ โดยมีกิจกรรมดังนี้

๑. กิจกรรม ๑ ต้น ๑ คน ๑ ห้องเรียน

หลักการของการเรียนรู้ คือ **รู้ชื่อ รู้ลักษณะ รู้จัก คลุกคลี เห็นคุณ สุนทรีย** โดยให้นักเรียนเรียนรู้เกี่ยวกับต้นไม้ในเขตสวนป่าที่รับผิดชอบ ศึกษาพรรณไม้ด้วยการบันทึก การเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัย การนำไปใช้ประโยชน์ของต้นไม้ที่ศึกษา แต่ละห้องเรียนมีต้นไม้ประจำห้อง สมาชิกภายในห้องศึกษาและสร้างนวัตกรรม เป็นกิจกรรมส่งเสริมให้นักเรียนได้มีความรู้ ความเข้าใจความสำคัญของต้นไม้ ประโยชน์และคุณค่าของต้นไม้ที่มีต่อตนเองและสิ่งแวดล้อม โดยกระบวนการเรียนรู้ **ให้** การสัมผัส ในสิ่งที่ไม่เคยได้สัมผัส การรู้จริง ในสิ่งที่ไม่เคยได้รู้จริง เป็น ปัจจัยสู่จินตนาการ เป็น เหตุแห่งความอาทร การอนุรักษ์สรรพชีวิต สรรพสิ่ง (ดร.พิเชษฐ์ วรอุไร)

๒. กิจกรรม สะปะจากป่ามากคุณค่าคู่ป่านาน

ส่งเสริมให้นักเรียนเรียนรู้ธรรมชาติในป่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน กระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ปกป้องผืนป่าเดิม และปลูกเพิ่มป่าใหม่ เปิดโลกทัศน์การเรียนรู้ สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากป่า เพื่อการอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างยั่งยืน

รูปแบบและวิธีดำเนินโครงการ เริ่มจากสำรวจพื้นที่ป่าโรงเรียนและพื้นที่ป่าชุมชนตามเขตพื้นที่บริการของโรงเรียน กำหนดพื้นที่ศึกษา “โครงการ ชะป๊ะจากป่า มากคุณค่า คู่ป่านาน” กำหนดศึกษาพืชที่อยู่ในผืนป่าโรงเรียนและชุมชน ๙ ชนิด โดยนักเรียนศึกษาและเรียนรู้เกี่ยวกับพืชทั้ง ๙ ชนิดและร่วมกันออกแบบนวัตกรรมการใช้ประโยชน์จากพืชทั้ง ๙ ชนิดดังนี้

- ❖ **พืชชนิดที่ ๑ ต้นหว้า** ศึกษาคุณสมบัติของผลสุกและใบลูกหว้า ได้ผลิตภัณฑ์จากผลลูกหว้า ดังนี้ ซอสปรุงรสลูกหว้า ชัทนียลูกหว้า ไอศกรีมลูกหว้า ขนมประเภทเบเกอรี่ เช่น สโคนลูกหว้า ใบต้นหว้านำมาเป็นชา
- ❖ **พืชชนิดที่ ๒ ต้นหมากมีน (กระบก)** จากการศึกษาได้นำส่วนของเมล็ดกระบกที่เรียกว่าอัลมอนต์ไทย นำมาผลิตเป็นคุกกี้กระบก และส่วนผสมกราโนล่าอาหารเพื่อสุขภาพ
- ❖ **พืชชนิดที่ ๓ ต้นมะม่วงป่า** นำส่วนของผลสุกซึ่งลักษณะเด่นคือมีกลิ่น รสชาติที่เป็นเอกลักษณ์ ผลิตภัณฑ์คือ ไอศกรีมจากเนื้อ และน้ำมะม่วง เปลือกของผลนำมาตากแห้งเป็นอาหารว่างและส่วนผสมของขนม
- ❖ **พืชชนิดที่ ๔ ต้นมะค่าโมง** นำส่วนของเมล็ดมาสร้างนวัตกรรมนวดผ้าเท้า โดยการออกแบบให้เหมาะสมกับการใช้งาน
- ❖ **พืชชนิดที่ ๕ ต้นสัก** นำส่วนที่เป็นลักษณะเด่นคือ สีของใบสัคนำมาย้อมสีผ้าได้สีม่วงที่สวยงาม
- ❖ **พืชชนิดที่ ๖ ต้นหูกวาง** นำส่วนที่เป็นลักษณะเด่นคือ สีของใบนำมาย้อมสีผ้าได้สีเขียวที่กลุ่มมัดย้อมสร้างผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อมพืชในสวนป่า
- ❖ **พืชชนิดที่ ๗ ต้นหมี** ลักษณะเด่นคือใบที่มีสรรพคุณในการบำรุงเส้นผม นำมาสร้างนวัตกรรมเป็นแชมพูจากใบหมี
- ❖ **พืชชนิดที่ ๘ บอระเพ็ด** ลักษณะเด่นอยู่ที่ลำต้นที่ช่วยในการชะลอการงอกของเส้นผม ใช้เป็นส่วนประกอบของแชมพูสระผม
- ❖ **พืชชนิดที่ ๙ เห็ด** ร่วมกันวิเคราะห์เรียนรู้การจำแนกเห็ดรับประทานได้กับเห็ดพิษจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากการศึกษาพืชทั้ง ๙ ชนิดคือบทเรียนแรกของการริเริ่มสร้างสรรค์ความรู้จากป่า ผสมผสานกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเป็นฐานในการส่งเสริมสร้างนักวิจัยและนักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้กับเยาวชน

๓. กิจกรรม “นิทานเรื่องเล่าจากป่า”

กลุ่มนักเรียนจัดกิจกรรมปลูกจิตสำนึกให้นักรักป่าและงัดเผ่าป่าเพื่อใช้พื้นที่ทำการเกษตร การเผาซึ่งข้าวต้นข้าวโพดหลังการเก็บเกี่ยว เพื่อลดปัญหาหมอกควัน ผ่านการอ่านนิทานทำมือ ที่สำคัญยังเป็นการสืบสาน พระราชปณิธานพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ดังพระราชดำรัสที่ว่า

“...ควรจะปลูกต้นไม้ในใจคนเสียก่อน แล้วคนเหล่านั้นจะพากันปลูกต้นไม้ลงบนแผ่นดินและรักษาต้นไม้ด้วยตนเอง...” เราคิดว่าเมื่อเขาได้ทราบถึงผลเสียที่จะได้รับจากการตัดไม้ทำลายป่าผ่านตัวละคร และเรื่องราวในนิทานแล้ว เขาก็จะตระหนักถึงคุณค่าของป่า ไม่ทำลายป่า ช่วยกันอนุรักษ์ป่า ไม่เผาป่า วัชพืช ซากพืชหลังการเก็บเกี่ยว โดยการไปแสดงนิทานให้น้อง ๆ โรงเรียนประถมศึกษาในเขตตำบลตาลชุม ตำบลนาเลื่อง ตำบลจอมจันทร์ ตำบลน้ำปั่ว และการนำการแสดงนิทานลงในยูทูบซึ่งเป็นอีกหนึ่งช่องทางที่ให้เยาวชนได้เรียนรู้

๔. หลักสูตรท้องถิ่น “หว่าพีชนำรู้คู่บ้าน ”

หลักสูตรกลุ่มสาระวิทยาศาสตร์ รายวิชาเพิ่มเติม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ หลักการเพื่อให้งานจัดทำหลักสูตรวิทยาศาสตร์ท้องถิ่น กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ หน่วยการเรียนรู้ ต้นหว่าพีชนำรู้คู่บ้าน เป็นไปตามแนวหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานสอดคล้องกับมาตรฐานและสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ จึงกำหนดหลักสูตรวิทยาศาสตร์ท้องถิ่นไว้ดังนี้

- (๑) เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียน เรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่ ต้นหว่า ซึ่งมีความสอดคล้องกับชีวิตจริงในท้องถิ่น
- (๒) ส่งเสริมให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญ ประโยชน์ เห็นคุณค่า และอนุรักษ์ต้นหว่าที่มีในท้องถิ่น
- (๓) ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการทำโครงการวิทยาศาสตร์ วิธีการทางวิทยาศาสตร์ กระบวนการคิด และทักษะในการศึกษาค้นคว้า การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ภูมิปัญญาความรู้การแปรรูปเรื่องต้นหว่า
- (๔) เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนจิตวิทยาศาสตร์ ทักษะการทำงานด้วยความมุ่งมั่น ประหยัด ซื่อสัตย์ สามารถทำงานกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

คำอธิบายรายวิชา

กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์
หน่วยการเรียนรู้ หว่าพีชนำรู้คู่บ้าน

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕
เวลา ๔๐ ชั่วโมง

ศึกษา วิเคราะห์ สืบค้นข้อมูลทั่วไปของต้นหว่าที่มีอยู่ในท้องถิ่น ลักษณะของพืชตระกูลหว่า ประโยชน์และคุณค่าต่อต้นหว่าและการแปรรูปต้นหว่า ศึกษา วิเคราะห์ ประเด็นปัญหาที่น่าสนใจของต้นหว่า ดำเนินการวางแผนและออกแบบการทดลอง ทำโครงการตามขั้นตอนทางวิทยาศาสตร์ และเสนอผลงานทางวิทยาศาสตร์ เรื่อง ต้นหว่า ได้อย่างเหมาะสมโดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ การสืบเสาะหาความรู้ การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ การสำรวจตรวจสอบสืบค้นข้อมูลและอภิปรายเพื่อให้เกิดความรู้ ความคิด ความเข้าใจ สามารถสื่อสารสิ่งที่เรียนรู้ มีความสามารถในการตัดสินใจนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน มีจิตวิทยาศาสตร์ จริยธรรม คุณธรรม และค่านิยมที่อันพึงประสงค์

ผลการเรียนรู้

๑. สามารถสืบค้นข้อมูล สํารวจ ตรวจสอบ อธิบายบริบทของต้นหว่า และการนำมาใช้ประโยชน์ได้
๒. สามารถกำหนดปัญหา วางแผนการดำเนินการศึกษา ออกแบบขั้นตอนและวิธีการทำโครงการเรื่อง แปรรูปลูกหว่า และแสดงผลงานโครงการแปรรูปจากหว่าได้อย่างเหมาะสม
๓. นักเรียนมีจิตวิทยาศาสตร์

สาระการเรียนรู้และโครงสร้างเวลาเรียน

สาระการเรียนรู้ของหลักสูตร และอัตราเวลาเรียนตลอดหลักสูตร จำนวน ๔๐ ชั่วโมง

สาระการเรียนรู้	เวลาเรียน (ชั่วโมง)
๑. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของต้นหว่าที่มีในท้องถิ่น	๓
๒. ลักษณะของพืชตระกูลเดียวกับต้นหว่า	๒
๓. ประโยชน์และคุณค่าของต้นหว่า	๕
๔. โครงการวิทยาศาสตร์ และการแปรรูปอาหาร	๔
๕. การวิเคราะห์โครงการ	๔
๖. กำหนดประเด็นปัญหาที่สนใจในบริบทของต้นหว่า ดำเนินการวางแผน และออกแบบการทดลอง	๖
๗. จัดทำโครงการ และเสนอผลการโครงการวิทยาศาสตร์ เรื่อง การแปรรูปจากหว่า	๑๖

แนวทางการจัดการเรียนรู้

เพื่อให้การจัดการศึกษาตามหลักสูตรท้องถิ่น ประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย จึงกำหนดแนวทางการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

๑. จัดการเรียนรู้ให้ยืดหยุ่นตามเหตุการณ์ และสภาพท้องถิ่นตามความเหมาะสม
๒. จัดการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติตามสภาพจริงในท้องถิ่นของผู้เรียน และให้โอกาสเท่าเทียมกันในการพัฒนาตนเองตามความสามารถ
๓. จัดการเรียนรู้โดยเน้นกระบวนการ โดยกระบวนการของโครงการ กระบวนการคิด จินตนาการ คิดแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ และกระบวนการกลุ่ม
๔. จัดสภาพแวดล้อมและสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการปฏิบัติจริงของผู้เรียน
๕. จัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนรู้จักตั้งคำถาม สังเกต สํารวจ ตรวจสอบ ออกแบบ วางแผนการทดลอง จัดทำโครงการ นำเสนอผล และสื่อสารสิ่งที่เรียนรู้ โดยใช้ทักษะกระบวนการและวิธีการทางวิทยาศาสตร์
๖. จัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยการสอดแทรกคุณจริยธรรม เช่น ทำงานด้วยความมั่นคง รอบคอบ ประหยัด ซื่อสัตย์ อดทน มีวินัย มีความรับผิดชอบ และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

กระบวนการฝึกทักษะเทศนารักษ์ป่า

พระปลัดคงศิลป์ ภูทราวุธ
โรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดนิโครธาราม

ความเป็นมา

ศาสนพิธีท้องถิ่น นับเป็นพิธีกรรมที่มีคุณค่าต่อจิตใจของผู้นับถือในท้องถิ่น ช่วยก่อให้เกิดความสามัคคีและ
เกื้อกูลต่อการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขของชุมชน ดังนั้นศาสนพิธีจึงเป็นกิจที่พระสงฆ์และสามเณรต้อง
เรียนรู้และปฏิบัติ การเรียนรู้ด้านศาสนพิธีท้องถิ่นเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของผู้นับถือในชุมชน
การศึกษาที่เอาวิชาเป็นตัวตั้งทำให้สามเณรส่วนใหญ่ขาดความภาคภูมิใจในชีวิตสมณเพศและไม่เห็นถึง
คุณค่าของพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาในท้องถิ่นเท่าที่ควร

ในปีการศึกษา ๒๕๖๐ โรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดนิโครธารามซึ่งจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาปีที่
๑-๖ มีสามเณรบวชใหม่ที่ยังส่วนใหญ่ขาดความรู้ ขาดความมั่นใจ ไม่สามารถปฏิบัติศาสนพิธีท้องถิ่นได้
ทางโรงเรียนจึงได้จัดกระบวนการเรียนรู้ที่จะช่วยเสริมสร้างศักยภาพของสามเณรที่เกื้อกูลต่อการปฏิบัติ
ศาสนกิจด้านศาสนพิธีท้องถิ่นของสามเณร ด้วยการจัดทำแผนและกระบวนการเรียนรู้เทศนารักษ์ป่า

กระบวนการดำเนินงาน

กิจกรรมที่ ๑ จัดทำแผนและกระบวนการเรียนรู้ศาสนพิธีท้องถิ่น

รายละเอียดวิธีการดำเนินงาน

- จัดประชุมกรรมการโรงเรียน จำนวน ๑ ครั้ง
- ประชุมครูเชิงปฏิบัติการจัดทำคู่มือการจัดการเรียนรู้ศาสนพิธีท้องถิ่น
- จัดประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทำความเข้าใจการจัดกระบวนการเรียนรู้ศาสนพิธีท้องถิ่นให้กับสามเณร

กิจกรรมที่ ๒ กระบวนเข้าค่ายฝึกทักษะการเรียนรู้ศาสนพิธีท้องถิ่น ทักษะการเทศนารักษ์ป่า

กระบวนเข้าค่ายฝึกทักษะการเรียนรู้ศาสนพิธีท้องถิ่นเพื่อพัฒนาฝึกทักษะการประกอบศาสนพิธีท้องถิ่น
ทักษะการเทศนารักษ์ป่า ในวันหยุด จำนวน ๗ วัน ดังนี้

- วันที่ ๑ อบรมทักษะการเรียนรู้การให้พรเป็นภาษาท้องถิ่น
วันที่ ๒-๓ อบรมทักษะการเจริญพระพุทธมนต์สืบทอดตามแบบฉบับท้องถิ่น
วันที่ ๔-๕ อบรมทักษะด้านการเทศนารักษ์ป่า ตามแบบท้องถิ่น
วันที่ ๖-๗ อบรมด้านการประกอบพิธีฌาปนกิจศพ ตามประเพณีท้องถิ่น

กิจกรรมที่ ๓ ศึกษาดูงาน ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับศาสนพิธีท้องถิ่น ทักษะการเทศนารักษ์ป่า

โดยไปการศึกษาดูงาน ๓ วัน มีรายละเอียดวิธีการดำเนินงานดังนี้

- วันที่ ๑ เดินทางไปเรียนรู้ที่ วัดดอนตัน ตำบลศรีภูมิ และวัดดอนชัย ตำบลท่าวังผา
วันที่ ๒ เดินทางไปเรียนรู้ที่ วัดชนะไพร ตำบลแสนทอง และวัดศรีมงคล ตำบลยม
วันที่ ๓ เดินทางไปจัดกิจกรรมบทบาทสมมติในสถานที่จริง ณ ป่าสุสานบ้านดอนชัย ตำบลท่าวังผา

กิจกรรมที่ ๔ กิจกรรมฝึกฝนทบทวน

กำหนดให้สามเณรได้ใช้เวลาว่างฝึกฝนทักษะด้วยตนเองโดยจัดตั้งชุมนุมเรียนรู้ศาสนพิธีท้องถิ่น ฝึกทักษะการเทศนารักษ์ป่า่านขึ้นในโรงเรียน มีครูเป็นที่ปรึกษา กำหนดจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้านศาสนพิธีท้องถิ่น ทักษะการเทศนารักษ์ป่า่าน สัปดาห์ละ ๑ ครั้ง จำนวน ๒๐ สัปดาห์ ครั้งละ ๑ ชั่วโมง กำหนดกติกาการปฏิบัติตนในการทบทวนบทสวดมนต์ร่วมกัน

- ❖ กำหนดกิจกรรมที่ต้องทำ
- ❖ ช่วงเวลาที่ปฏิบัติ

กิจกรรมที่ ๕ เตรียมงานเวทีการเรียนรู้ศาสนพิธีท้องถิ่นการเทศนารักษ์ป่า่านเพื่อชุมชน

แบ่งกลุ่มสามเณรจัดพื้นที่และเตรียมงานกิจกรรมเพื่อเสนอและบริการให้กับชุมชน โดยแยกเป็น ๔ กิจกรรม คือ

๑. กลุ่มกิจกรรม การให้พรแบบพื้นเมืองล้านนา
๒. กลุ่มกิจกรรม การเจริญพุทธมนต์สืบทอดแบบล้านนา
๓. กลุ่มกิจกรรม การเทศนารักษ์ป่า่าน
๔. กลุ่มกิจกรรม การประกอบพิธีอุปสมบทกิจศพตามประเพณีท้องถิ่น (พิธีทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตาย)

กิจกรรมที่ ๖ ลงมือปฏิบัติจริงงานเวทีการเรียนรู้ศาสนพิธีท้องถิ่นเพื่อชุมชน

แบ่งกลุ่มสามเณรจัดกิจกรรมเพื่อเสนอและบริการให้กับชุมชน โดยแยกเป็น ๔ กิจกรรม คือ

๑. กลุ่มกิจกรรม การให้พรแบบพื้นเมืองล้านนา
๒. กลุ่มกิจกรรม การเจริญพุทธมนต์สืบทอดแบบล้านนา
๓. กลุ่มกิจกรรม การเทศนารักษ์ป่า่าน
๔. กลุ่มกิจกรรม การประกอบพิธีอุปสมบทกิจศพตามประเพณีท้องถิ่น (พิธีทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตาย)

กิจกรรมที่ ๗ กิจกรรมติดตามประเมินผล (ก่อน/ระหว่าง/หลัง) การดำเนินโครงการ

รายละเอียดวิธีการดำเนินงาน

๑. ใช้แบบประเมินทักษะด้านศาสนพิธีท้องถิ่น ประเมินสามเณรก่อนเข้าค่าย
๒. สังเกตติดตามระหว่างการเดินทาง
ใช้แบบประเมินทักษะด้านศาสนพิธีท้องถิ่น ประเมินผลหลังเสร็จสิ้นโครงการ

ผลการดำเนินงาน

กิจกรรมที่ ๑ จัดทำแผนและกระบวนการเรียนรู้ศาสนพิธีท้องถิ่น

๑. กรรมการโรงเรียนรับทราบเกี่ยวกับกิจกรรมโครงการ
๒. มีคู่มือการจัดการเรียนรู้ศาสนพิธีท้องถิ่น
๓. แผนการจัดการเรียนรู้ด้านศาสนพิธีท้องถิ่นการเทศนารักษ์ป่า่าน

กิจกรรมที่ ๒ กระบวนเข้าค่ายฝึกทักษะการเรียนรู้ศาสนพิธีท้องถิ่น

สามเณรมีความรู้และทักษะเบื้องต้นในการประกอบพิธีตามหลักศาสนพิธีในท้องถิ่น เช่น

๑. การให้พรแบบพื้นเมืองล้านนา
๒. การเจริญพุทธมนต์สืบทอดแบบล้านนา
๓. การเทศนารักข์ป่านาน
๔. การประกอบพิธีมาปนกิจศพตามประเพณีท้องถิ่น

กิจกรรมที่ ๓ ศึกษาดูงาน

สามเณรทุกรูปได้มีความรู้ ได้เรียนรู้และมีประสบการณ์เพิ่มเติมเกี่ยวกับศาสนพิธีท้องถิ่น ทั้ง ๔ ด้าน เพิ่มเติม คือ

๑. การให้พรแบบพื้นเมืองล้านนา
๒. การเจริญพุทธมนต์สืบทอดแบบล้านนา
๓. การเทศนารักข์ป่านาน
๔. การประกอบพิธีมาปนกิจศพตามประเพณีท้องถิ่น
๕. หลังจากศึกษาดูงานตั้งวงถอดบทเรียน แลกเปลี่ยนเรียนรู้

กิจกรรมที่ ๔ กิจกรรมฝึกฝนทบทวน

๑. สามเณรเพิ่มทักษะในการประกอบพิธีตามหลักศาสนพิธีในท้องถิ่น ทั้ง ๔ ด้าน เพิ่มขึ้น คือ
 - ๑.๑. ด้านการให้พรแบบพื้นเมืองล้านนา
 - ๑.๒. ด้านการเจริญพุทธมนต์สืบทอดแบบล้านนา
 - ๑.๓. ด้านการเทศนารักข์ป่านาน
 - ๑.๔. ด้านการประกอบพิธีมาปนกิจศพตามประเพณีท้องถิ่น
๒. มีตารางเวลาในการฝึกทบทวน
๓. มีกฎกติกาในการฝึกฝนตนเอง
๔. สามเณรมีวินัย มีความรับผิดชอบ

กิจกรรมที่ ๕ เตรียมงานเวทีการเรียนรู้ศาสนพิธีท้องถิ่นเพื่อชุมชน

สามเณรได้เตรียมงานเวที มีความพร้อมจัดกิจกรรมบริการให้กับชุมชนตามหลักศาสนพิธีในท้องถิ่น ทั้ง ๔ ด้าน คือ

๑. ด้านการให้พรแบบพื้นเมืองล้านนา
๒. ด้านการเจริญพุทธมนต์สืบทอดแบบล้านนา
๓. ด้านการเทศนารักข์ป่านาน
๔. ด้านการประกอบพิธีมาปนกิจศพตามประเพณีท้องถิ่น
๕. สามเณรเกิดสุขภาวะทางสังคมด้วยการปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่มสามเณรและปฏิสัมพันธ์กับชุมชน

กิจกรรมที่ ๖ ลงมือปฏิบัติจริงงานเวทีการเรียนรู้ศาสนพิธีท้องถิ่นเพื่อชุมชน

สามเณรได้จัดกิจกรรมบริการให้กับชุมชนตามหลักศาสนพิธีในท้องถิ่น ทั้ง ๔ ด้าน คือ

๑. ด้านการให้พรแบบพื้นเมืองล้านนา
๒. ด้านการเจริญพุทธมนต์สืบทอดแบบล้านนา
๓. ด้านการเทศนารักษ์ป่านาน
๔. ด้านการประกอบพิธีมาปนกิจศพตามประเพณีท้องถิ่น
๕. สามเณรเกิดสุขภาวะทางด้านปัญญา สามารถแก้ปัญหาได้ในขณะปฏิบัติงาน

กิจกรรมที่ ๗ กิจกรรมติดตามประเมินผล (ก่อน/ระหว่าง/หลัง) การดำเนินโครงการ

๑. ทราบข้อมูลทักษะด้านศาสนพิธีท้องถิ่นของสามเณรกลุ่มเป้าหมาย
๒. ทราบปัญหาและแก้ไขปัญหที่อาจเกิดขึ้นระหว่างการทำงาน
๓. ผลการประเมินทักษะด้านศาสนพิธีท้องถิ่นภายหลังเสร็จสิ้นโครงการ

ประโยชน์ที่ได้รับและการเผยแพร่

สามเณร ๓๐ รูปเป้าหมายของกิจกรรม มีความรู้และทักษะด้านศาสนพิธีท้องถิ่น ทักษะการเทศนารักษ์ป่านานในระดับดีขึ้น ด้านการให้พรภาษาท้องถิ่น ร้อยละ ๕๖.๖๗ ด้านการเจริญพุทธมนต์สืบทอดแบบฉบับท้องถิ่นร้อยละ ๕๖.๖๗ ด้านการอ่านเทศน์ธรรมชาดกแบบท้องถิ่น ร้อยละ ๕๖.๖๗ ด้านการประกอบพิธีมาปนกิจศพ ตามประเพณีท้องถิ่น ร้อยละ ๘๓.๓๓

การเผยแพร่และการขยายผลของโครงการ หลังจากที่มีการดำเนินโครงการเสร็จสิ้นแล้วซึ่งถือได้ว่าเป็นการปลูกประเด็นด้านศาสนพิธีและการเทศนารักษ์ป่านานให้มีความสำคัญต่อภิกษุสามเณรและประชาชนในท้องถิ่นให้เกิดขึ้น ส่งเสริมกิจกรรมโดยปรับเปลี่ยนในการจัดกิจกรรมเป็นแบบพี่สอนน้อง และสนับสนุนผลักดันให้วัดทุกวัดและประชาชนโดยทั่วไป เปิดโอกาสให้สามเณรได้เข้าร่วมในพิธีกรรมตามศาสนพิธีท้องถิ่นเป็นประจำตามวิถีวัฒนธรรมของท้องถิ่นซึ่งจะเป็นการจรรโลงรักษาเอกลักษณ์วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามในท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป

ปัจจัยความสำเร็จ

เจ้าอาวาสผู้ปกครองดูแลสามเณรและประชาชนในชุมชนให้การสนับสนุนกิจกรรมโดยเปิดโอกาสให้สามเณรได้มีเวทีแสดงออกและช่วยในการส่งเสริมในการฝึกฝนทักษะของสามเณรนักเรียนอย่างต่อเนื่อง

ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ

ครูผู้สอนควรติดตามประสานงานกับเจ้าอาวาสผู้ปกครองดูแลสามเณรอย่างต่อเนื่องและจำนวนบ่อยครั้งมากขึ้น ประชาชนในชุมชนให้การสนับสนุนกิจกรรมโดยเปิดโอกาสให้สามเณรได้มีเวทีแสดงออกและช่วยในการส่งเสริมในการฝึกฝนทักษะของสามเณรนักเรียนอย่างต่อเนื่อง และครูผู้สอนนำผลการปฏิบัติงานของสามเณรนำสู่การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ แบบบูรณาการข้ามสาระการเรียนรู้ต่อไป

แนวทางการพัฒนาต่อเนื่อง

การดำเนินการต่อเนื่องโดย ให้สามเณรนักเรียนที่ผ่านกระบวนการสามารถเป็นต้นแบบให้กับสามเณรรุ่นต่อไปและตลอดจนสภาพในสังคมชนบทในท้องถิ่นที่เปิดโอกาสให้สามเณรได้เข้าร่วมกิจกรรมศาสนพิธีท้องถิ่นถือว่ามีความสำคัญที่ถือว่าเป็นเป้าหมายสนองความต้องการของชุมชน ถ้าสามเณรเป้าหมายในโครงการมีศักยภาพทักษะในประกอบพิธีกรรมก็ย่อมจะเป็นแบบอย่างให้กับสามเณรรูปอื่น อันจะเป็นแรงบันดาลใจให้สนใจฝึกทักษะทางด้านศาสนพิธีอย่างต่อเนื่องด้วยตนเอง ศรัทธาประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับประโยชน์จากการร่วมในศาสนพิธีด้วยความเอื้ออิมใจสุขใจสามเณรก็มีความภาคภูมิใจที่ได้ทำหน้าที่โดยสมบูรณ์

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี. (๒๕๖๐). เอกสารการประชุมสัมมนารักษ์ป่านานครั้งที่ ๓. พิมพ์ครั้งที่ ๑. บริษัท พี.เอ. ลีฟวิ่ง จำกัด: กรุงเทพฯ น.๑๑๖
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (๒๕๖๐). เอกสารรายงานการวิจัยโครงการศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดน่าน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ นครปฐม น. ภาคผนวก จ.

จุฬารักษ์ป่านาน ผสานนวัตกรรมสังคม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิษณุ คุ้มชู
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชวัล ใจซื่อกุล
นายกิตติภูมิ จันทร์ศรี

ศูนย์การเรียนรู้และบริการวิชาการ เครือข่ายแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จังหวัดน่าน

การที่จะปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของคนให้อยู่ร่วมกับป่าอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องมีการประสานความคิดและพลังจากทุกส่วนในการร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรมที่ตอบโจทย์ของสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ ในโครงการรักษูป่านานภายใต้แนวทาง “สร้างป่า สร้างอาชีพ ปลุกจิตสำนึก” ซึ่งได้รับความร่วมมือจากประชาคมชาวน่านและหน่วยงานต่าง ๆ

การสร้างป่าไม่ใช่หมายความว่า การปลูกกล้าไม้ ขุดหลุม ใส่กล้าต้นไม้ กลบดิน และในอีกหนึ่งปีถัดไปมากกว่าครึ่งหนึ่งของกล้าไม้เหล่านี้ก็ตายลงในฤดูแล้ง และในเมื่อเราปลูกป่าแล้วเราก็สามารถตัดป่าได้

การสร้างป่าโดยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จึงมีความพยายามที่จะสร้างแรงจูงใจในการปลูกและดูแลกล้าไม้จนกลายเป็นป่าผ่านแนวทาง “กล้าวิเศษ” “ภูเขาเห็ด” “ป่ากินได้” และ “ป่าลดคาร์บอน” เพื่อให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของป่าผ่านการบริการของป่าในรูปแบบต่าง ๆ และลงมือที่จะเปลี่ยนให้เกิดป่าที่ชุมชนสามารถได้ประโยชน์อย่างยั่งยืนได้

“กล้าวิเศษ” คือ กล้าไม้วงศ์ยางนาที่ใส่เชื้อราเอคโตไมคอร์ไรซาท้องถิ่นในจังหวัดน่าน ที่ช่วยในการเจริญเติบโตของต้นไม้ และยังเป็นเชื้อราที่ทำให้เกิดเห็ดที่ใช้บริโภคและขายได้ เช่น เห็ดเผาะหรือเห็ดถอบเห็ดน้ำหมาก เป็นต้น ผสานกับการใช้พอลิเมอร์ชีวภาพที่ช่วยกักเก็บน้ำให้ต้นกล้าในช่วงฤดูฝนเพื่อไว้ใช้ในหน้าแล้ง และใช้วิธีการปลูกแบบมียาวากิ ที่มีการปลูกแบบผสมของกล้าไม้หลายชนิดในแปลงยกสูง ซึ่งหลังจากปลูกแล้ว ๓-๕ ปี ก็จะเกิด “ภูเขาเห็ด” และก็จะมีการ “เสริมอาหาร” โดยการเติมต้นผักหวานแซมป่า ซึ่งผักหวานนั้นเป็นพืชที่ต้องอิงอาศัยกับต้นไม้วงศ์ยางนาที่มีเชื้อราเอคโตไมคอร์ไรซาในการเจริญเติบโต เพื่อเติมเต็มในการเป็น “ป่ากินได้”

ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ที่บ้านห้วยมะหลอด-ห้วยตาบุง ตำบลผาสิงห์ อำเภอเมืองน่าน ได้มีการลง “กล้าวิเศษ” บนภูเขาหัวโล้น โดยได้ปรับเปลี่ยนเป็นป่าในระยะแรกเริ่ม และได้สำรวจพบเห็ดดอกแรก ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ และมีการปลูกผักหวานป่าแซมในเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๑ เพื่อให้เป็นต้นแบบของ “ป่ากินได้” นอกจากนี้ “กล้าวิเศษ” ยังได้ถูกบ่มเพาะรอเวลาเก็บเกี่ยวอยู่ใต้พื้นดินของบ้านนาขาว ตำบลนาขาว และบ้านทุ่งศรีทอง อำเภอเวียงสา ในพื้นที่อีกกว่า ๑๐๐ ไร่ และ “กล้าวิเศษ” นี้ยังได้ถูกแจกจ่ายเพื่อไปสร้าง “ภูเขาเห็ด” ในพื้นที่อื่น ๆ ของจังหวัดน่าน โดยในปี พ.ศ. ๒๕๖๑ ที่ผ่านมา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้เพาะ “กล้าวิเศษ” ไว้ ณ สถานีวิจัยและถ่ายทอดเทคโนโลยีไหล่น่าน ได้กว่า ๑๕๐,๐๐๐ ต้น

นอกจาก “ป่ากินได้” แล้ว “ป่าลดคาร์บอน” เป็นอีกแนวทางหนึ่งในการแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของป่าในการดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ อันเป็นก๊าซเรือนกระจกที่ก่อให้เกิดภาวะโลกร้อน ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์เกิดขึ้นจากกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ เช่น ในน้ำดื่ม ๑ แก้วนั้น ต้องผ่านกระบวนการผลิต

การขนส่ง เกิดเป็นต้นทุนและนำมาสู่ราคาขายในท้องตลาด แต่ต้นทุนที่เรามักหลงลืมไป คือปริมาณคาร์บอน ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการผลิต

ในปี ๒๕๖๒ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ดำเนินการวัดและคำนวณปริมาณคาร์บอนที่เกิดขึ้นในกิจกรรมของมนุษย์ ให้อยู่ในรูปของปริมาณคาร์บอนที่กล้าไม้ ๑ ต้น สามารถดูดซับไว้ได้จากข้อมูลต้นไม้วงศ์ยางนาที่ปลูกที่บ้านห้วยมะหลอด ถึงแม้เราจะไม่สามารถชดเชยคืนแก่ธรรมชาติได้ทั้งหมด แต่ก็คงจะดีไม่น้อยที่จะทราบว่าในแต่ละกิจกรรมของเรา ได้สร้างก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ปริมาณเท่าไร และเพื่อชดเชยปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์เหล่านั้น เราควรปลูกกล้าไม้จำนวนเท่าไร ผ่านแอปพลิเคชันบนโทรศัพท์มือถือ

การสร้างอาชีพ โดยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มุ่งเน้นที่การเพิ่มมูลค่าทางอาชีพและกิจกรรมที่ลดความต้องการพื้นที่ป่าสำหรับการปลูกพืชเชิงเดี่ยว โดยการส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์และพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เพิ่มมูลค่าต่อพื้นที่ ผ่าน “สัตว์เปลี่ยนภูเขา” และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ “อัตลักษณ์น่าน”

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้พัฒนาและขยายพันธุ์ สัตว์เศรษฐกิจที่สามารถอยู่ร่วมกับป่า เช่น แพะ หมู โคแดง กบ เป็นต้น และได้ถ่ายทอดองค์ความรู้สู่เกษตรกรเพื่อส่งเสริมรายได้ให้กับเกษตรกรโดยไม่ต้องไปตัดหรือเผาป่าเพื่อหาพื้นที่มาใช้ในการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น ข้าวโพด ชิง หรือ กะหล่ำปลี เป็นต้น เพื่อให้สัตว์เหล่านี้เป็น “สัตว์เปลี่ยนภูเขา” รวมทั้งเป้าหมายในการลดการนำเข้าอาหารจากพื้นที่อื่น ๆ โดยในปี พ.ศ. ๒๕๖๑ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ให้บริการน้ำเชื้อสุกรเพื่อการผสมเทียมแก่เกษตรกร เกิดเป็นลูกสุกรให้แก่เกษตรกรจังหวัดน่านกว่า ๒๑,๖๓๐ ตัว และสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่จังหวัดน่านได้กว่า ๑๗ ล้านบาท รวมทั้งการส่งเสริมการเลี้ยงโคแดงพื้นเมืองน่านและแพะ ที่เกิดเป็นเครือข่ายเกษตรกรกระจายอยู่ทั่วจังหวัดน่าน เป็นทั้งแหล่งอาหาร และร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์สายพันธุ์โคแดงให้คงอยู่กับจังหวัดน่านต่อไป

จังหวัดน่านอุดมไปด้วยอัตลักษณ์ทางธรรมชาติและวัฒนธรรมเฉพาะตัวมากมาย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่เพิ่มมูลค่า โดยใส่ความเป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดน่าน ผสมผสานกับคุณค่าทางโภชนาการเข้าไว้ด้วยกัน เช่น คุกกี้นมแพะสาหร่ายไคที่ใส่สาหร่ายน้ำจืดที่ได้จากท้องน้ำของแม่น้ำน่าน ในช่วงฤดูแล้งที่มีน้ำใสและไหลช้า ๆ คุกกี้นมแพะมะแขว่นที่ใช้เครื่องเทศที่มีสารต้านอนุมูลอิสระ นำมาผสมเป็นขนมที่มีกลิ่นเครื่องเทศเฉพาะตัว ไอศกรีมมะหลอดที่ใช้ผลมะหลอดจากพืชเถาที่ขึ้นในป่า เป็นต้น รวมทั้งการศึกษความเป็นไปได้ของการจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อเพิ่มมูลค่าของ “อัตลักษณ์น่าน” นี้

การปลูกจิตสำนึก โดยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้เน้นการรักษและหวงแหนป่าด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ที่เยาวชนและชุมชนจะได้เรียนรู้ธรรมชาติอันจะนำไปสู่การหวงแหนป่าและถ่ายทอดให้สมาชิกในชุมชนต่อไป ดังเช่น

“เรียน รู้ รักชนก” เป็นการเสริมสร้างเครือข่ายในการศึกษาและอนุรักษ์นกอันจะนำไปสู่การตระหนักถึงบทบาทความสำคัญของป่าที่มีต่อนกและต่อชุมชน ซึ่งได้ดำเนินการมา ๖ ปี และมีการขยายเครือข่ายในกลุ่มโรงเรียนต่าง ๆ ในจังหวัดน่านโดยโรงเรียนเครือข่ายเอง

“การเรียนรู้นอกหลักสูตร” เยาวชนในจังหวัดน่านได้เรียนรู้กับเรื่องราวนอกหลักสูตร ที่ชื่อว่าหลักสูตรรักษาน่าน เพื่อการสร้างสรรค์การเรียนรู้นี้ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ร่วมมือกับคุณครูในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดน่าน จากทั้ง ๑๕ อำเภอ ร่วมกันคัดเลือกและรังสรรค์เรื่องราวสำหรับนำไปใช้จัดกิจกรรมให้แก่เด็ก ๆ ในโรงเรียน เช่น อำเภอบ้านหลวง-ประเพณีบวชป่า อำเภอเวียงสา-ลาบปลาเพี้ย อำเภотаวังผา-สาหร่ายไก่อ เป็นต้น

“สถานพลังมือสู่วิถี” เป็นโครงการสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาจังหวัดน่าน ดำเนินการคิด วางแผน สร้างสรรค์สื่อการเรียนรู้และเกมจำลองสถานการณ์ ในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งดำเนินการโดยนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เน้นการสอนแลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่มเยาวชนภายใต้เป้าหมาย ๔ ข้อ คือ การสร้างความตระหนักรู้ การสร้างความรู้และเข้าใจถึงบริบทของปัญหา การสร้างการคิดวิเคราะห์ และสร้างแนวทางแก้ปัญหาที่เหมาะสม นักเรียนและสามเณรที่ได้เข้าร่วมโครงการนี้ ได้ร่วมกันนำเสนอแนวคิดและแนวทางตามมุมมองของตนเองตามบริบทของพื้นที่ของตน

“ดิน-น้ำ-ป่า สิ่งที่ยังเหลืออยู่” ในสถานการณ์ที่ใช้สารเคมีทางการเกษตรยังคงมีอยู่ในปัจจุบัน ปฏิเสธไม่ได้ว่าจังหวัดน่านเป็นหนึ่งในจังหวัดที่ยังคงมีการใช้สารเคมีดังกล่าว โดยเฉพาะสารกำจัดวัชพืช กลุ่มแอทราซีน โกลโฟเสต และพาราควอต ซึ่งหากมีการใช้ในปริมาณและวิธีการที่ไม่เหมาะสม อาจทำให้เกิดการตกค้างและปนเปื้อนในสิ่งแวดล้อมได้ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงได้ทำการเก็บข้อมูลเพื่อติดตามระดับการปนเปื้อนสารเคมีทางการเกษตรในแหล่งน้ำ ดิน ดินตะกอน ในแม่น้ำน่านและลำน้ำสาขา โดยมุ่งหวังเพื่อสร้างความตระหนักรู้และให้ข้อมูลที่เป็นปัจจุบันแก่ประชาคมจังหวัดน่าน ผู้เป็นเจ้าของและเป็นผู้อาศัยอยู่กับสายน้ำน่านแห่งนี้

“พิพิธภัณฑ์น่าน” หรือ พิพิธภัณฑ์สถานธรรมชาติวิทยาแห่งน่าน เป็นของขวัญที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยตั้งใจจัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นที่รวบรวมข้อมูลด้านธรรมชาติวิทยา วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของผู้คนริมฝั่งน่าน รวมทั้งเป็นศูนย์อ้างอิงและบริการข้อมูลด้านความหลากหลายทางชีวภาพของจังหวัดน่าน ภายในพิพิธภัณฑ์จัดแสดงสื่อนิทรรศการ วัสดุอุทิศ และเกม โดยมุ่งหวังให้เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต มีความสนุกสนาน และเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของจังหวัดน่าน ตามแนวทางของโครงการรักษาน่าน

“นวัตกรรมสังคม” เป็นนวัตกรรมที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยร่วมกับประชามานสร้างขึ้นนั้น มีทั้งเทคโนโลยีและองค์ความรู้ที่วิจัยและพัฒนาโดยคณาจารย์และนักวิจัยของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จากหน่วยงานอื่น ๆ และภูมิปัญญาท้องถิ่น มาผสมผสานกันเพื่อก่อให้เกิดวิถีใหม่ อันเป็นนวัตกรรมเชิงสังคมในการสร้างปออย่างยั่งยืนบนพื้นฐานของเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับท้องถิ่น สิ่งที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทำไม่ได้หวังกำไรที่เป็นเงินทอง แต่เป็นกำไรจากความสุขของประชามาน ความสุขจากสุขภาพที่ดี สิ่งแวดล้อมที่ดี ทัศนคติที่ดี เศรษฐกิจที่ดี และความยั่งยืนของความสุขนี้

ถอดบทเรียน โครงการเรียน-รู้-รักษันก เพื่อการพัฒนากิจกรรมเสริมการเรียนรู้ ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พงษ์ หาญยุทธนากร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นพดล กิตนะ

ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิเชษฐ คนซื่อ

ศูนย์การเรียนรู้และบริการวิชาการ เครือข่ายแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จังหวัดน่าน

ในช่วง ๕๐ ปี ที่ผ่านมา พื้นที่ป่าในประเทศไทยมีการลดลงอย่างต่อเนื่องจนเหลือเพียงร้อยละ ๕๐ ของพื้นที่เดิม แม้ว่าสถานการณ์พื้นที่ป่ามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๙ แต่มีบางจังหวัดที่พื้นที่ป่าลดลงมากเกินร้อยละ ๕ ของพื้นที่จังหวัด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จังหวัดน่าน (มูลนิธิสืบนาคะเสถียร, ๒๕๕๕) ซึ่งการที่พื้นที่ธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์กลายเป็นพื้นที่เสื่อมโทรมอย่างรวดเร็วนี้อาจนำไปสู่ปัญหาสิ่งแวดล้อมทั้งในระยะสั้นและระยะยาว จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ตระหนักถึงปัญหาและมุ่งหวังเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ปัญหาพื้นที่ป่าไม้ในจังหวัดน่านอย่างยั่งยืน โดยน้อมนำแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในการสอนและอบรมให้เยาวชนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ โดยปลูกฝังให้เห็นความงามความน่าสนใจและเกิดความปิติที่จะศึกษาและอนุรักษ์ (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, ๒๕๕๓)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นหน่วยวิชาการที่ดำเนินกิจกรรมต่อเนื่องในจังหวัดน่าน โดยอาศัยการดำเนินงานของศูนย์เครือข่ายการเรียนรู้เพื่อภูมิภาค จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในการเชื่อมโยงองค์ความรู้ของคณะและหน่วยงานต่าง ๆ จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยไปสู่ท้องถิ่นจังหวัดน่านผ่านกิจกรรมการวิจัยและการบริการวิชาการ โดยมีคณะวิทยาศาสตร์ ดำเนินงานวิจัยด้านความหลากหลายทางชีวภาพและธรรมชาติวิทยาพื้นฐานในพื้นที่จังหวัดน่านอย่างต่อเนื่อง และได้นำความรู้ดังกล่าวมาใช้ในการอบรมผู้นำชุมชนและเยาวชนตามโครงการวิทยาเพื่อพื้นที่ซึ่งเป็นโครงการตามแผนพัฒนาวิชาการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๑ และนับตั้งแต่ปีพ.ศ. ๒๕๕๖ เป็นต้นมา ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ และศูนย์เครือข่ายการเรียนรู้เพื่อภูมิภาค จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ร่วมกันจัดทำโครงการ “เรียน-รู้-รักษันก” เพื่ออบรมเยาวชนในจังหวัดน่านให้มีความรู้เกี่ยวกับนกเพื่อปลูกฝังแนวความคิดในการอนุรักษ์ธรรมชาติให้แก่เยาวชน

โครงการ “เรียน-รู้-รักษันก” เป็นโครงการที่เปิดโอกาสให้นักเรียนระดับมัธยมศึกษาได้เรียนรู้ธรรมชาติโดยใช้ “นก” เป็นตัวแทนของสิ่งมีชีวิตที่มีบทบาทในธรรมชาติหลากหลายทั้งในฐานะผู้ล่าที่ช่วยกำจัดศัตรูพืชผู้กระจายพันธุ์ไม้ หรือศัตรูของเกษตรกร (วิณา เมฆวิชัย, ๒๕๕๑) ดังนั้นความหลากหลายของนกชนิดต่าง ๆ ในจังหวัดน่านจึงสามารถใช้เป็นดัชนีแสดงความสมบูรณ์ของพื้นที่ และเป็นสิ่งย้ำเตือนถึงความอุดมสมบูรณ์รวมถึงการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติให้กับเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการฯ ซึ่งนอกเหนือจากวัตถุประสงค์ ด้านการให้ความรู้เรื่องการจำแนกนก บทบาทของนกในธรรมชาติ และการใช้อุปกรณ์ใน

การดูแลอย่างถูกวิธี ตลอดจนการให้ความรู้และพัฒนาแนวทางการศึกษานกในธรรมชาติแล้ว โครงการ “เรียน-รู้-รักษ์นก” ยังใช้รูปแบบการเรียนการสอนแบบโครงการ (โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, ๒๕๕๔) เพื่อฝึกเยาวชน ให้สามารถทำโครงการวิทยาศาสตร์และนำเสนอผลงานเกี่ยวกับการศึกษานกเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา อีกด้วย

การดำเนินโครงการในปีแรก (พ.ศ. ๒๕๕๖-๒๕๕๗) ได้เน้นให้ “นก” เป็นศูนย์กลางการศึกษา ทั้งด้าน การศึกษาชีววิทยาของนกจนถึงการศึกษาความหลากหลายของนก เพื่อเป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างความ สนใจนกในธรรมชาติ ซึ่งแม้ว่าจะมีบทบาทที่สำคัญแต่ก็ถูกมองข้ามไปในสังคมมนุษย์ และเมื่อเยาวชน และครูได้พัฒนาทักษะในการศึกษานกแล้ว การดำเนินโครงการในปีที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๕๗-๒๕๕๘) จึงได้เพิ่ม น้ำหนักให้เนื้อหาด้านความสัมพันธ์ระหว่างนกกับป่าไม้ เพื่อให้เยาวชนได้ตระหนักถึงปฏิสัมพันธ์และการ พึ่งพาอาศัยกันระหว่างนกกับป่าไม้ ต่อมาในการดำเนินโครงการในปีที่ ๓-๔ (พ.ศ. ๒๕๕๘-๒๕๖๐) จึงได้ เพิ่มเติมกิจกรรมการติดตามตรวจสอบพลวัตของชนิดและประชากรนกในพื้นที่ศึกษาในระยะยาว และการ ดำเนินโครงการในปีที่ ๕-๖ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๒) ได้เปิดโอกาสให้โรงเรียนร่วมเสนอแนวทางการเพิ่มพื้นที่ สีเขียวและการประเมินผลจากพลวัตของชนิดและประชากรนกในพื้นที่ศึกษา อันจะนำไปสู่การพัฒนา แนวทางการอนุรักษ์ “ป่าไม้” ผ่านมุมมองของการอนุรักษ์ “นก” ซึ่งสามารถนำไปใช้ได้จริงในพื้นที่จังหวัด น่านอันจะนำไปสู่การพัฒนาแนวทางการอนุรักษ์ “ป่าไม้” ผ่านมุมมองของการอนุรักษ์ “นก” ซึ่งสามารถ นำไปใช้ได้จริงในพื้นที่จังหวัดน่าน

โครงการ “เรียน-รู้-รักษ์นก” ดำเนินงานในโรงเรียนนาร่อง ๗ โรงเรียน จาก ๔ อำเภอในจังหวัดน่าน ได้แก่ อำเภอเวียงสา (โรงเรียนสา และ โรงเรียนพระปริยัติศาสนาพิพัฒน์วัดเมืองราม) อำเภอท่าวังผา (โรงเรียน ท่าวังผาพิทยาคม และ โรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดนิโครธาราม) อำเภอภูเพียง (โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดพระธาตุแช่แห้ง) และ อำเภอเชียงกลาง (โรงเรียนเชียงกลาง “ประชาพัฒนา” และ โรงเรียนพระธาตุ พิทยาคม) โดยในแต่ละครั้งรับสมัครนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมทั้งสิ้น ๖๐ คน และเชิญครูที่จะทำหน้าที่เป็น ที่ปรึกษาในโรงเรียนเข้าร่วมการอบรมและการนำเสนอ โรงเรียนละ ๑-๒ คนทุกครั้ง เพื่อให้งานในโรงเรียน ดำเนินงานต่อไปได้อย่างต่อเนื่อง

กิจกรรม “เรียน-รู้-รักษ์นก” แบ่งออกเป็น ๓ ส่วน คือ

- ❖ “การเรียน ” เป็นช่วงของการสั่งสมประสบการณ์ในการจำแนกชนิดของนก และปฏิสัมพันธ์กับป่าไม้ จากการออกภาคสนามในแหล่งที่อยู่อาศัยแบบต่าง ๆ ในจังหวัดน่าน โดยมีวิทยากรที่เชี่ยวชาญให้ คำแนะนำ
- ❖ “ การหาความรู้ ” เป็นช่วงของการแสวงหาความรู้ด้วยตัวเองจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ เช่น หนังสือ หรือ อินเทอร์เน็ต แล้วเปิดโอกาสให้นักเรียนคิดโครงการเกี่ยวกับนกและป่าไม้ที่นักเรียนอยากศึกษา เพื่อ สะสมองค์ความรู้เกี่ยวกับนกที่พบได้ในจังหวัดน่านในแง่มุมต่าง ๆ
- ❖ “ การหาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา ” เป็นการนำความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับนกและป่าไม้ที่ได้จากส่วนที่ ๑ และ ๒ มาใช้ในการนำเสนอปัญหารวมทั้งแนวทางในการแก้ปัญหาและสร้างกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่จะช่วยให้มนุษย์สามารถอยู่ร่วมกับ “นก” ได้อย่างสมดุลและยั่งยืน

ในช่วงของ “การเรียนรู้” โครงการฯ ได้จัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้แก่นักเรียนและครูผู้รับผิดชอบ จำนวน ๒-๓ ครั้ง ในแต่ละรอบ โดยให้ความรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ในป่าไม้ การจำแนกชนิดของนกในแหล่งที่อยู่อาศัยแบบต่าง ๆ ในจังหวัดน่าน (จารุจินต์ นภิตะภักดิ์ และ คณะ, ๒๕๕๕) ตลอดจนการใช้และดูแลรักษาอุปกรณ์ที่ใช้ในการดูนก รวมทั้งพื้นฐานการทำโครงการฯ ณ ศูนย์การเรียนรู้และบริการวิชาการ เครือข่ายแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จังหวัดน่าน และ อุทยานแห่งชาติดอยภูคา

ในช่วงของ “การหาความรู้” นักเรียนจากแต่ละโรงเรียนได้ถูกมอบหมายให้ทำโครงการวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับ “นกและปฏิสัมพันธ์กับป่าไม้” โดยมีครูจากโรงเรียนและคณาจารย์จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยร่วมให้คำปรึกษา นักเรียนแต่ละโรงเรียนได้รับวัสดุและอุปกรณ์จากโครงการฯ ได้แก่ คู่มือดูนก กล้องส่องนกแบบสองตา กล้อง spotting scope และขาตั้งกล้อง เป็นอุปกรณ์ประกอบการศึกษาในโครงการวิทยาศาสตร์ และในระหว่างที่โรงเรียนกำลังดำเนินโครงการวิทยาศาสตร์ คณาจารย์จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้จัดกิจกรรมนิเทศโครงการวิทยาศาสตร์ โดยไปเยี่ยมชมการดำเนินงานของแต่ละโรงเรียน เพื่อติดตามความก้าวหน้าและช่วยให้คำปรึกษาในพื้นที่ปฏิบัติงานของแต่ละโรงเรียน

เมื่อนักเรียนดำเนินการเสร็จสิ้น โครงการ “เรียน-รู้-รักชนก” ได้จัดให้มีการนำเสนอผลงานในรูปแบบการบรรยายประกอบโปสเตอร์และผลงาน ซึ่งเป็นส่วนของ “การหาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา”

การดำเนินงานโครงการเรียน-รู้-รักชนก นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๖ จนถึงปัจจุบัน มีรูปแบบการดำเนินงานเหมือนชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพที่ทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดระหว่างครูในโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียน ชุมชนท้องถิ่น และผู้ทรงคุณวุฒิจากมหาวิทยาลัย ซึ่งนอกจากผลงานรูปธรรมจากการทำโครงการวิทยาศาสตร์ของนักเรียนในแต่ละปีแล้ว ยังได้สร้างแนวปฏิบัติที่ดีเกี่ยวกับการพัฒนากิจกรรมเสริมการเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นอัตลักษณ์ของแต่ละโรงเรียน อาทิเช่น

- ❖ การสอนโดยใช้โครงการวิทยาศาสตร์ เพื่อฝึกเยาวชนให้ใช้ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ศึกษาค้นคว้าและแสวงหาความรู้ผ่านการทำโครงการวิทยาศาสตร์ โดยใช้ “นกและการอนุรักษ์” เป็นหัวข้องานหลัก ซึ่งนอกจากการทำโครงการของนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมโครงการเรียน-รู้-รักชนกแล้ว ยังสามารถนำไปขยายผลเพื่อจัดการเรียนการสอนกลุ่มวิชาการค้นคว้าอิสระ (Independent Study) เช่น รายวิชาการศึกษาค้นคว้าและสร้างองค์ความรู้ (Research and Knowledge Formation: IS1) รายวิชาการสื่อสารและการนำเสนอ (Communication and Presentation: IS2) กิจกรรมการนำองค์ความรู้ไปใช้บริการสังคม (Social Service Activity: IS3)
- ❖ การบูรณาการกับกิจกรรมวิชาการภายในโรงเรียน เพื่อขยายผลไปยังกลุ่มนักเรียนที่ไม่ได้เข้าร่วมอบรม โดยตรงให้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมเสริมการเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยสามารถบูรณาการกับกิจกรรมต่าง ๆ อาทิ งานสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.) ชุมนุมนักวิทยาศาสตร์รุ่นใหม่ (ชุมนุมนักปักษีวิทยารุ่นใหม่) สมาคมวิทยาศาสตร์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ หรือจัดตั้งเป็นกลุ่มชุมชนนักวิทยาศาสตร์ใหม่ เช่น ชุมนุมนักปักษีวิทยา ชุมนุมนก ชุมนุมเรียน-รู้-รักชนก ตลอดจนบูรณาการเป็นส่วนหนึ่งของคาบเรียนทักษะชีวิตของโรงเรียน

- ❖ **การเรียนรู้จากการถ่ายทอดความรู้** เพื่อเปิดโอกาสให้เยาวชนได้เรียนรู้และพัฒนาศักยภาพด้วยการนำองค์ความรู้ไปเผยแพร่ให้สังคม นับตั้งแต่การจัดบอร์ดนิทรรศการในสัปดาห์วิชาการของโรงเรียน การจัดทำแฟ้มความรู้ประจำโรงเรียน การจัดทำหนังสือในโรงเรียน การเผยแพร่ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ การเผยแพร่ผ่านเสียงตามสาย ไปจนถึงการจัดเป็นค่ายอบรมให้กับนักเรียนในโรงเรียน เช่น “ค่ายเรียน-รู้-รักษันก จากพี่สู่น้อง” หรือ อบรมให้นักเรียนในโรงเรียนเครือข่าย เช่น “กิจกรรมค่ายละอ่อนน่าน สู้ช่องประณม” ให้กับโรงเรียนประถมศึกษาเครือข่าย
- ❖ **การจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับผู้เรียน** เพื่อกระตุ้นความสนใจของผู้เรียน โดยมีกรณีศึกษาที่สำคัญคือ สามเณรจากโรงเรียนพระปริยัติธรรมที่เข้าร่วมกิจกรรมบางรูป เมื่อประเมินด้วยเกณฑ์มาตรฐานการเรียนรู้แล้วพบว่ามีความบกพร่องในการเรียนรู้ (learning deficit) แต่ครูในโรงเรียนสังเกตว่าสามเณรมีความสนใจในธรรมชาติรอบตัว จึงได้ส่งมาเข้าร่วมกิจกรรมโครงการเรียน-รู้-รักษันก ซึ่งเมื่อผ่านการอบรมแล้วพบว่าสามเณรมีพัฒนาการด้านการเรียนรู้ในหัวข้อที่สนใจเป็นอย่างมาก สามารถมีสมาธิจดจ่ออ่านหนังสือ “คู่มือศึกษาธรรมชาติหมอบุญส่ง เลχεกุล นกเมืองไทย” ซึ่งเป็นหนังสือเฉพาะทางเกี่ยวกับนก ได้เป็นเวลานาน ๆ และจดจำเนื้อหารายละเอียดได้อย่างแม่นยำ จนในที่สุดโรงเรียนได้นำเรื่อง “นก” ไปแทรกในเนื้อหาวิชาอื่น ๆ เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ของสามเณรจนมีพัฒนาการเรียนรู้ในภาพรวมดีขึ้นเป็นอย่างมาก
- ❖ **การนำองค์ความรู้ไปบริการสังคม** โดยการเผยแพร่ข้อมูลเพื่อความรู้ของชุมชน ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ อาทิ การเผยแพร่ข้อมูลผ่านเสียงตามสาย การจัดบอร์ดนิทรรศการ การเผยแพร่ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ตลอดจนการจัดค่ายอบรมระยะสั้นให้เยาวชนในชุมชน เพื่อสร้างแนวร่วมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยได้รับความร่วมมือจากปราชญ์ชาวบ้าน และกลุ่มป่าชุมชน จนได้รับการยอมรับและสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น อบต.

การดำเนินงานโครงการ “เรียน-รู้-รักษันก” ที่เริ่มจากการให้ความรู้และจัดสรรทรัพยากรพื้นฐานที่จำเป็นให้กับเยาวชนและครูในท้องถิ่นนำไปต่อยอด ขวนขวาย เรียนรู้ ได้ก่อนให้เกิดผลผลิตและผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม สามารถนำเสนอปัญหาพร้อมทั้งแนวทางในการแก้ปัญหาและสร้างกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่อาจช่วยให้มนุษย์สามารถอยู่ร่วมกับ “นก” ได้อย่างสมดุลและยั่งยืน และยังขยายผลต่อไปยังโรงเรียนประถมศึกษาในพื้นที่บริการ ตลอดจนชุมชนโดยรอบของโรงเรียนนาร่อง จึงนับได้ว่าเป็นการสร้างแนวร่วมที่เป็นเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งจะเป็กำลังสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่จังหวัดน่าน และเผยแพร่ความรู้ด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติต่อไปในอนาคต

บรรณานุกรม

- โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.). แผนแม่บท โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.) ระยะ ๕ ปีที่ห้า (ตุลาคม ๒๕๕๔ – กันยายน ๒๕๕๙). กรุงเทพมหานคร : เวิร์ค สแควร์, ๒๕๕๔.
- จารุจินต์ นฤตะภักดิ์, กานต์ เลχεกุล และ วิชระ สงวนสมบัติ. คู่มือศึกษาธรรมชาติหมอบุญส่ง เลχεกุล นกเมืองไทย. กรุงเทพมหานคร : คณะบุคคลนายแพทย์บุญส่ง เลχεกุล, ๒๕๕๕.

มูลนิธิสืบ นาคะเสถียร. รายงานสาธารณะ “สถานการณ์ป่าไม้ไทย ๒๕๕๕”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:
http://www.seub.or.th/index.php?option=com_content&view=article&id=๙๒๗:seubnews&catid=๕:๒๐๐๙-๑๐-๐๗-๑๐-๕๘-๒๐&Itemid=๑๔, ๒๕๕๕.

วีณา เมฆวิชัย. คู่มือการอบรมทางวิชาการ เรื่องการอนุรักษ์นกยูง. กรุงเทพมหานคร: พรินท์แอมมี่ (ประเทศไทย), ๒๕๕๑.

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงบรรยายเรื่อง ประสบการณ์การพัฒนาชนบทที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, ๒๕๕๓.

โครงการปลูกป่าในใจคนถวายเป็นพระราชกุศล

แด่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี:

การปลูกป่าในใจเยาวชน ปีที่ ๖

อาจารย์ ดร.ธัญศิรินทร์ จันทร์หอม นายสัตวแพทย์ ดร.วินัย แก้วละมุล อาจารย์ ดร.ภัสสร เทมภัทรสุวรรณ
อาจารย์ ดร.พิมลิตี ตียายน อาจารย์ ดร.สุพัฒน์ แสงสุข นายอภิเดช ไชยโพธิ์ นางสาวนิโลบล ใจแก้ว
นางสาวรัชนิกร มะโนแป็ก นางสาวเชมมิสรา กิริตสุนทร นายขจร นิติวรรักษ์
สำนักวิทยบริการการเกษตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทนำ

ด้วยความตระหนักและเล็งเห็นแนวทางในการรักษาและสืบสานป่านานให้ยังคงอยู่ตราบนานเท่านาน ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วนในชุมชน และ “เยาวชน” ที่จะเป็กำลังสำคัญในการดูแลรักษาป่านานและดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีและตำนานเล่าขานต่าง ๆ เพื่อเป็นกลไกผลักดันให้เกิดการปกป้องและอนุรักษ์ป่านาน สำนักวิทยบริการการเกษตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลจอมจันท์และชุมชนบ้านจอมจันท์ จึงได้จัดทำ “โครงการปลูกป่าในใจคนถวายเป็นพระราชกุศล แด่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” ขึ้น ภายใต้การสนับสนุนงบประมาณจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) โดยมีเป้าหมายมุ่งเน้นหาแนวทางและกระบวนการที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมในการปลูกป่าในใจเยาวชน ด้วยหลักการของการมีบทบาทและการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมของเยาวชน โดยใช้พื้นที่การเรียนรู้ ณ ป่าจอมจันท์ ซึ่งตั้งอยู่ในเขตตำบลจอมจันท์ อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน มีพื้นที่โดยรวม ๔๗๐ ไร่ มีอาณาเขตที่คาบเกี่ยว ๒ หมู่บ้าน คือหมู่ ๔ และหมู่ ๗ ของบ้านจอมจันท์ ตำบลจอมจันท์ อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ภายใต้การดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลจอมจันท์ ป่าจอมจันท์มีพืชพรรณธรรมชาติ ต้นไม้สัตว์ป่านานาชนิด และความหลากหลายทางชีวภาพของระบบนิเวศที่ค่อนข้างสมบูรณ์แห่งหนึ่งในจังหวัดน่าน เป็นแหล่งอาหารและการใช้ประโยชน์ที่สำคัญร่วมกันของคนในชุมชนและนอกชุมชนตามฤดูกาลท่ามกลางกระแสการลดลงของพื้นที่ป่าไม้อย่างรุนแรงต่อเนื่อง พื้นที่ป่าไม้ถูกเปลี่ยนไปเป็นพื้นที่สำหรับการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อการพาณิชย์ ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าป่าแห่งนี้เป็แหล่งศูนย์รวมความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์และตำนานต่าง ๆ จากสมัยอดีตและยังคงเล่าขานมาจนถึงปัจจุบัน จากรุ่นสู่รุ่น ด้วยเหตุนี้ชุมชนที่อยู่ในเขตพื้นที่จึงยังคงอนุรักษ์พื้นที่ป่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณพื้นที่ที่มีต้นไม้ใหญ่ที่เชื่อว่ามีเทวดาปกปักษ์รักษาอยู่ ซึ่งทางชุมชนบริเวณโดยรอบได้ทำข้อตกลงและข้อกำหนดในการใช้ประโยชน์และดูแลรักษาป่าผืนนี้ไว้นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าป่าผืนนี้ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนจัดตั้งป่าชุมชนของกรมป่าไม้ โดยการดำเนินโครงการเริ่มต้นจากการศึกษาเรียนรู้ ติดตามการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศป่าในพื้นที่ของชุมชนเพื่อทำความรู้จักและคุ้นเคยกับป่า จนเกิดความรักและความผูกพัน แล้วจึงสร้างโอกาสในการร่วมดูแลและรักษาป่าของชุมชน ตามแนวคิดป่าชุมชนคือ “ป่าเป็นของชุมชน ชุมชนร่วมกันดูแลและใช้ประโยชน์ร่วมกันจากป่าอย่างเหมาะสม” ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการ ซึ่งในปีที่ ๑ ได้เน้นสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วยการสัมผัสป่าด้วยใจและกาย เพื่อปลูกป่าในใจเยาวชนในพื้นที่ให้สืบสาน พัฒนาและอนุรักษ์ผืนป่าจากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ และสามารถอยู่กับป่าในชุมชนได้อย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต ซึ่งเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการมีจำนวนทั้งสิ้น ๗๐ คน จากโรงเรียนตาลชุมพิทยาคม จังหวัดน่าน และ

ผลการดำเนินโครงการบรรลุตามวัตถุประสงค์ เยาวชนในพื้นที่ได้เรียนรู้ป่าจอมจันท์และรู้จักพืชประจำถิ่น และมีความตระหนักถึงความสำคัญของป่า ซึ่งทางโครงการได้ดำเนินการต่อเนื่องเข้าสู่ปีที่ ๒ โดยขยายผลไปยังโรงเรียนจอมจันท์วิทยาการ ซึ่งมีเยาวชนในพื้นที่บริเวณโดยรอบป่าจอมจันท์ศึกษาอยู่ และมุ่งเน้นการศึกษาเรียนรู้ป่าอย่างต่อเนื่อง ติดตามการเปลี่ยนแปลงของป่าตามช่วงฤดูกาลที่เปลี่ยนไป เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจลักษณะตามธรรมชาติของป่าเพื่อสร้างความรักและหวงแหนป่า โดยแบ่งกิจกรรมในปีที่ ๒ ออกเป็น ๓ รูปแบบ ประกอบด้วยกิจกรรมที่หนึ่ง คือ การสัมผัส/สำรวจ เป็นกิจกรรมติดตามการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศในช่วงฤดูฝน วิเคราะห์ความแตกต่างระบบนิเวศฤดูฝนและฤดูหนาว กิจกรรมที่สอง คือ การศึกษาวิธีเก็บข้อมูลป่าโดยการประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information System : GIS) เพื่อที่จะนำเทคโนโลยีดังกล่าวเข้ามีส่วนร่วมในการทำผังป่าและบันทึกข้อมูลพรรณไม้ และเป็นระบบการติดตามและตรวจสอบพื้นที่ป่าจากการบุกรุกทำลายต่อไปในอนาคต และกิจกรรมที่สามคือ การอนุรักษ์ โดยการศึกษาเก็บข้อมูลจำนวนต้นไม้ซึ่งเป็นพรรณไม้ประจำถิ่น ๕ อันดับแรกของป่าจอมจันท์ในโซนศึกษาเรียนรู้ทั้ง ๗ โซน ที่มีความแตกต่างกันของระบบนิเวศ ๔ ลักษณะ ประกอบด้วยระบบนิเวศป่าบริเวณพื้นราบ เนินเขา ร่องน้ำ และใกล้แหล่งน้ำ โดยจุดมุ่งหมายของทั้ง ๓ กิจกรรมหลักคือ เพื่อเป็นการปลูกป่าในใจผู้เข้าร่วมกิจกรรมและให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสัมผัสป่าด้วยกายและใจ จนในปีที่ ๓ ได้ทำการขยายกลุ่มเยาวชนเป้าหมายให้กว้างยิ่งขึ้นเพื่อสร้างเครือข่าย “เยาวชนรักษ์ป่าน่าน” โดยมุ่งเน้นการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมของเยาวชนและการสร้างโอกาสการคิดและลงมือปฏิบัติจริงในห้องเรียนของตนเองจากการต่อยอดความคิด โดยประยุกต์ใช้องค์ความรู้และประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมของโครงการ ซึ่งได้ดำเนินการโครงการอย่างต่อเนื่องจวบจนถึงปัจจุบันนับเป็นปีที่ ๖ แล้ว และนอกจากนี้โครงการดังกล่าวยังเป็นกระบวนการฝึกฝนศักยภาพการทำงานเป็นทีมให้แก่นิสิตและเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการ และเสริมสร้างโอกาสในการฝึกฝนตนเองให้สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีจิตอาสาจิตสาธารณะ มีความเสียสละ และรู้จักอุทิศตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

วิธีการดำเนินการ

๑. วางแผนการดำเนินงาน เป้าหมาย ตัวชี้วัด กิจกรรม และการประเมินผลการปลูกป่าในใจเยาวชนที่มุ่งพัฒนาให้เยาวชนเกิดกระบวนการเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับป่า ซึ่งเป็นกลไกที่ทำให้เกิดความตระหนัก รักและหวงแหนป่า ตลอดจนมุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมกับผู้ใหญ่ในชุมชนในการดูแลและรักษาป่าของชุมชน
๒. ประสานงานกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วนเพื่อทำความเข้าใจแนวทางการดำเนินการของโครงการ
๓. ดำเนินกิจกรรมการปลูกจิตสำนึกรักป่าตามแนวทางและแผนงานผ่านกิจกรรม “ค่ายปลูกป่าในใจคนปลูกเยาวชนรักษ์เมื่อน่าน”
๔. ทำการนำเสนอข้อมูลผ่านกิจกรรมกลุ่มในรูปแบบต่าง ๆ พร้อมทั้งร่วมสรุปและอภิปรายผล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและส่งต่อข้อมูลจากฐานสู่รุ่นของเยาวชนผู้เข้าร่วมโครงการ รวมถึงการประเมินผลสัมฤทธิ์ของกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อวิเคราะห์และปรับปรุงแนวทางการปลูกป่าในใจเยาวชนให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ศึกษาและกลุ่มเป้าหมาย
๕. จัดกิจกรรมเพื่อให้เยาวชนรักษ์ป่าน่านได้ต่อยอดความคิดโดยประยุกต์ใช้องค์ความรู้และประสบการณ์จากการร่วมกิจกรรมนำเสนอโครงการ ซึ่งได้วางแผนและแนวทางการรักษ์ป่าในโรงเรียนหรือในห้องเรียนของตนเอง รวมถึงผลการดำเนินการหรือข้อมูลกลับสู่ชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายหลัก คือ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนมัธยมศึกษาและโรงเรียนพระปริยัติธรรมภายในเขตพื้นที่จังหวัดน่าน ซึ่งนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการจะเป็นเครือข่ายเยาวชนรักษ์ป่าน่านที่จะขยายเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในทุก ๆ ปี

กลุ่มเป้าหมายรอง คือ นิสิตสำนักวิชาทรัพยากรการเกษตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงในการทำกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ร่วมกับนักเรียน โดยนิสิตมีภูมิลำเนาอยู่หลากหลายท้องถิ่นในประเทศไทยซึ่งส่วนใหญ่พักอาศัยอยู่ในเขตภาคเหนือ (ร้อยละ ๕๐)

กระบวนการดำเนินงาน

การปลูกป่าในใจเยาวชนให้เกิดความรัก ความตระหนัก และมีจิตสำนึกที่ดีต่อการพัฒนาและอนุรักษ์ป่าให้ประสบความสำเร็จต้องอาศัยกระบวนการ ๓ ส่วน คือ ต้องเรียนรู้ให้รู้จักและมีความเข้าใจจนเกิดความรักและผูกพัน ซึ่งจะเป็นกลไกสำคัญในการผลักดันความเข้มแข็งของชุมชนจากรุ่นเยาวชนถึงรุ่นผู้ใหญ่ในชุมชนต่อการใช้ประโยชน์และพฤติกรรมในการดูแลรักษาป่าได้อย่างมีประสิทธิภาพดังรูปแบบกระบวนการดังรูปที่ ๑

แผนผังกระบวนการปลูกป่าในใจเยาวชน

กระบวนการปลูกป่าในใจเยาวชนนี้ จำเป็นต้องใช้ระยะเวลาเพาะบ่มปลูกฝังในใจเยาวชนซึ่งเริ่มต้นจากการเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ ซึ่งการดำเนินโครงการในปีที่ ๖ นี้ ได้มุ่งเน้นการเสริมสร้างการเรียนรู้ป่าเพื่อให้เกิดความตระหนักรักและหวงแหนป่า จนสามารถคิดโครงการที่มีการวางแผนและแนวทางการรักษป่าในโรงเรียนหรือท้องถิ่นของตนได้ ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม ดังนี้

๑. กิจกรรมการเรียนรู้ป่า เป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจถึงสถานการณ์และปัญหาป่าในปัจุบัน รวมถึงการถ่ายทอดความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า และสิ่งแวดล้อม ผ่านกิจกรรมการเล่าสถานการณ์ป่าและแผ่นดินมรดก
๒. กิจกรรมการสัมผัสและสำรวจป่า เป็นการสร้างความรักและความผูกพันกับป่า โดยสร้างโอกาสให้เยาวชนได้เข้าไปสัมผัสกับป่า ผ่านกิจกรรมการเดินศึกษาเส้นทางธรรมชาติของป่าบ้านไหล่นาน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน เพื่อศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพ และป่าจอมจันท์ ตำบลจอมจันท์ อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน เพื่อสัมผัสความอุดมสมบูรณ์ของป่าจอมจันท์ที่ตั้งอยู่ท่ามกลางชุมชนซึ่งมีเรื่องราวของความเชื่อ ตำนานเล่าขาน และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ด้วยการพูดคุยกับ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนบริเวณโดยรอบป่าจอมจันท์ รวมถึงกิจกรรมนิทานถึงน้อยที่มุ่งหวังสร้างความตระหนักถึงความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตกับป่าซึ่งเป็นกลไกสร้างความรักและหวงแหนป่า

๓. กิจกรรมการอนุรักษ์ เป็นการสร้างโอกาสการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเยาวชน โดยกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และมีส่วนร่วมในการระดมความเห็น เพื่อหาแนวทางการแก้สภาพปัญหาของป่านาน ผ่านกิจกรรมระดมวิธีฟื้นฟูป่า ตลอดจนได้จัดกิจกรรมการประกวดโครงการอนุรักษ์ป่านานของเยาวชนที่ผ่านกิจกรรมแล้วกลับไประดมความเห็นและวิเคราะห์แนวทางการรักษาป่าในโรงเรียนหรือท้องถิ่นของตน เพื่อเป็นการขยายผลและต่อยอดให้แก่เยาวชนผู้เข้าร่วมโครงการได้ประยุกต์ใช้องค์ความรู้และประสบการณ์ออกแบบโครงการที่จะแสดงถึงการอนุรักษ์ป่าในพื้นที่ของโรงเรียนหรือชุมชนของตนเอง

ผลการดำเนินงานโครงการปลูกป่าในใจคนถวายเป็นพระราชกุศลแด่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี: การปลูกป่าในใจเยาวชน ปีที่ ๖ ซึ่งเป็นระยะที่มุ่งเน้นการเรียนรู้และสร้างความรักความหวงแหนป่าจนเกิดแรงบันดาลใจในการสร้างการอนุรักษ์ป่า ด้วยกระบวนการ รู้-รัก-รักษา ผ่านการจัดกิจกรรมค่ายปลูกป่าในใจคน ปลูกเยาวชนรักษ์เมื่อนาน ที่มุ่งเน้นการสร้างบทบาทของเยาวชนในการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ผืนป่านานโดยการขยายผลและสร้างเครือข่าย “เยาวชนรักษ์ป่า” ซึ่งมีเยาวชนคนนำจำนวน ๓๒ คนจากโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดน่านจำนวน ๖ โรงเรียน และนิสิตสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาวิจัยทรัพยากรการเกษตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเข้าร่วมโครงการ ๖๐ คน รวมทั้งสิ้น ๙๒ คน โดยเริ่มต้นจากกิจกรรมสานสัมพันธ์การสร้างควมคุ้นเคยและละลายพฤติกรรมของนักเรียนจากโรงเรียนต่าง ๆ และนิสิตผู้เข้าร่วมโครงการ แล้วจึงดำเนินการตามกระบวนการสร้างการรับรู้และความเข้าใจต่อสถานการณ์ป่านานและแนวทางการอนุรักษ์ป่า ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระบวนการสรรสร้างความรักและความหวงแหนป่า และกระบวนการสร้างแรงบันดาลใจในการคิดและออกแบบแนวทางการอนุรักษ์ป่า รวมถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งได้จัดทำประเมินผลสัมฤทธิ์ของกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยแบบสอบถามโดยมีระดับคะแนนความพึงพอใจและเกณฑ์ค่าเฉลี่ยดังนี้

๑. เกณฑ์การประเมินจากแบบประเมิน

ดีมาก	มีค่าคะแนนเท่ากับ	๕
ดี	มีค่าคะแนนเท่ากับ	๔
ปานกลาง	มีค่าคะแนนเท่ากับ	๓
น้อย	มีค่าคะแนนเท่ากับ	๒
น้อยที่สุด	มีค่าคะแนนเท่ากับ	๑

๒. เกณฑ์ค่าเฉลี่ยผลการประเมิน

๐.๐๐ – ๑.๕๐	หมายถึงความพึงพอใจอยู่ในระดับ น้อยที่สุด
๑.๕๑ – ๒.๕๐	หมายถึงความพึงพอใจอยู่ในระดับ น้อย
๒.๕๑ – ๓.๕๐	หมายถึงความพึงพอใจอยู่ในระดับ ปานกลาง
๓.๕๑ – ๔.๕๐	หมายถึงความพึงพอใจอยู่ในระดับ มาก
๔.๕๑ – ๕.๐๐	หมายถึงความพึงพอใจอยู่ในระดับ มากที่สุด

ผลการประเมินผลสัมฤทธิ์ของกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยแบบสอบถามโดยมีระดับคะแนนความพึงพอใจและเกณฑ์ค่าเฉลี่ยสามารถสรุปผลได้ดังตารางที่ ๑ พบว่าค่าการประเมินผลสัมฤทธิ์ของทุกกิจกรรมโดยเฉลี่ยมีระดับที่ดีมาก ค่าระดับผลสัมฤทธิ์สูงสุด พบว่า เยาวชนที่เข้าร่วมโครงการได้รับรู้และตระหนักถึง

สถานการณ์และปัญหาป่านานในปัจจุบัน และเยาวชนผู้เข้าร่วมโครงการอยากมีส่วนร่วมและช่วยสืบสาน การดูแลรักษาป่าให้คงอยู่สืบไป ซึ่งเป็นการแสดงทัศนคติที่ดีต่อการทำกิจกรรมเพื่อสังคมและส่งเสริมการ อนุรักษ์ป่า ซึ่งถือได้ว่าเป็นแนวโน้มที่ดีต่อการใช้กิจกรรมสันหนนาการต่าง ๆ สอดแทรกเนื้อหาสาระความรู้ ในให้เกิดความตระหนักถึงความสำคัญของบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของตนต่อการพัฒนา ดูแลรักษา และอนุรักษ์ผืนป่าและสืบสานให้คงอยู่สืบไป

นอกจากนี้นักเรียนและนิสิตผู้เข้าร่วมโครงการได้ให้ข้อคิดเห็นและความรู้สึกของที่มีต่อกิจกรรมของ โครงการว่าเป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างความรู้และมีความสุขสนุกสนาน รวมถึงความรักความผูกพันที่เกิดขึ้นใน ระหว่างพี่กับน้อง เพื่อนกับเพื่อน และตนเองกับป่านาน อยากให้เพิ่มเวลาในการจัดกิจกรรมและมีการจัด กิจกรรมลักษณะนี้ขึ้นอีกอย่างต่อเนื่อง และมีความรู้สึกรักโครงการนี้และมีความผูกพันกับพี่น้องที่เข้าร่วม กิจกรรม รู้สึกมีความสุขเวลาทำกิจกรรมร่วมกัน ตลอดจนมีความรู้สึกว่าเป็นโครงการที่ดีส่งเสริมให้เยาวชน รักและหวงแหนป่าและรักบ้านเกิดเพิ่มมากขึ้น

ตารางที่ ๑ ผลการประเมินผลสัมฤทธิ์ของกิจกรรมตามตัวชี้วัด

ตัวชี้วัด/ เป้าหมาย	กิจกรรม	ผลสัมฤทธิ์	ผลการ ประเมิน
๑. รู้จักและ รักป่า	๑. รู้ (ป่า) เขา รัก (ป่า) เรา	๑. รับรู้และตระหนักถึงสถานการณ์และปัญหาป่านานในปัจจุบัน ๒. รู้และเข้าใจความหมายและความสำคัญของป่าต้นน้ำ ๓. รู้ถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับแหล่งน้ำ ๔. รู้และตระหนักถึงความสำคัญของป่าผ่านการปลูกต้นไม้ต้นเล็กๆ ๕. รู้และตระหนักถึงปัญหาหรือสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นกับป่าที่อยู่รอบตัว (โรงเรียน/ชุมชน)	๔.๒๘ ๓.๙๗ ๔.๑๙ ๔.๓๑ ๔.๐๐
	๒. สัมผัสป่า ด้วยกาย/ ใจ	๑. ได้ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพผ่านการเดินศึกษาเส้นทาง ธรรมชาติ ๒. ได้สัมผัสกับป่าและทรัพยากรธรรมชาติ ๓. รับรู้ถึงความสำคัญของชีวิตสรรพสัตว์ และชีวิตของตนเอง ๔. รู้เกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันระหว่างชุมชนกับป่า ๕. ปลูกจิตสำนึกรักษ์ ร่วมตระหนักรักษ์ แก้ปัญหาด้าน ทรัพยากรธรรมชาติและในจังหวัดน่าน	๓.๘๑ ๔.๑๓ ๔.๐๙ ๔.๐๐ ๔.๑๙
	๓. เสริมสร้าง ทัศนคติที่ดี ผ่านการ สนทนา	๑. อยากมีส่วนร่วมและช่วยสืบสานการดูแลรักษาป่าให้คงอยู่สืบไป ๒. มีความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมโครงการและจะประชาสัมพันธ์ ให้รุ่นน้องในโรงเรียนเข้าร่วมกิจกรรมในครั้งต่อไป ๓. มีความสนใจอยากเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรและ สิ่งแวดล้อมโครงการอื่น ๆ	๔.๒๐ ๔.๑๘ ๔.๓
๒. รักษาป่า	การเรียนรู้ แนวทางการ บริหารจัดการ และอนุรักษ์ป่า	๑. รู้วิธีการติดรหัสพรรณไม้ของพรรณไม้ประจำถิ่นของป่าจอมจันทร์	๔.๑๒
		๒. เกิดแนวคิดสร้างสรรค์ และสามารถประยุกต์วิธีการดูแลรักษา พรรณไม้ชนิดอื่น ๆ	๔.๑๐
		๓. รับรู้ถึงบทบาทและความสามารถของตนเองและมีกำลังใจอยากมี ส่วนร่วมแก้ไขปัญหป่านาน	๔.๐๓
		๔. คิดหาแนวทางการแก้ปัญหาของป่าในโรงเรียนหรือท้องถิ่นของ ตนเอง	๔.๐๐

ผลการสนับสนุนและการสร้างโอกาสในการแสดงบทบาทการอนุรักษ์ป่าและทรัพยากรธรรมชาติในฐานะเยาวชนรักษ์ป่า จึงได้มีการจัดการประกวดโครงการจากนักเรียนผู้เข้าร่วมโครงการภายหลังจากการจัดกิจกรรมค่าย “ปลูกป่าในใจคน ปลูกเยาวชนรักษ์เมื่อนาน” เพื่อให้นักเรียนได้ขยายผลและต่อยอดทางความคิดจากการประยุกต์ใช้องค์ความรู้และประสบการณ์หลังค่ายฯ ขึ้น โดย “โครงการสร้างป่า คนกินได้ สัตว์กินได้ในโรงเรียน” ซึ่งเป็นผลงานของนักเรียนผู้ร่วมโครงการจากโรงเรียนศรัทธาธิดาเพชรรังสรรค์เป็นโครงการที่ได้รับรางวัลชนะเลิศ เพื่อต่อยอดกิจกรรมของโครงการ ด้วยแนวคิดที่จะสร้างป่าเพื่อเป็นแหล่งอาหารท้องถิ่นของคนและสัตว์ร่วมกันได้ในพื้นที่ป่าภายในโรงเรียน จากการเก็บเมล็ดพันธุ์ไม้ท้องถิ่นพืชท้องถิ่นตามป่าหรือสถานที่ต่าง ๆ มาเพาะขยายพันธุ์ โดยได้จัดทำพื้นที่ป่าที่เป็นแหล่งอาหารของคนและสัตว์ และได้รวบรวมข้อมูลความหลากหลายและความสัมพันธ์ทางกายภาพและชีวภาพของป่าในท้องถิ่น ซึ่งเมื่อป่ากลายเป็นพื้นที่ที่จะทำให้สร้างอาหารของคนและสัตว์เพิ่มขึ้นจะทำให้คนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากป่า จะเป็นกลไกย้อนกลับให้เกิดความตระหนักของคนในชุมชนให้อยากอนุรักษ์ป่ามากขึ้น ลดการตัดไม้ทำลายป่าได้มากขึ้นด้วย

สรุปผล

กระบวนการสร้างความรู้ความเข้าใจจนเกิดความรักและหวงแหนป่าเป็นกลไกสำคัญต่อการคิดดูแลรักษาป่าที่มีประสิทธิภาพ หากแต่ต้องใช้ระยะเวลาในการเพาะบ่มจิตใจตั้งแต่เยาวชนและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ผ่านกิจกรรมที่มีความสนุกสนานสอดแทรกความรู้ให้สอดคล้องกับลักษณะนิสัยของเยาวชน เพื่อให้เกิดทัศนคติที่ดีส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและแสดงบทบาทในด้านการดูแลรักษาอนุรักษ์และพัฒนาผืนป่าให้คงความอุดมสมบูรณ์ สำนักวิชาทรัพยากรการเกษตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้มุ่งหวังและตั้งใจที่จะใช้กระบวนการ รู้-รัก-รักษา ผ่านกิจกรรมค่าย “ปลูกป่าในใจคน ปลูกเยาวชนรักษ์เมื่อนาน” ภายใต้โครงการปลูกป่าในใจคนถวายเป็นพระราชกุศลแด่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยได้มีวางแผนการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง จวบจนปัจจุบันเป็นระยะเวลากว่า ๖ ปี เพื่อสร้างกลไกการถ่ายทอดข้อมูลและองค์ความรู้ต่าง ๆ ของเยาวชนจากรุ่นสู่รุ่น เพื่อให้เกิดความรักความหวงแหนป่าของคนในชุมชนซึ่งจะสามารถร่วมกันผลักดันให้มีระบบการดูแลควบคุมที่เหมาะสมและมีความสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์และอนุรักษ์ผืนป่าให้เกิดความยั่งยืนต่อไป และนอกจากนี้การสร้างโอกาสในการแสดงบทบาทการอนุรักษ์ป่าและทรัพยากรธรรมชาติของนักเรียนและนิสิตในฐานะเยาวชนรักษ์ป่า เป็นกระบวนการสำคัญเพื่อให้เยาวชนได้ต่อยอดทางความคิดได้การประยุกต์ใช้องค์ความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับมาวางแผนและออกแบบแนวทางการอนุรักษ์ป่านาน ซึ่งในขณะเดียวกันจะเป็นกระบวนการขยายผลผ่านการสื่อสารจากเยาวชนรักษ์ป่าไปยังคนในโรงเรียนและคนในชุมชนได้อีกทางหนึ่ง

กิตติกรรมประกาศ

การดำเนินโครงการปลูกป่าในใจคนถวายเป็นพระราชกุศลแด่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) ตลอดจนการสนับสนุนด้านต่าง ๆ ให้สามารถดำเนินกิจกรรมจนบรรลุตามวัตถุประสงค์ได้ด้วยดี จากชุมชนบ้านจอมจันทร์ ตำบลจอมจันทร์ อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน องค์การบริหารส่วนตำบลจอมจันทร์ และศูนย์การเรียนรู้และบริการวิชาการ เครือข่ายแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“รักษ์ปำนาน” ครั้งที่ ๔

ISBN	๙๗๘-๖๑๖-๗๙๗๕-๓๗-๕
จัดพิมพ์โดย	สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๓ โทรศัพท์ ๐ ๒๒๘๒ ๖๕๑๑, ๐ ๒๒๘๑ ๓๙๒๑ โทรสาร ๐ ๒๒๘๑ ๓๙๒๓
พิมพ์ครั้งที่ ๑	เมษายน ๒๕๖๒
จำนวน	๑,๐๐๐ เล่ม
ออกแบบและจัดรูปเล่ม	นางสาวมนัสวี ตันเสถียร
พิสูจน์อักษร	นางสาวพิษณุณี พิทักษ์อวกาศ
พิมพ์ที่	บริษัท จรัสสินทวงศ์การพิมพ์ จำกัด (สำนักงานใหญ่) ๒๑๙, ๒๒๑, ๒๒๓, ๒๒๕, ๒๒๗, ๒๒๙, ๒๓๑, ๒๓๓ ซอยเพชรเกษม ๑๐๒/๒ แขวงบางแคเหนือ เขตบางแค กรุงเทพฯ ๑๐๑๖๐ โทรศัพท์ ๐ ๒๘๐๙ ๒๒๘๑-๓ โทรสาร ๐ ๒๘๐๙ ๒๒๗๙, ๐ ๒๘๐๙ ๒๒๘๔

คณะผู้จัดการประชุมสัมมนา “รักษูป่านาน” ครั้งที่ ๔

สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
กองทัพบก
มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
จังหวัดน่าน
ธนาคารกสิกรไทย